miro glavurtić

RIKA

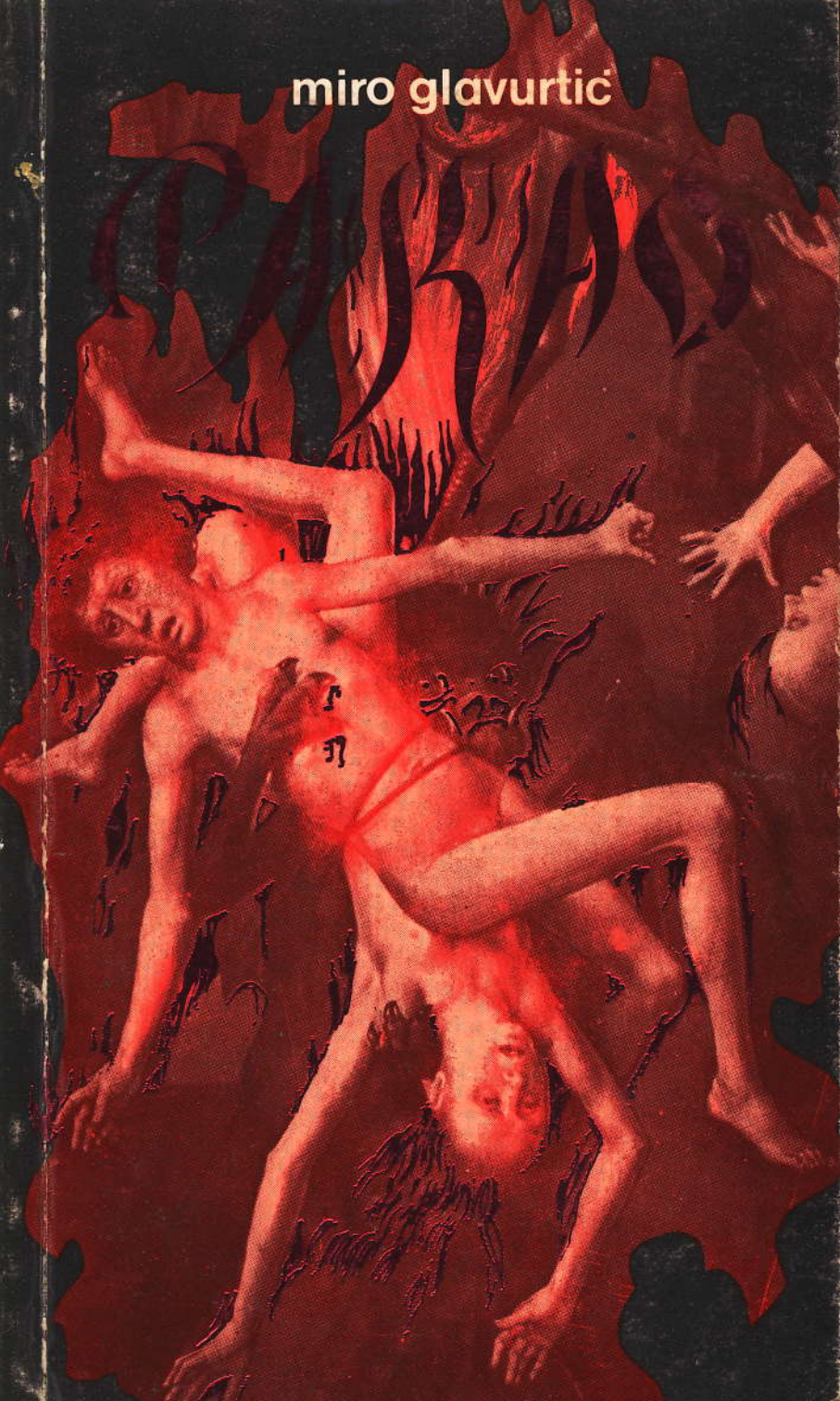

Naslovna strana:
Hans Memling, *Posljednji Sud*

U skladu s dekretom Pape Urbana VIII i uredbom II Vatikanskog Sabora pisac izjavljuje da ne želi preteći sud Crkve, kome se potpuno podvrgava. Riječi »ukazanja, poruke, čudesa« i slično imaju ovdje vrijednost ljudskog svjedočenja.

Recenzent:
Alfred Ditrih

Ilustracije:
Gustave Dore
za Danteov *Pakao*

Izdaje:
Miro Glavurtić
Jurija Gagarina 257/IX
11070 Novi Beograd

Tiraž: 6000

Štampa: Štamparija »Kosmos«,
Beograd, Svetog Save 16—18

MIRO GLAVURTIĆ

PAKAO

BEOGRAD
1986.

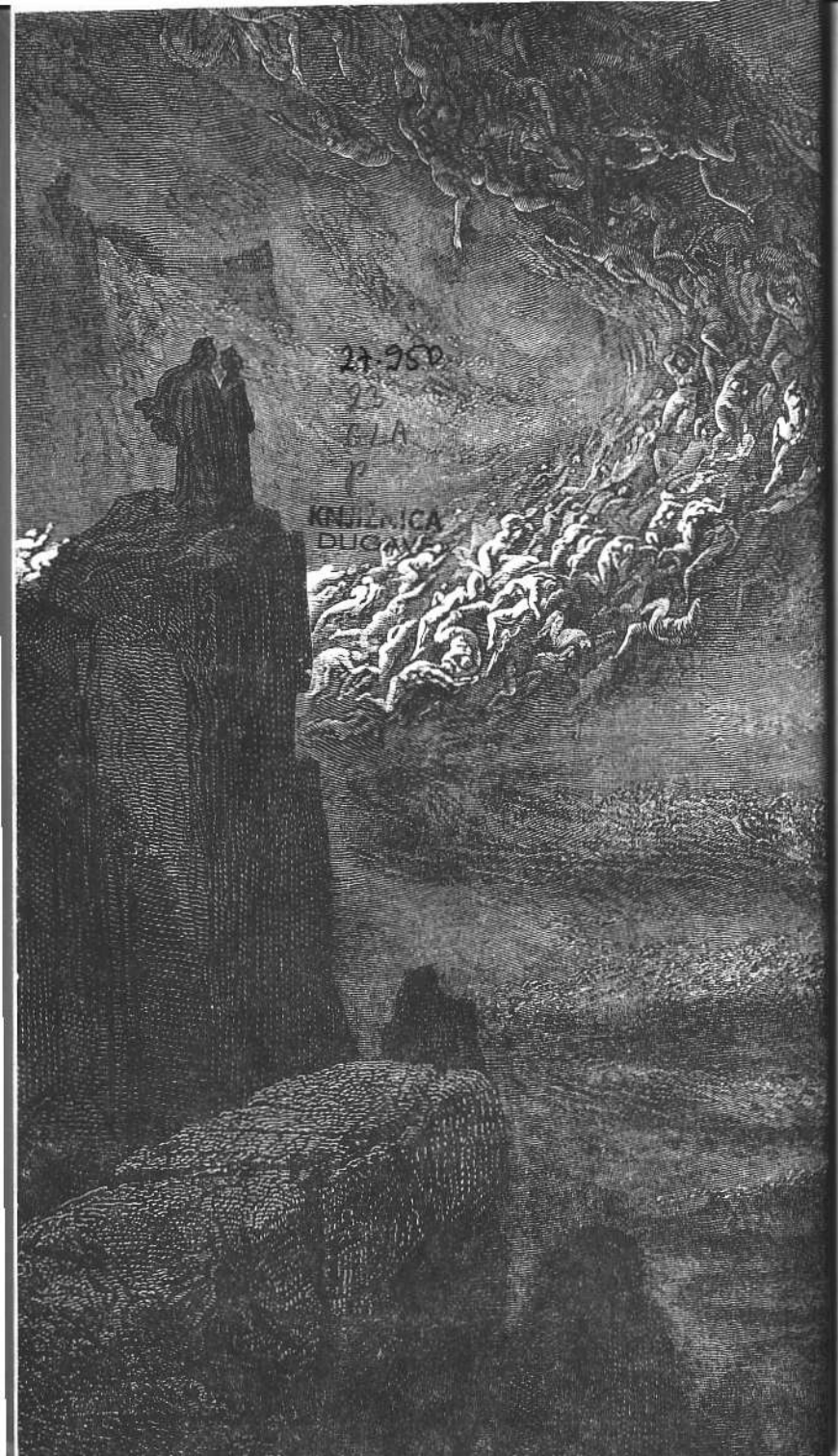
KNJIŽNICA
DUCAV

Sadržaj

Uvodna riječ		7
Pakao	Pakao je strašno mjesto muka (17). Vječnost (22). Odbačenost od Boga (29). Tama (30). Grižnja savjesti (34). Kolektiv prokletnika (35). Mjesto Pakla (35). Samoosuda (36). Strah i trepet (37). Bl. Rickard (38). Sv. Antonino (39). Sv. Alfonso (40). Dama sa zlatnom narukvicom (42). U selu Alen (42). Bilo je to u Moskvi (44). Sv. Franjo Jeronimski (45). Sv. Bruno (46). Demoni i ljudi (48). Ivan - Marija Viannex (49). Sv. Gemma Galgani (50). U zatvoru Nicosie (52).	17
Bili su u Paklu	Sveta Terezija (55). Živi u Paklu (57). S. Josefa Menandez (58). Gemma Galgani (67). Pakao viđen u Fatimi (68). Sv. Benedikt-Josip Labre (74). Don Bosco (75). Marija Graf (78) M arija Agreda (78).	55
Memento mori	Zaborav smrtnog časa (81). Voltaire (90).	81
Appendix	Viđenje Raja, Čistilišta, i Pakla u Međugorju (93). Isus govori o Paklu vidjelici Mariji Valtorti (96). Tau (101). Pismo iz Pakla (105). Otajstveno putovanje jedne monahinje (118). Vizije Raja i Pakla Dušana Jovanovića (121). Vizije Pakla A.K. Emmerich (128). Sv. Toma Akvinski o Kristovom silasku nad Pakao (129).	93

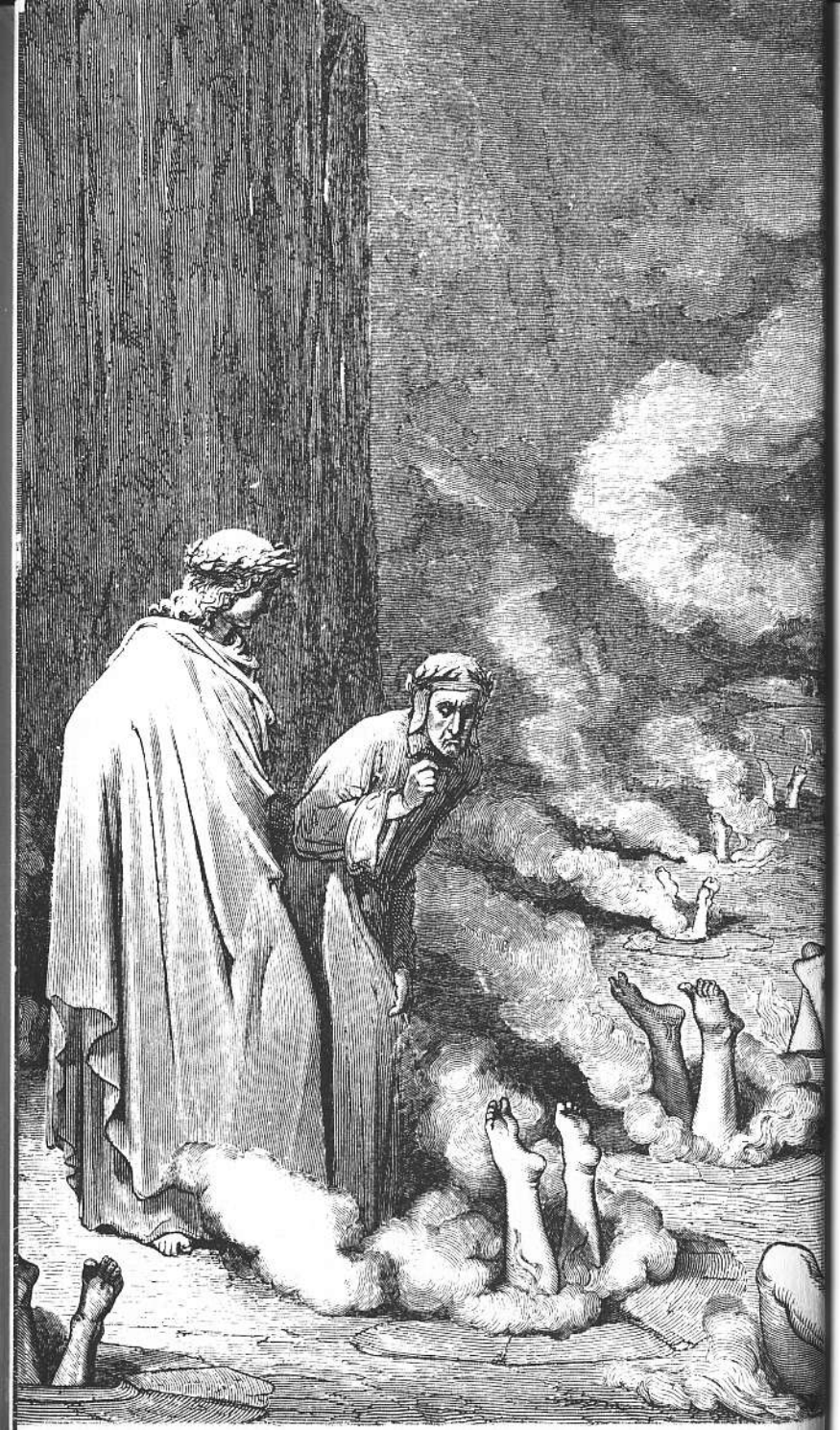

Uvodna riječ

»Pakao postoji — bio sam u njemu!« Najbolje bi bilo tako početi knjigu o Paklu, parafrazirajući naslov slavne ispovijesti obraćenja A. Frossarda, *Bog postoji — susreo sam ga!* Ali, *silazak u Pakao* je osobita povlastica mistika. Sakupili smo nekoliko opisa mističkih boravaka u Paklu, kao i nekoliko svjedočanstava osuđenih duša, ali knjiga bi, prije svega, trebalo da podstakne čitaoce da u meditacijama i u duhu češće silaze u te tajanstvene ponore, jer kako kaže Toma Akvinski: »Tko često u duhu tamo silazi za vrijeme života, neće lako tamo sići u času smrti, jer to promišljanje odvraća od grijeha«.

Prve poticaje za avanturu takvog duhovnog putovanja ja sam dobio čitajući sugestivnu opuskulu Gastona de Segura, a potom na duhovnim vježbama u Wissousu, gdje sam pod vođstvom starog španjolskog jezuita o. Sarata, meditirao nad djelom Ignacija Loyole. U *Duhovnim vježbama* sv. Ignacija, peta vježba u prvom tjednu predviđa razmišljanje o Paklu, a sastoji se u tome »da u mašti rekonstruiram sve potrebno za predodžbu Pakla i da očima uobrazilje gledam dužinu, širinu i dubinu Pakla... drugo, da molim... za milost da u duši doživim muku što je podnose prokletnici i to zato da me, ako bih poradi svojih postupaka ikad zaboravio na ljubav prema vječnom Gospodinu, bar strah od kazne uzdrži da ne padnem u grijeh; ... da očima imaginacije gledam golem oganj i duše kao da su u ognjenim tijelima... da slušam plač, jauk, viku i psovke onih nesretnika protiv Isusa Krista, Našeg Gospodina, i protiv svih njegovih svetaca... da udišem dim, sumpor, zadah i trulež... da osjetim gorčinu njihovih suza, tuge, žalosti i crva savjesti... da opipom dotičem i očutim kako one vatre liže i pale duše«. Trebalo je svim osjetilima doživjeti Pakao. U drugom tjednu se promatraju tri Božanske Osobe na kraljevskom prijestolju, »kako gledaju pred sobom... površinu Zemlje i na njoj sve narode kako u neizrecivoj zaslijepljenosti umiru, te silaze u Pakao«

Kada sam napustio Wissous, gdje sam kontemplirao Pakao, u Parizu je buktalo parisko »proljeće« koje je najavljivalo »maj 1968«. Vidio sam zaslijepljenost masa, pokrenutu tajanstvenim riječima, rukama i centralama energije. Prijateljima u Beogradu, Mirku Kovaču, Olji Ivanjicki, napisah pisma s opomenom: »Pakao postoji — bio sam u njemu!«

Kažu da je danas — poslije Voltaireovog sarkazma — postalo smješno govoriti o Paklu. Spominje se zavjera protiv Pakla, ćutanje o Paklu, ali i demonska persiflaža onostranosti koja se javlja u masonskoj spiritualnosti teozofije, spiritizma i protucrkve sinarhije i neognoze. Swedenborgove vizije Raja i Pakla su groteskne. Đavo, »Božji majmun«, imitira mistiku pa i silaske u Pakao. Istoričari magije spominju Faustov silazak u Pakao, ali i silaske alkemičara, koje označava formula V.I.T.R.I.O.L. što se i danas nalazi ispisana plamenim slovima na tamnom fonu zidova masonskih loža, jer i masoni u svojim inicijacijama žele dostići tajne smrti i onostranog, ali u luciferijanskoj sekti oni »svjetlost« primaju od Lucifera, »Kneza tame«, pa je sve naopako i u njihovoj spoznaji. Dovoljno je pročitati Carduccijevu *Himnu Satani* da bi se shvatio satanizam masonske duhovnosti. Markiz Stanislas de Guaita, pripadnik visoke masonerije, u jednoj pjesmi govori da će, »prije nego što će kliznuti u crnu vječnost«, gdje će mu se tijelo u Paklu peći »u velikom crnom mangalu«, izreći najveće bogohulnosti. S Masonerijom se u Engleskoj javljaju i prvi »klubovi paklenog ognja« *(Hell Fire Clubs)*, pa i ako Pakao žele učiniti primamljivim u prokletoj blasfemiji i igri, Pakao ih terorizira, kao enciklopediste na samrti, ili kao J.J. Rousseaua, u djetinjstvu, što je sam zapisao u svojim *Ispovijestima*.

Sami demoni, prema crkvenom učiteljstvu, inspiriraju spiritističke poruke s onog svijeta; a vodili su i E. Swedenborga i W. Blakea na onostrana putovanja, u iluzije, gnusobu, pseudoduhovnost i u protucrkvu. U lažnom raju Swedenborg vidi jedan nebeski London, sa zgradom Berze, za preminule Engleze, a u nebeskom Jerzalemu vidi mrtve Jevreje koji nastavljaju trgovati. I njegov Pakao je djelo demonske iluminacije i nema nikakvog kaznenog karaktera; zli se zadovoljavaju da posjećuju mjesto svoji zlodjela, a pakleno boravište im najbolje odgovara, uživajući u gadostima i smradu. Swedenborg spominje i paklenu policiju i susrete s mnogim velikanima povijesti; vidi Melanchthona koji u zagrobnom životu piše teologiju, bez uvjerenja, ukidajući milosrđe, kao nepotrebno spasenju duše. Jorge Luis Borges će ovo Swedenborgovo viđenje citirati u *Općoj povijesti gadosti;* kaže da Melanchthon živi u podzemnim radionicama, s drugim teolozima i ljudima bez lica, da mu je odijelo od neštavljene kože , da mu se odaje boravišta smanjuju, da mu se teološki rukopisi obnoć brišu, »jer ih je pisao bez uvjerenja«; konačno luta dunama, postavši nekakav sluga demonima.

William Blake je u Londonu bio trinaesti član crkve »Novog Jeruzalema«, koju je Swedenborg osnovao, ali će otići dalje od svog učitelja u demonstvu, buntu i svetogrđu. Blake je zaljubljenik krvavih revolucija, pobunjenik protiv kršćanstva, u stalnoj demonskoj igri izvrtanja vrijednosti i Objave. Navodno još kao dijete vidi proroka Ezekiela pod zelenom granom i drvo puno anđela; razgovara s demonima i prorocima; piše *Vjenčanje Neba i Pakla;* govorio je da piše po diktatu duhova, autora koji su izvan našeg svijeta. I njemu i nama je jasno da su to bili demoni. »Šetajući između ognjeva Pakla, sa uživanjem i u radostima, koja se anđelima čine kao mučenja«, on prikuplja *poslovice Pakla,* »koje pokazuju prirodu paklene mudrosti«: »Put neumjerenosti vodi u dvorac mudrosti... Radije ubij dijete u kolijevci nego da gojiš puste želje...« Tvrdio je: »Bio sam u štampariji u Paklu, i vidio metod po kom se znanje prenosi s generacije na generaciju...« U toj infernalnoj tiskari vidi zmajeve i zmije, čudovišna bića, orlove s krilima od zraka i lavove gorućih ognjeva, koji tope metale, što ih bezimeni oblici bacaju u prostor, a primaju ih ljudi u šestoj odaji i »davahu im oblike knjiga«. Blake piše: »Jedan anđeo dođe mi i reče: 'O, bijedni, glupi mladi čovječe! O, strahote! O, grozote! Pogledaj vrelu, goruću tamnicu koju spremaš za sebe, za svu vječnost; njoj ideš u susret' ... Ugledasmo beskrajni Ponor, zapaljen, kao u dimu goruće varoši; ispod nas, u ogromnoj daljini, bješe crno sunce, ali koje je sijalo; oko njega su bili plameni putovi... po prostoru su miljeli đavoli... sile zraka...« Potom: »Ponor posta crn kao more i valjaše se užasnim šumom... Na istoku spazismo jedan slap od krvi i ognja«. Tvrdio je da ga đavo upućuje u Bibliju, i ono »što je nama crno; oni čitaju bijelo«; zvuči kao prijetnja: da će »svijet dobiti Bibliju Pakla, htio to ili ne htio«.

Ove bi vizije trebalo odbaciti kao trivijalnosti i bolest, ili kao izopačenost poezije, da sve ne pripada novoj »duhovnosti«, koju u svijet uvodi protucrkva Sinarhije i masonstva. *Spiritizam,* prema Rene Guenonu, ima korijene u nadmasonskim tajnim društvima. To je poduhvat ogromnih razmjera, koji nalazi fanatične adepte u udaljenim palankama svijeta, i ima za cilj izmijeniti kršćansku i tradicionalnu sliku onostranog. Istraživači *spiritizma,* ako nisu bili zavedeni demonstvom koje je u osnovi ove pojave, bili su zaprepašteni gnusobom i stravom, koje smo samo donekle opisali u jednom poglavlju knjige *Satana.* Tako slavni O. Lodge prima poruku iz zagroblja, preko spiritističkih medijuma, u kojoj ga uvjeravaju da se i tamo puši i pije whisky. I Victor Hugo prima čudovišne poruke.

Jedan glas javlja da je u ovom svijetu bio doboš. Gospa u La Saletti najavljuje spiritizam, kao strašno djelo demona, ali se pravi i jedna čudovišna slika zagrobnog života u modernim tanatologijama, koju nekada pišu i lijevi radikali. Još su aktualne ideje o seljenju duše, kroz generacije, koje je još i sveti Augustin pobijao, ali se javljaju brojne osobe koje se navodno »sjećaju« svoje prethodne egzistencije, što Blatty, u *Egzorcizmu*, smatra simptomom posjednuća.

Najveća i najkobnija akcija demona zasnovana je na zastrašivanju; u modernoj teologiji se posve mijenja predstava onostranog. Papa Pavle VI kaže da su »demonski dimovi ušli u Crkvu«, a moderni teolozi su bez sumnje najbolje inspirirani tim dimovima. Hans Küng piše heretičke tekstove o zagrobnom životu ali i mnogi drugi. Izazov je postao strast. Brojni teolozi prelaze u — protucrkvu. Louis Lochet, misionar iz Burundije, preuzima novo tumačenje Isusovog silaska nad Pakao, u duhu drevnog origenizma, a masonski tisak u Francuskoj kaže da će njegova knjiga »ostati kao reper« *(L'Express)*. Po njemu, Isus je otkupio sve, ako dobro razumijemo njegovu »dvomisao« (Orwel). Misionar iz Burundije misli da se zbila definitivna »transformacija kolektivnog senzibiliteta« i da jedna nova antropologija bitno mijenja i koncept Pakla. Propovijedi o Paklu bile su osnovna tema katekeze, od XIV do XIX stoljeća, kao i pučkih misija i duhovnih vježbi. Otac Lochet locira, između 1930. i 1950. godine, »potpuno iščeznuće teme Pakla; danas nema ni riječi o Paklu«. Tada prestaje zračenje *Duhovnih vježba*, koje je sv. Ignacije sačinio tokom boravka u Manresi, 1522. One su zračile stoljećima, preko Karla Boromejskog, Franje Saleškog, Vinka Paulskog, Arškog župnika i Alfonsa de Liguorija. Misionar se čudi kako je, »u nekoliko godina nestalo potpuno onoga što je izgledalo kao osnovna datost kršćanskih propovijedi«. Slaže se s povjesničarem Jeanom Delumeau, da se više ne može, »u katoličkim prostorima, djelovati pastoralom straha«. A, suprotno njima, Gospa, od Fatime do Međugorja, ustrajno uči pedagogiju straha Božjeg, koji je put ljubavi i mudrosti, pokazujući djeci Pakao, kao realnost, koja se ne ukida antopologijom, laicizmom, kolektivnim senzibilitetom, niti novim tanatologijama.

Slavni J.L. Borges kaže da »više od katolika razmišlja o Paklu«, ali i o smrti, vječnosti i ogledalima; ruga se teološkim liberalima i kaže da se oni uzdaju u Republiku, da će ona »u snažnom napredovanju« ukinuti »praznovjerice« onostranoga, kao »beskorisne teologijske Kerbere«. O vječnosti razmatra u eseju *Povijest vječnosti*, a s njom u vezi i o Paklu; koristi metaforu zrcala za zagonetke vječnosti. Ali, u eseju *Zrcalo zagonetaka*, razmišlja o Bibliji i stvarnosti; posebno o onom mjestu kod sv. Pavla, kojem se Leon Bloy stalno vraćao: »Sad vidimo u ogledalu, nejasno, a onda ćemo licem u lice. Sad nesavršeno poznajem, a onda ću savršeno spoznati kao što je i mene Bog spoznao« (1 Kor 13, 12). *Videmus nunc per speculum in aenigmate...*

O tom stihu Bloy piše 1908: »Zastrašujuća misao Jeannina, o tekstu *Per speculum*. Užici na ovom svijetu bili bi paklene muke, viđeni *naopako*, u zrcalu«. Ili, prije toga: »Vidimo sad u *zagoneci pomoću ogledala* i nećemo vidjeti drukčije dok ne dođe Onaj koji je sav u plamenovima .... da nas pouči svemu«. Ogledalo je magijski rekvizit *par excellence;* demon se označava kao majstor inverzija, ili Božji majmun. Tako nam se stvarnost ukazuje kao nestvarnost. Bloy kaže: »Ne znamo nije li ono što nas ožalošćuje tajni početak potonje radosti«. I Pakao se ukazuje okružen brojnim magijskim ogledalima u kojima nam se gubi njegova stvarnost i užas.

Masonski duhovnjaci, kao Stanislas de Guaita, nastoje opisati »slasti Pakla«, a demonski izopačen W. Blake nalazi radosti ondje, »gdje anđeli vide mučenja«. Ali je velika milost već na ovom svijetu vidjeti stvarnost i razbiti ogledala iluzija. Leon Bloy kao da ih je samo umnožio; izgubio se u labirintu ogledala, zaveden okultistima, E. Levijem, gđom Blavatsky, ohološću, reinkarnacijom, masonskim neognosticima. Kada je o njemu napisana biblioteka knjiga, kao o mistiku i proroku, R. Barbeau je 1957, otkrio njegovu »tajnu«, u knjizi *Luciferov prorok, Leon Bloy*. Otkrivene su bogohulne stranice i misli, košmar teologije. Pisao je da »zbog svoje slave« Bog mora oprostiti Satani i da ne može više da se podnosi postojanje tog užasa, koji se zove Pakao. I drugi veliki obraćenik, Giovanni Papini, poslije konverzije u tridesetoj godini, život posvećuje Kristu; piše slavno djelo, *Povijest Kristovu;* Crkva za njega postaje vrhovna vrednota. Ali, pred njim se ispriječiše spiritistički stolovi. Papini, 1945, izdaje knjigu *Đavo*, u kojoj kaže da je nekoliko puta osobno razgovarao sa Satanom, koji mu je rekao da Pakao nije vječan. Veliki duh se dao prevariti od bijednih duhova spiritističkih seansi. Ni spiritizam, kao ni demone, ne treba potcjenjivati. Godine 1951, izašla je Papinijeva *Crna knjiga*, u kojoj piše: »Ako je Bog ljubav nek i on to pokaže i oprosti svojim neprijateljima«. Povodom Papinija, o. Fruscione D.I., u *Civilta Cattolica* (I, 1954), citira sv. Augustina: »O, mučnih li puteva! Jao drzovitoj duši koja se nada, ako od Tebe ode, da će joj biti bolje. Okretat će se i ponovo prevrtati, i na leđa i na bok... i sve je teško. A Ti si jedini pokoj. Blago onome tko te upozna i ne traži drugdje pokoja«. I: »Zapovijedio si, i bi tako, da je sebi samome kazna svaki neuređeni duh... U samoj bijedi nespokoja propalih duša, koje pokazuju svoju tamu bez odjeće Tvoga svjetla, dovoljno pokazuješ kako si velikim učinio razumno stvorenje kome ništa drugo nije dosta za blaženo smirenje — što god je manje od Tebe, i po svem manjem ona ne može opstati... Jer, i kad Bog kažnjava grešnika, ne nanosi mu svoga zla, nego ga prepušta njegovom zlu«.

Apokatastaza, »apokastasis panton«, konačna restauracija prokletnika, obnova svega stvorenog, pa, dakle, i đavola, ta teorija da će se na kraju sva duhovna bića vratiti iskonskoj harmoniji, blaženstvu i nevinosti, i da Pakla neće biti, zauvijek je vezana

za ime Origena, koji je u trećem stoljeću naučavao u Aleksandriji. Na Općem saboru u Carigradu, 553. godine, osuđeno je ovo Origenovo učenje, ali će *apokatastaza* imati u svim vremenima svoje pobornike, sve do Bloya i Papinija, osobito među modernim protestantskim teolozima. A posebno danas.

De Segur kaže: »Ima ljudi koji čitav svijet šalju u Pakao, kao što ima i onih drugih koji sve šalju u Raj. Prvi se smatraju pravednicima, a drugi vjeruju da su milosrdni. I jedni i drugi se varaju; a njihova prva greška je da sude o stvarima koje nisu date čovjeku da spozna«.

Honore Mazue, u predgovoru francuskog izdanja Tomasellijevog *Pakla*, donosi anegdotu o jednoj ženi koja je tražila od svećenika da joj kaže istinu o Paklu; svećenik je odgovorio: »Ali, gospođo, treba vjerovati u Pakao, jer je to dogma naše vjere... Međutim, vi niste dužni da vjerujete da tamo ima ikoga!« J. Alexander, u *Enigmama nadživota*, navodi ime pobornika nenastanjenog Pakla i kaže: »Možemo misliti kao opat Mugnier, koji tvrdi da Pakao postoji ali da u njemu nema nikoga... ili da se striktno držimo onog što proklamuje Pavle VI, 30. juna 1968; 'oni koji su odbili Kristovu ljubav, ići će u oganj koji se nikad ne gasi'«. To je, uostalom, proklamirala Objava i tradicija.

Oganj, crv i zlo eterniziraju se u Paklu; grijeh sazrijeva do konačnih psihičkih i kozmičkih dimenzija. J.L. Borges kaže da je »najbolji dokument o vječnosti« peta knjiga Plotinovih *Eneada* i jedanaesta knjiga *Ispovijesti* sv. Augustina; »s dopuštenjem da pogriješimo«, Borges želi odrediti mjesto gdje je najbolje formulirana naša koncepcija vječnosti, »to je Fourvierova usjeklina, koju su nekoć nazivali *Forum vetus*, a danas je znamenita po uspinjači i bazilici«; formulirao ju je lionski biskup Irenej. O vječnosti su raspravljali »naraštaji teologa«, nastavlja Borges, a posebni poticaj bile su vječne kazne; spominjući Augustinova dokazivanja vječnosti Pakla, Borges piše: »Svetac — uvijek žestok i strog — dopušta da svi ljudi, po pravdi, zaslužuju oganj bez oprosta, ali je Bog odlučio spasiti neke *po svojoj nedokučivoj odluci.*«

Zadržavajući se na mučnim aspektima Pakla, Borges spominje Boehmea, koji je vjerovao da su Raj i Pakao stanja koja čovjek traži slobodno, kao i Bernad Shaw u *Man and Superman*. Po njemu, najstrašniji književni Pakao je, ne onaj Danteov, već onaj Williama Beckforda, kao što je Leon Bloy veći užas nalazio kod Baudelairea, nad čijim *Prokletnicama* razmatra G. Habra, u odjeljku *Pakao*, svoje knjige o *smrti*. U jednoj pjesmi Baudelaire dokazuje da je čovjek sam sebi krvnik; naslov pjesme je *Heautontimorumenos*, a preuzeo ga je iz *Petrogradskih večeri* grofa de Maistra; potiče iz jedne Terencijeve komedije, a znači: sopstveni krvnik. De Maistre je pisao: »Po zakonima prirode, koje je Bog s toliko mudrosti uspostavio, svaki zao čovjek je *heautontimorumenos*«.

Pakao je garancija čovjekove slobode; ova misao osobito užasava burundijskog misionara, koji je nalazi kod Michela Carrougesa: »Pakao je strašna garancija čovjekove slobode. Ljudi ne bi bili istinski slobodni pred Stvaraocem da im Bog nije dopustio moć da mu vječno odbiju ljubav« *(L'enfer*, Cerf). »Sloboda da se Bog ljubi ili mrzi je posljednji Božji dar koji nitko neće oduzeti čovjeku«, kaže šeik Amidu Kane.

François Gregoire, u *Onostranosti (L'au-dela)* kaže da postoji teološki i pučki pakao, a spominje i književni. Povjesničar Jean Delumeau se užasava što su renesansne propovjednike Pakla pratili slikari svojim slikovitim vizijama. Zapravo, umjetnost je doživjela Pakao i svijetu ostavila svoj dojam. Posredstvom užasnih vizija izazvanih meskalinom, A. Huxley će doći u doticaj s Paklom: *»Pakao* je psihološki istinit... Srdžba i strah priječe put što vodi nebeskom Drugom svijetu i bacaju uživaoce meskalina u Pakao«. U vezi s Paklom, Huxley još kaže: »Prastara tradicija je u pravu«. Tradicija, koja uči da je Pakao vječni i strahovit. »Priroda je duha takva da će grešnik koji se pokaje i učini djelo vjere u višu silu prije iskusiti blaženi vizionarski doživljaj nego što će se to dogoditi egoističkom potporniku društva«, onome koji grabi, koji je »zabrinut za svojinu... sa usađenim navikama okrivljivanja, preziranja i osuđivanja; u svim vjerskim tradicijama, veliko je značenje pripisano duhovnom stanju u trenutku smrti«. U paklenim vizijama, po Huxleyu, kao da učestvuje i tijelo, koje se bolno stješnjuje i zato kaže: »Brojna kažnjavanja opisana u različitim prikazima Pakla su ti pritisci i ta stegnutost. Danteovi grešnici ukopani su u blato, zatvoreni u debla drveća, zamrznuti i gromadama leda, zgnječeni pod stijenama. Pakao je psihološki istinit«. Huxley vjeruje i u psihološku istinitost slikarskih vizija, koje su »proročanske«; taj infernalni svijet »s vremena na vrijeme pronalazi mjesto u književnosti i umjetnosti; svijao se i prijetio u poznim Van Goghovim pejzažima; bio je okvir radnje i tema svih Kafkinih priča; bio je Gericaultov duhovni zavičaj; nastanio ga je Goya u godinama gluhoće i osame; nakratko se ukazao Browningu kad je pisao *Childe Roland;* nasuprot teofanijama, imao je svoje mjesto i u romanima Charlesa Williamsa«. Spisak imena mogao bi biti poput telefonskog imenika. Ipak, Dante je prvi i nezaobilazan; držao se tradicije, opisujući Pakao. Dante stavlja natpis na Paklena vrata, pun prijetnje i tajnovitosti: »Kroz nas se ide u grad sviju muka, kroz nas se ide gdje se vječno plače, kroz nas se ide do propala puka. Pravda nam Tvorca višnjega potače; božanska svemoć, mudrost što sve znade, i prva ljubav graditi nas zače. Što god stvorenja prije nas imade vječno je, pa smo i mi vječna vijeka; tko uđe neka se kani svake nade«.

Kada su žene Firence vidjele Dantea preplanula lica, bile su uvjerene da je tjelesno bio sišao u Pakao, jer su vjerovale i u Pakao i u književnost. Podsjetimo se i Nathaniela Hawthornea, koji se, u pričama i dnevnicima, nadnosio nad Pakao; onaj ponor koji se u Rimu otvorio na sred Foruma, i o kome govore rimski povjesničari, za njega je bio možda konkretni ulaz u Pakao, ali je bio i slika straha, vremena i vječnosti, u koji padaju

vojske, palače, kipovi i pobjede, kao onaj rimski konjanik koji se svjesno strovalio u taj ambis; »šteta što su ga tako brzo zatvorili! Što sve ne bih dao da mogu u njega proviriti!« *(Marble Faun)*. Milton, Nodier, Hugo, Quevedo, Lamartine u *Padu anđela*, Njegoš u *Luči mikrokozmi;* od Homera do Huxleya traje neprekidna književna meditacija zagroblja; kod Klopstocka kao i kod Goethea, kod Shakespearea kao i kod Ann Radcliffe i Poa. Claudel, kao obraćenik, vraća se temi Pakla; svi se sad podsjećaju da je Claudel asocirao Pakao, kad god bi mu se spomenuo Andre Gide. Vuk Vinaver, povjesničar, kaže da je to bilo zbog Gideovog lijevog radikalizma. Roland Villeneuve, u *Đavolskom univerzumu,* kaže da je Claudel rekao, obrćući palačinke na vatri: »Ovako će se u Paklu peći Gide!« Taj crni humor se nastavlja; dan poslije smrti A. Gidea netko je poslao telegram F. Mauriacu: »Pakao ne postoji stop. Obavjesti Claudela. Andre Gide«. Za književnost će Pakao ipak biti uvijek stvar više crna nego humorna; kad bi i nestao iz teologije, neće iz književnosti. W. Blake kaže da se Kaifa užasavao što je Isus od ribara načinio teologe, ali je Gospodin rekao da od kamena može načiniti Abrahamovu djecu. I kada Gospa djeci pokazuje Pakao, već ih čini teolozima. I sâm sam prisiljen baviti se teologijom; radije bih pisao o književnom i likovnom aspektu Pakla, kada bi se teolozi bavili njime. Ili bih slikao Pakao, kao u epohi *Mediale*.

Fra Angelico, Andrea Orcagno i Botticelli slikaju Pakao, služeći se slavnom Danteovom poemom. U Sikstinskoj kapeli, Michelangelo slika i pad prokletnika. Dürer, Van Eyck, Memling, El Greco, Schongauer, Bosch, Breughel, J.Callot, D.Bouts, Giotto, Mathias Grünewald, to je dio galerije slavnih slikara koji su slikali demonske i paklene scene. Dante inspirira do Dorea i Dalija. Kažu da Francis Bacon danas slika »strašnu klanicu prokletnika« (Leonardo Borgese). Moglo bi se to reći i za Dada i medialiste. To je motiv ruskih ikona, gotskih katedrala, skulptura, japanskih drvoreza, osobito onih koje je radio slavni Hokusai, slikajući užas Eme, kralja Pakla.

Pakao književnosti i likovnih umjetnosti izraz je općeg vjerovanja.

P.W. Schmidt kaže da većina drevnih naroda... vjeruje u *moralnu retribuciju u onostranom,* to jest u nagradu i u kaznu«. U Pakao vjeruju Grci i Latini. Sokrat, koga citira Platon, kaže: »Bezbožnici, koji su prezreli svete zakone, bačeni su u Tartar, da iz njega nikad ne izađu i da u njemu podnose strašne i vječne muke«. Platon kaže: »Treba vjerovati u stare i svete tradicije, koje uče da će poslije ovog života duša biti suđena i strogo kažnjena, ako nije živjela kako je trebalo«. Platona neizbježno susreću kršćanski tumači Pakla; citira ga de Segur i don Tomaselli. Užasava barona Holbacha, koji na Platona nailazi u svojoj antikršćanskoj pomami, razmatrajući temu Pakla. Slavno XI poglavlje *Odiseje* spominje vječne muke; VI knjiga *Eneide* slika Pakao; Enej u blizini jezera Averno nalazi ulaz u podzemni svijet. Svi narodi i sve epohe vjerovali su u postojanje

Pakla. »Ova strašna dogma je dio trezora velikih općih istina, koje čine svjetlost čovječanstva«, zaključuje de Segur. I skeptik Bayle zapazio je univerzalnost vjerovanja u Pakao, kao i Bolingbroke, koji kaže: »Doktrina o jednom budućem stanju nadoknade i kazne gubi se u tami drevnih vremena«.

Leibniz filozofski opravdava postojanje Pakla. François Gregoire, u *Onostranosti,* govori o filozofima pred problemom duše, vječnosti i Pakla; kaže da se samo moderna »liberalna« misao vraća Origenu, negirajući vječnost Pakla, pretvarajući ga u neku vrstu Čistilišta. I on iznosi argument da je Pakao uvijek usmjeravao bezbrojne duše na puteve istine i dobrote. Jean Guitton, u *Vječnom životu,* smatra da bi ukidanje Pakla označavalo pobjedu Satane i Čovjeka zla. Nasuprot »liberalnoj misli« i pobornicima praznog Pakla, apokatastaze ili malog broja prokletnika, Jose Ricard Torrens napisao je snažno i uvjerljivo djelo, *O broju izabranih,* tvrdeći da je mali broj onih koji se spasavaju. Potvrdu za svoj stav nalazi kod svih velikih svetaca, mistika i teologa, koji se pozivaju na Isusa, koga su pitali: »Gospodine, je li malo onih koji se spasavaju?« Odgovorio im je: »Trudite se da uđete na uska vrata, jer će mnogi, kažem vam, tražiti da uđu, ali neće moći« (Lk 13, 24). Izričito je rekao: »Jer, premda su mnogi zvani, ipak ih je malo izabranih!« (Mt 22, 14). Na ta mjesta u Evanđelju pozivaju se Klement Aleksandrijski, Laktancije, Irinej, Hilarije, Atanazije; homilije beskrajno spominju parabolu o dva puta: širokom koji vodi u propast i uskom koji vodi u spasenje. Opći je stav da je mali broj izabranih. To je stav i slavnih propovijedi sv. Leonarda od Porta Mauricija, koji se poziva na Cajetana i Bellarmina, kao i na grčke i latinske crkvene oce; »skoro svi govore iste stvari«, sv. Teodor i sv. Bazilije, sv. Efrem i sv. Ivan Krizostom. Kažu da se ta istina objavila Simonu Stiliti; učio ju je sv. Grgur. Sv. Augustin je bio jasan: »Malo je, dakle, onih koji se spasavaju, u odnosu na one koji propadaju« *(ad regnum celeste pauci sunt qui salvantur in comparatione multorum periturorum)*. Na kraju života, sveti Jeronim izriče učenicima strašne riječi: »Na sto tisuća, čiji je život uvijek bio loš, jedva možete naći jednoga koji zaslužuje oprost« *(Vix de centum millibus, quorum mala fuit semper vita, meretur habere indulgentiam unus)*.

Veliki crkveni naučitelji, kao sveti Toma Akvinski, učili su da se i veliki broj onih koji se smatraju vjernicima, i katolicima, osuđuju. Sv. Bonaventura je govorio o »masi propasti«, »jer spasenje proističe iz jedne osobite milosti, dok je osuda po općoj pravdi«. Za jedne propovijedi u carigradskoj katedrali, sv. Ivan Krizostom je uzdrhtao od užasa: »Od toliko tisuća osoba (u gradu) ne može se naći stotinu koji se spasavaju, a sumnjam i u tu stotinu«. Sveti Pavao uspoređuje spasenje s trkačem koji osvaja pehar i poziva nas da se trudimo oko spasenja; govori i o svojoj pokori i mortifikaciji, »da sam ne budem odbačen, pošto sam drugima propovijedao« (1 Kor 9, 24-27).

Georges Habra, u knjizi o *smrti*, raspravlja o malom broju onih spasenih i kaže da treba uzeti u razmatranje kakvoću onih koji zaslužuju spasenje, a ne samo broj: »Jedan od onih koji vrši volju Božju vrijedi kao mirijade onih koji je krše«. Ali, i đavo ima svoju aritmetiku. »Da li si ikada iskušavao one koji se hrane skakavcima i žive po sedamnaest godina u pustinji, u molitvi?«, pita Ivan Karamazov đavola. Đavo mu odgovori: »Ništa drugo i ne radim, dragi moj. Čitav svijet bih zaboravio za jednu takvu dušu, jer to je najveća dragocjenost, to je zvijezda koja vrijedi čitavo sazviježđe; i mi imamo našu aritmetiku!« (*Braća Karamazovi*).

Posebno se govori, u tumačenjima i vizijama propasti, o Paklu privilegiranih. Dobijene milosti ne oslobađaju nas od kazne; ako milosti iznevjerimo, kazna je još strožija. Velika je radost na Nebu, zbog obraćenog grešnika. Razbojnik, razapet na Golgoti, uz Isusa, naizgled tako lako zaslužuje Raj. Sluga koji poznajući volju svoga gospodara ništa nije uradio prema njegovoj volji, primit će mnogo batina. A sluga koji je nije poznavao... malo će ih primiti. Komu je mnogo dano, od njega će se mnogo tražiti; komu je mnogo povjereno, od njega će se više iziskivati« (Lk 12, 47-48).

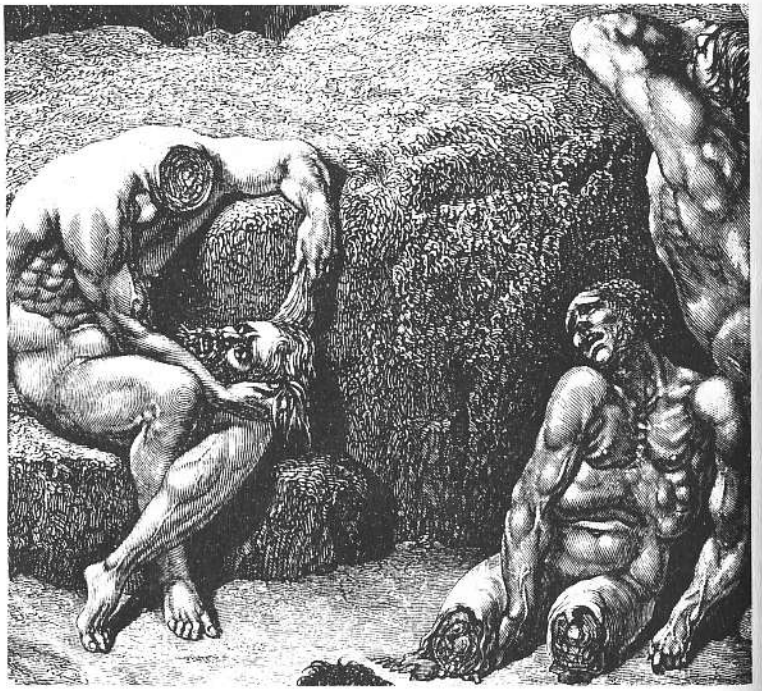

Pakao

Pakao je strašno mjesto muka u koje odlaze nepokajani grešnici, poslije pravednog Božjeg suda. Tu kaznu je Bog najprije odredio pobunjenim anđelima, a potom i svima *zlim*. Nasuprot Raju, Pakao je druga konzekvenca vječnog života: dobri odlaze u blaženstvo Neba; zli padaju u paklene ponore, gdje trpe vječnu kaznu, koju Objava i tradicija nazivaju i vječnom smrću.

Isus je govorio o sudbini zlih i dobrih, slikajući scenu Posljednjeg suda: »'Ovi'(zli) će otići u 'vječnu muku', a pravednici u 'vječni život'« (Mt 25,46).

U svim vremenima, Pakao je bio osporavan; zbunjivao je i vjernike i teologe. I u svim vremenima opstajala je njegova strašna plamena slika, u tradicijama epoha i naroda, u svijesti ljudi; obrazlagali su ga i opisivali teolozi i pjesnici; slikali su ga slikari kroz povijest. Nemamo boljeg dokaza o postojanju Pakla, nego što je Objava.

U učenju Isusa Krista, ništa nije tako kategorično, i ništa nije češće spominjano nego *postojanje Pakla*. u Evanđeljima se nalaze petnaest različitih aluzija na Pakao, — jedne su direktne, a druge su u obliku parabola. Sumnjati u Pakao znači sumnjati u cjelokupno učenje Isusa Krista o budućem životu. Evanđelja su puna misli i predstava o borbi dobra i zla, između vjere i nevjere, između svjetlosti i tame, i svugdje se javljaju konačne perspektive čovječanstva: Nebo, za one koji čine dobro; Pakao, za one koji čine zlo.

»Ako te navodi na grijeh tvoja ruka, odsjeci je! Bolje ti je kljastu ući u život, nego s dvjema rukama otići u Pakao — u neugasivi oganj. Ako te navodi na grijeh tvoja noga, odsjeci je! Bolje ti je hromu ući u život, nego da budeš s dvjema nogama bačen u Pakao. Ako te i

KNJIŽNICA DUGAVE

tvoje oko navodi na grijeh, iskopaj ga! Bolje ti je s jednim okom ući u Kraljevstvo Božje, nego da budeš s dva oka bačen u Pakao...« (Mk 9,43-48)... U zatvor vječnog ognja, *in gehennam ignis inextinguibilis.*

Sin Božji navještava Posljednji sud i upoznaje nas s riječima osude, koje će, tada, izgovarati prokletnicima: »Idite od mene, prokleti, u vječni oganj što je pripravljen đavlu i njegovim anđelima« (Mt 25, 41).

»Ne bojte se onih koji ubijaju tijelo, a duše ne mogu ubiti! Bojte se radije onog koji može i dušu i tijelo uništiti u Paklu.« (Mt 10, 28).

Isus je o kraljevstvu nebeskom govorio u prispodobama, kao u onoj o čovjeku koji je posijao dobro sjeme, a neprijatelj — koji je đavo — posija ljulj po pšenici; gospodar i pšenicu i ljulj ostavlja da rastu do žetve; u vrijeme žetve reći ću žeteocima: »Pokupite najprije ljulj te ga svežite u snopove, da se spali...« (Mt 13, 30). Objašnjavajući parabolu, Gospodin je rekao: »Kao što se ljulj skuplja i baca u oganj, tako će biti i na svršetku svijeta. Sin će Čovječji izaslati svoje anđele da pokupe... sve zavodnike i zlikovce te da ih bace u ognjenu peć, gdje će biti plač i škrgut zuba« (Mt 13, 40-42). U prispodobi o ribarima koji razdvajaju dobru i rđavu ribu, te »rđave izbace«, Isus dodaje tumačenje: »Izići će anđeli, odijelit će zle od pravednika te će ih baciti u ognjenu peć...« (Mt 13, 50).

U prispodobi o kraljevstvu nebeskom kao o gozbi, govori se o »čovjeku koji ne bijaše obučen u svadbeno ruho« pa bude izbačen van, u tamu, »gdje će biti plač i škrgut zubi« (Mt 22, 12-13).

»Uđite kroz uska vrata, jer široka vrata i prostran put vode u propast, i mnogo ih je koji idu njim. Kako su uska vrata i tijesan put koji vodi u život, i malo ih je koji ga nalaze« (Mt 7, 13-14).

Na ovo mjesto u Evanđelju osobito su se pozivali oni koji su tvrdili da je mnogo veći broj onih koji se osuđuju, nego onih koji se spašavaju.

Parabola o zlom bogatašu i o ubogom Lazaru najbolja je predstava konačne razdijeljenosti pravednika i prokletnika. »I umrije siromah i anđeli ga odnesoše u Abrahamovo krilo. Umrije i bogataš i bijaše pokopan. Kad je bio u Paklu, usred strašnih muka... opazi Abrahama i Lazara« ... (Lk 16, 22-23). Bogataš traži da mu se olakšaju muke. Objašnjeno mu je da je Lazar među blaženima, »utješen«, i da između svijeta blaženih i prokletnika postoji »veliki bezdan, te ni oni koji bi htjeli ne mogu odavde prijeći k vama, niti odatle prijeći k nama« (26).

U Bibliji se Pakao naziva Gehenna, pa ga tako i Isus ponegdje zove. Gehenna je nastala po imenu doline Hinom u Jeruzalemu (Gehinom; hebr.: *gej ben-hinom);* misli se da je tako nazvana po vjerojatnom vlasniku Ben-Hinomu. Na tom mjestu, prema starozavjetnom svjedočanstvu, žrtvovana su djeca idolima: »Oskvrnuo je Tofet u dolini Ben-Hinom, kako nitko ne bi svoga sina ili kćerku provodio kroz oganj u čast Moleku« (2 Kr 23, 10).

Isus kaže da će onaj koji nazove svog brata »luđakom« odgovarati u »paklenom ognju« (Mt 5, 22). Kad je Isus istjerao đavole iz posjednutog čovjeka iz Gerase, »zamole ga da im ne zapovijedi da idu u Pakao« (Lk 8, 30). I, jer je bolje biti u svinjama nego u Paklu, demoni »zamoliše Isusa da im dopusti da uđu u svinje« (Lk 8, 32).

U Kafarnaumu, ozdravivši stotnikovog slugu, Isus se divi stotnikovoj vjeri i nagovješta pristup pogana k Božjim obećanjima, razmičući sustavno tjeskobne granice židovske zajednice, koja je zamišljala da je dovoljna činjenica da su Abrahamovi potomci, da bi se smatrali Božjim izabranicima; odbijajući da vjeruju u mesijanski karakter Isusov. On im prijeti Paklom: »Zaista, kažem vam, tolike vjere ne nađoh ni u koga u Izraelu. Zato vam velim da će mnogi doći s istoka i zapada te sjesti za stol skupa sa Abrahamom, Izakom i Jakovom u kraljevstvu nebeskom, dok će sinovi kraljevstva biti bačeni u krajnju tamu, gdje će biti plač i škrgut zubi« (Mt 8, 10-12).

Pred sablaznima svog i budućih vremena, Isus izriče strašnu opomenu: »Jao svijetu zbog sablazni! Istina, sablazni moraju doći, ali jao onome po kome sablazan dolazi!« (Mt 18, 7).

Da bi podstakao ljude da čine dobra, donose plodove obraćenja, umnožavaju Božje darove, Isus se poslužio parabolom o slugama i talentima, osuđujući lijenog slugu: »Nekorisnog slugu bacite van, u tamu, gdje će biti plač i škrgut zubi« (Mt 25, 30).

Njegovi učenici, koji su obilazili gradove i naselja, liječili su, propovijedali i činili čuda. Radosni, rekoše: »Gospodine, čak i zli duhovi nam se pokoravaju u tvoje ime.« Isus im odgovori: »Gledao sam sotonu gdje pada kao munja s neba!« (Lk 10, 17-18).

To im je rekao da bi se sačuvali oholosti, koja je bila uzrok pada pobunjenih anđela.

Kafarnaum je bio središte Isusovog djelovanja i to je moglo biti spasonosno, ali je bilo kobno, jer nije slijedio Isusovo učenje: »A ti, Kafarnaume, 'zar ćeš se dići do neba?', 'Do Pakla ćeš biti oboren!'« (Lk 10, 15).
Kada je Isus susreo bogatog mladića, koji se držao Zakona, pozva ga da sve proda i novac razdijeli siromasima. Ali, mladić žalostan ode, nesposoban da posluša Učitelja, od koga je tražio savjet kako da postigne vječni život. Tada Isus reče učenicima: »Zaista, kažem vam, mučno će bogataš ući u kraljevstvo nebesko. Također vam kažem: Lakše je devi proći kroz iglene uši nego bogatašu ući u kraljevstvo nebesko« (Mt 19, 23).

Ivan Krstitelj najavljuje Mesiju. Učenje Ivanovo rezimirano je u trećem poglavlju Lukinog Evanđelja:
»Zmije od zmija! Tko vas upozori da bježite od srždbe koja stiže? Donesite, dakle, plodove koji odgovaraju obraćenju! Ne usuđujte se u sebi govoriti: 'Imamo za oca Abrahama!', jer, kažem vam, Bog može od ovih stijena podići Abrahamu djecu. Već je sjekira položena na korjen stablima: svako se sad stablo ako ne daje dobrog roda siječe i baca u oganj« (Lk 4,7-9).
Narodu, carinicima i vojnicima reče što treba da čine. Kada su ga pitali da li je on Mesija, Ivan im odgovori: »Ja vas, istina, krstim vodom. Ali, dolazi jači od mene komu ja nisam dostojan odriješiti sveze na obući; on će vas krstiti Duhom Svetim i ognjem. On u svojoj ruci drži lopatu da očisti svoje gumno i skupi pšenicu u svoju žitnicu. Pljevu će, naprotiv, sažeći neugasivim ognjem« (Lk 3, 16-17).

Apostoli nastavljaju Isusovo učenje o Paklu. Apostol Pavle piše Solunjanima: »Da, pravedno je pred Bogom da vašim mučiteljima dadne muku, a vama, mučenima, pokoj zajedno s nama kad se u 'plamenom ognju' objavi s neba Gospodin Isus u pratnji svoje anđeoske vojske, 'koja će se osvetiti onima koji neće da priznaju Boga i koji se ne pokoravaju' Veseloj vijesti o našem Gospodinu Isusu. Ovi će kao takvi biti kažnjeni vječnom propašću: udaljeni 'od Gospodnjeg lica i od njegove silne slave'« (2 Sol 1, 6-9).
Božja volja je »da se svi ljudi spase i dođu do potpune spoznaje istine« (1 Tim 2, 4). Apostol Petar kaže: »Gospodin... neće da se itko izgubi, nego da svi pristupe obraćenju« (2 Petr 3, 9). Kaže i ove teške riječi: »Ako se dakle pravednik jedva spasava, gdje će se pokazati bezbožnik i grešnik« (1 Petr 4, 18). »Zar ne znate da nepravednici neće baštiniti kraljevstva Božjega? Nemojte se više varati! Ni bludnici, ni idolopoklonici, ni preljubnici, ni mekoputnici, ni oskrvnitelji dječaka, ni razbojnici neće baštiniti kraljevstva Božjega« (1 Kor 6, 9-10). Filipljanima je Pavle pisao: »Sa strahom i drhtanjem nastojte da postignete svoje spasenje« (Fil 2, 12).
U Apokalipsi čitamo: »I tko se god ne nađe upisan u knjizi života, bi bačen u ognjeno jezero« (20, 15). »Što se tiče kukavica, otpadnika, odurnih stvorenja, ubojica, bludnika, vračara, idolopoklonika i svih lažaca, njihova je sudbina u jezeru koje 'gori ognjem i sumporom'. To je druga smrt!« (Otkr 21, 8). »I dim se njihovih muka diže u vjeke vjekova« (Otkr 14, 11).

Stari zavjet govori o Paklu, koji se naziva Šeol ili Podzemlje. Objava da je Šeol mjesto kazne, za grešnike, došla je postupno. Prvobitno je Šeol bio prebivalište mrtvih. Ali, kazna za grijehe prestaje biti shvaćena u materijalnim i zemaljskim slikama, kao kušnje i bolesti, i počinje da se shvaća transcedentalno. Najdublja kazna uključena je u samoj naravi grijeha, koji znači odbaciti Boga i odijeliti se od beskrajne dobrote. »Nek se postide zlotvori, nek u Podzemlju zamuknu« (Ps 31, 18). David u Psalmima često govori o Paklu, kao o strašnom mjestu ispaštanja. Dok pravednici borave pred Jahvinim licem, na »zlotvore... pada zloba njihovih usana«, po njima »daždi ugljevlje ognjeno« (140, 10-11). U psalmu sinova Korhovih govori se o bezdanu, o grešnicima nad kojima prolaze »vihori gnjeva« Gospodnjeg i gdje je »mrak znanac jedini« (88).
Izrael je znao za kaznu koja kao vatra pada s neba. Ezekijel govori o užarenom ugljevlju, uzetom od kerubima, kojim se kažnjavaju oni koji nisu na čelu obilježeni znakom »tau«, jer je »veliko bezakonje doma Izraelova i doma Judina« (9, 9). »Jahve zapljušti s neba na Sodomu i Gomoru sumpornim ognjem, i uništi one gradove, i svu onu ravnicu, sve žitelje gradske i sve raslinstvo na zemlji« (Post 19, 23). Zbog paganskih misterija, u gehenskoj dolini je uništen Tofet, mjesto razvrata koje je postalo mjesto groze. »Jer, evo, dolazi Jahve s ognjem... da u jarosti gnjev svoj iskali i prijetnju svoju u ognju žarkome...« (Iz 66, 15). U dolini će se gledati trupla »onih koji se (od Jahve) odmetnuše: crv njihov neće umrijeti, i njihov se oganj neće ugasiti« (66, 24).
Ta vatra koja pada na gradove i na mjesta gnusobe ista

je ona koja je u Paklu; oganj gnjeva Božjega. Mojsije iznosi prijetnju Jahvinu nevjernom narodu: »Da, moga gnjeva požar je usplamtio, i gorjet će do dubina šeolskih« (Pnz 32, 22). »Na Sionu strepe grešnici, trepet spopada bezbožnika: 'Tko će od nas opstati pred ognjem zatornim, tko će od nas opstati pred žarom vječnim?'« (Iz 33, 14). Izaija, više od 800 godina prije Krista, govori o padu Lucifera, koji je u srcu oholo govorio: »Bit ću jednak Višnjemu... Uspet ću se na nebesa, povrh zvijezda Božjih prijesto ću sebi dići« (14, 13). A bi zbačen s neba i »sruši se u Pakao, u dubine provalije« (14, 15). »Oholost se tvoja sruši u Pakao... pod tobom je ležaj od truleži, a crvi tvoj su pokrivač» (14, 11).
Tako je i sa idolopokloništvom: »Odavno je pripravljen Tofet za Moleka... Dah gnjeva Jahvina, kao potok sumporni, njega će spaliti« (Iz 30, 33).
Pobuna Koraha, Datana i Abirama, o kojoj govori *Knjiga brojeva*, završava se tako što su protiv Mojsija pobunjeni leviti u Pakao živi propali, »jer su prezreli Jahvu«: »tlo se pod njima raspukne; zemlja rastvori svoje ralje i proguta ih... Živi siđu u Šeol, oni i sve njihovo« (Br 16, 32-33). »Ali (potom) sukne oganj od Jahve te proždre dvjesta i pedeset ljudi koji su prinosili tamjan« (35).

U *Knjizi mudrosti* govori se o pravednicima i bezbožnicima na sudu. Pravednici će dobiti nagradu, »udio među svecima«, i »življet će dovijeka...« (5, 5). Prokletnici će očajavati, suočeni sa sudom, pravdom i blaženstvom onih koje su progonili; »Mi, odista, zalutasmo s puta istine... Bazali smo stazama propasti, i prohodili bespuća pustinje, ali puta Gospodnjeg nismo spoznali. Što nam je koristila oholost? Što nam je vrijedilo bogatstvo i hvastanje? Sve je prošlo kao sjena — ni traga kreposti ne pokazasmo: u zloći se svojoj sasvim istrošismo...« (5, 6-13).
Elementi rabinske ortodoksije postaju Posljednji sud, Anđeo koji bilježi ljudska djela u Knjigu i sudi po zaslugama: pravednike sudi na život vječni u Raju blaženih, a prokletnici odlaze u Gehennu, gdje su »mučenja u ognju«, čija je temperatura šezdeset puta veća od temperature zemaljske vatre (F. Gregoire, *L'Au-delà*).

Vječnost

Učenje Crkve je da je Pakao vječan. Vječnost paklenih muka počinje za grešnika Posebnim sudom, poslije smrti. Pravednici odlaze u Raj, »u vječni život«.

Kroz svu povijest, Crkva je opominjala vjernika o »žalosnoj i očajnoj stvarnosti vječne smrti«. Sveto Pismo govori o vječnoj kazni. U Evanđeljima se govori o »vječnom ognju« (Mt 25, 41), o »vječnim mukama (Mt 25, 46), o strašnom mjestu gdje »njihov crv ne umire i oganj se ne gasi« (Mk 9, 47-48). Isus, na Posljednjem sudu, onima s lijeve strane, izriče strašnu presudu: »Idite od mene, prokleti, u vječni oganj pripravljen đavlu i njegovim anđelima!« (Mt 25, 41).

Sveti Toma Akvinski, u skladu s kršćanskom tradicijom, uči da je vječnost »sva odjednom«, *tota simul* . *To je sadašnjost* vječno aktualna, nedjeljiva i nepromjenljiva.

Toma Akvinski, u Tumačenju apostolskog vjerovanja, povodom dvanaestog članka: *Vjerujem u život vječni*, govori o vječnom životu i o vječnoj smrti i kaže: »Čovječja je duša besmrtnošću slična Bogu, osjetilnim djelom pak je nalik životinjama. Kada, dakle, netko drži da ona umire s tijelom, odriče se sličnosti s Bogom i postaje sličan životinjama. Protiv njih je upereno ono što kaže *Knjiga Mudrosti* 2, 22-23: ' Ne očekuje nagradu za svetost, ne vjeruje u naknadu čistim dušama. Jer Bog je stvorio čovjeka za neraspadljivost, i učinio ga na sliku svoje besmrtnosti' ...Vječni život se sastoji u tome da se *čovjek sjedini s Bogom*... ona se sastoji i u *savršenoj zasićenosti želje*... u *savršenoj sigurnosti* i u *ugodnu društvu svih blaženika.*«U Raju će se postići najsavršenije znanje i sva istina. Nasuprot blaženima, prokletnici će biti u »vječnoj smrti«; »neće manje trpjeti i ispaštati kazne nego što će se dobri radovati u slavi«. Sveti Toma se poziva na crkvene oce i kaže da će »osuđeni biti uvijek u smrtnim mukama, a nikad neće umrijeti«.
Sveti Augustin govori o »dva grada« ... »od kojih je jedan predestiniran za kraljevanje s Bogom, a drugi za vječnu kaznu s đavolom«. Kada hiponski biskup govori o predestinaciji za kaznu on podrazumijeva da njoj prethodi krivnja i da je Bog dopušta. Augustin se poziva na vječnost blaženstva i vječnost kazne, pobijajući zagovornike *metempsihoze*, teorije koja govori o seljenju duše, koju su zastupali Platon i Plotin. Ova teorija je slična onome što današnja teozofija zove reinkarnacijom, koja dozvoljava da se duša čovjekova, poslije njegove smrti, reinkarnira, ponovo otjelotvori, čak i u životinjama. Metempsihoza Indije, orfizma i pitagorejizma, kao i današnje masonske neognoze, pogađa blaženstvo, povijest i Pakao; Augustin pobija to učenje argumentima vjere i filozo-

fije: neotuđive prerogative blaženstva su vječnost i sigurnost; blaženstvo nije istinito ako nije vječno. U pretpostavci metempsihoze ne može se govoriti o blaženstvu, iako uče da je to cilj filozofije, ako blaženik zna da u novoj fazi reinkarnacije može postati životinja i survati se iz blaženstva u jad. Ako ne zna, njegovo se blaženstvo ne temelji na istini. Ništa ne bi bilo lažnije i varljivije od takvog blaženstva. *Quid enim illa beatudine falsius vel fallacius* ... Vječnošću Pakla Augustin se sukobljava sa platoničarima i, na unutrašnjem crkvenom planu, s »milosrdnima«, koji su naslijeđivali origenovsku apokatastazu; vječnost kazne je učenje Evanđelja i nauk Crkve. Na pitanje koje postavlja: »Zašto Crkva nije mogla podnijeti mišljenje onih koji obećavaju i đavlu, nakon velikih i dugih kazna, očišćenje i oproštenje?« on odgovara: »Zacijelo ne zato što bi toliki sveti ljudi i upućeni u Pisma rđavo gledali na očišćenje i blaženstvo palih anđela... nego zato što su vidjeli da se ne može poreći i obesnažiti osuda koju je Gospodin navijestio da će izreći na Sudu«. Riječi Pisma, koje spominju vječnu kaznu, treba uzeti kao istinu, a ne kao prijetnju. I, kao Pismo, koje govori o vječnom životu i o vječnoj kazni, i Augustin izlaže, o korelaciji, što se tiče njihove vječnosti: »Ako su oba usuda vječna, nema sumnje da se oba moraju shvatiti u smislu duga trajanja, nakon čega slijedi svršetak, ili se oba moraju uzeti u smislu trajanja bez kraja. To jest, stavljaju se u odnos pariteta: s jedne strane vječna kazna, s druge strane vječni život. Dakle, budući da vječni život svetih neće imati kraja, ni vječna kazna prokletnika neće imati, bez sumnje, kraja« (*De civ. Dei*).

U obrazlaganju nužne vječnosti kazne, sveti Toma citira Grgura Velikog: »Pravedno je da ne prestaje kažnjavanje onoga koji ne prestaje da griješi«. Ko ne shvata da jedan robijaš, osuđen na vječnu robiju, koji se ne popravlja i ne žali zbog svojih zlodjela ne zaslužuje amnestiju ni posljednjeg kao ni prvog dana svoje kazne. Prokleta duša je odlučna i ustrajna u svom grijehu, i tako isključuje svako pomilovanje i ostaje nesposobna za svaku nadu. Shvatanja onih sentimentalnih, koji predviđaju progresivno smanjenje ili mogući prestanak paklenih muka, isključuje primordijalni aspekt ovog pitanja. Ne radi se o nesrazmjeri između greške počinjene jednog trenutka i vječne kazne! *Ta pogreška izaziva jedno stanje* koje ostaje, koje se ne može izliječiti, pa prema tome zahtijeva vječnu kaznu. *Kazna treba da bude vječna.*

Ublaženje strogosti, da bi bilo pravedno, može se jedino zasnivati na poboljšanju osuđenih grešnika; to poboljšanje je, međutim, nemoguće. Pa tako ni isprazniti Pakao, u nekoj manje-više dalekoj budućnosti, kako neki pokušavaju tražiti u ime Božjeg milosrđa, ne bi bila od Božje strane mjera neke vrhunske blagosti, već prije kapitulacija pravde pred zlom... Neobraćeni, a međutim združeni sa izabranicima, prokletnici bi imali dobru priliku da nastave rugati se Bogu ... Tada bi Bog, pod izgovorom da ukida Pakao, od Raja načinio drugi pakao, gdje bi njegova dobrodušnost bila vrijeđana, a njegovi prijatelji se osjećali kao osuđeni da podnose prisustvo neprijatelja...

Od Augustina do Tome Akvinskog, i dalje, do današnjih dana, pobija se apokatastaza i teološki brani vječnost kazne. Ali, danas više nego ikada, ukida se Pakao na sve načine, a najviše zaboravom.

R. Sineux o.p. u *Uvodu u teologiju Tome Akvinskog,* spominje protestantskog teologa koji ukida vječnost duše, da bi ukinuo vječnost Pakla. Predlaže se i jednostavno uništenje zlih.

De Segur, u *Paklu,* zaključuje da je *Pakao nužno vječan zbog same naravi vječnosti;* da je drugi razlog njegove vječnosti: *odsustvo milosti,* i da je treći razlog: *izopačenost volje prokletnika.*

Kaže da je konstantna slabost ljudskog duha, da se »sagiba pod strašnim teretom otajstva vječne kazne«. Sedamnaest ili osamnaest stoljeća prije kršćanske ere, u doba Joba i Mojsija, izvjesni lakomisleni duhovi i ljudi teško opterećene savjesti govorili su o ublaživanju, pa i o svršetku paklenih muka. Citira Joba: »Oni zamišljaju da se Pakao smanjuje i stari«.

Danas, kao i u svim vremenima, ova težnja za smanjivanjem i ublaživanjem paklenih muka nalazi svoje zagovornike, više ili manje zainteresirane za tu stvar. Oni se varaju. Ne samo što se njihove pretpostavke temelje na uobrazilji i što su u potpunoj suprotnosti sa božanskim tvrdnjama Isusa Krista i njegove Crkve, već polaze od jedne apsolutno lažne predstave prirode vječnosti.

Ne samo da nema nikakvog svršetka, pa čak ni ublažavanja kazne osuđenih, već je to i sasvim *nemoguće,* da bi postojalo. Tome se protivi sama priroda vječnosti.

Vječnost nije kao *vrijeme,* koje je sastavljeno od niza trenutaka što se nadovezuju jedan na drugi... U vremenu se može izmijeniti, jer jednostavno »ima vremena« za

promjene... Vječnost je način trajanja i postojanja koji nema ničeg zajedničkog sa onim na zemlji; mi je možemo znati, ali ne i shvatiti. To je misterij drugog života. To je istinsko i otajstveno učestvovanje u samoj Božjoj vječnosti.

Vječnost, koja ni po čemu ne naliči na sukcesiju vremena, čini da je svaka promjena u njoj nemoguća, bilo na dobro, bilo na zlo. I, što se tiče paklenih muka, svaka promjena je nemoguća; budući da je prestanak ili ublažavanje tih muka takođe promjena, treba da sa izvjesnošću zaključimo da su paklene muka apsolutno vječne, nepromjenljive, a teorije ublažavanja, samo slabost duha ili hir uobrazilje i osjećaja...

Dok je hiponski biskup razmišljao o prirodi te vječnosti, ukaza mu se jedan starac sav u svjetlosti, i reče mu: »Oko nikada nije vidjelo, uho nikada nije čulo, i duh čovječji nikada neće moći shvatiti to što ti nastojiš shvatiti.« Iščeznu. Bio je to sveti Jeronim, koji je upravo umro toga časa, u Betlehemu.

Razumjeli sve to, ili ne, ostanimo čvrsto uz Krista, govoreći članak vjere: »Vjerujem u život vječni« — *Credo vitam aeterna.*

Odsutnost milosti imanentna je vječnosti muka, jer čak kad bi prokletnici pred sobom imali i vrijeme da se izmijene, obrate i postignu oproštenje, to vrijeme im ne bi koristilo, jer bi ostao prisutan uzrok kazne, grijeh, zlo koje su izabrali na zemlji. Prokletnik je nepopravljivi grešnik, koji se ne može obratiti.

Nije dovoljno samo vrijeme da bi se netko obratio; na zemlji ga imamo i previše. Živimo u svijetu gdje dobri Bog ponekad čeka grešnike i deset, dvadeset, pa i četrdeset godina, ili još i više. Za obraćenje je, pored ostalog, potrebna i milost.

Obraćenje nije moguće bez bitno nezasluženog dara, milosti Isusa Krista, koji je osnovni lijek grijeha i prvo načelo uskrsnuća jadnih duša koje je grijeh odvojio od Boga i tako bacio u duhovnu smrt. Isus Krist je kazao: »Ja sam uskrsnuće i život!« I upravo po daru milosti on uskrsava mrtve duše i nadalje ih održava u životu.

Ali, u svojoj svemoćnoj mudrosti, Gospod je uredio da samo u ovom životu, koje je vrijeme našeg iskušavanja, dobijamo dar milosti kako bismo izbjegli smrt od grijeha i da bismo mogli rasti u životu Božje djece. U drugom životu, to više nije vrijeme milosti i iskušavanja; to je vrijeme vječne nagrade za one koji su odgovorili na milost i koji su živjeli kršćanski; ili je to vrijeme vječne kazne za one koji odbiju milost, živjeći i umirući u grijehu. Providnost je to tako uredila i to se ne mijenja.

Dakle, u vječnosti nema više milosti za osuđene grešnike, a kako je bez milosti nemoguće da se savršeno pokajemo, što je uslov za oproštenje, oprost nije ni moguć. Uzrok kazne ostaje zauvijek; i kazna, koja je posljedica grijeha, ostaje također.

Bez milosti nema pokajanja; bez pokajanja nema obraćenja; bez obraćenja nema oproštenja, a bez oproštenja nema mogućnosti za smanjenje ili prestanak muka.

Zli bogataš iz Evanđelja ne kaže da se kaje, niti kaže: »Grešan sam!« On kaže: »Patim u ovom ognju!« To je krik bola i očajanja; to nije uzdah kajanja. On ne pomišlja da traži oprost; on misli samo na sebe i kako da ublaži bol.

»Egoist uzalud traži kap vode, zaključuje de Segur. Ta kap vode to je dodir milosti, koja bi ga spasila; ali, odgovoreno mu je da je to nemoguće. On mrzi kaznu, a ne krivicu. To je strašna istina svih prokletnika«.

Mistici, koji su silazili u Pakao, čuli su samo krike očajanja, proklinjanja, svetogrđa i psovke, ali ne i molitve i riječi kajanja.

U ovom svijetu, prožimaju se dva grada, dva carstva; kraljevstvo Božje i kraljevstvo Satanino; možemo se mijenjati i prolaziti iz jednog u drugo. Smrću sve postaje drukčije ! Dva carstva su neopozivo razdvojena, kako kaže Evanđelje; ne može se proći iz Pakla u Raj, kako Abraham saopćava zlom bogatašu. U ovom svijetu, sve je nesavršeno, i relativno, pa i zlo i dobro; ništa nije konačno; milost Božja nije nikome odbijena i može se izbjeći zlu, demonskoj vlasti i grešnom životu; sve nam je to dato za ovog života; ali kada grešni čovjek ispusti dušu, sve se mijenja: vječnost zamjenjuje vrijeme; nema više onih trenutaka milosti i ispaštanja; drvo koje padne na lijevu stranu zauvijek ostaje tamo.

Dakle, sudbina osuđenih je zauvijek utvrđena. Nikakve promjene, ublažavanje kazne, prestanak kazne, nisu mogući. Nedostaje ne samo vrijeme, već i milost.

Izopačenost volje je treći razlog vječne kazne. Volja prokletnika je kao okamenjena u grijehu, u zlu i u nadnaravnoj smrti. Za obraćenje je potrebno *vrijeme* i *milost*, ali i slobodna volja. Po njoj se mi udaljujemo od Boga, ali se i vraćamo k njemu, posredstvom milosti Božje.

Ali, u trenutku smrti, sa slobodom je kao i s milošću: svršeno je! Svršeno, zauvijek! Više se ne može birati, već se ostaje u onome što je izabrano... Ako ste izabrali zlo... ostajete u vječnoj kazni Pakla... Volja osuđenog grešnika ostaje, dakle, nužno onakva kakva je u trenutku smrti. Takva kakva je, ona je, ako tako možemo kazati, zaustavljena, ovjekovječena. Sveti Bernard kaže da prokletnik uvijek i nužno želi zlo koje je počinio. On i zlo su jedno; kao jedan živi grijeh, stalan i nepromjenljiv. Isto kao što blaženi nužno vole Boga, gledajući ga kroz ljubav, tako ga i prokletnici nužno mrze, gledajući ga kroz svoju kaznu. De Segur zaključuje, kao i sveti Bernard, da za nepromjenljivu iskvarenost slijedi nepromjenljiva kazna, vječna kazna. Vječite muke, uvijek iste, kažnjavaju jednu volju, koja je vječito uronjena u zlo, vječno okrenuta od Boga, pobunom i mržnjom, volja zaustavljena u grijehu.

Iz ovoga što smo kazali, očigledno slijedi da prokletnicima, koji nemaju ni vremena, ni milosti, ni volje da se obrate, ne može biti oprošteno i da nužno moraju trpjeti nepromjenljivu i vječnu kaznu; paklene muke ne samo da nemaju kraja, već nije moguće ni njihovo ublažavanje.

Vječnost Pakla je u savršenoj harmoniji i u pravoj srazmjeri sa svevišnjom Božjom slavom i pravdom, zaključuje Max Marin razmatranja o odnosu kazne i krivice, s obzirom na brojne primjedbe da »greške u ovom životu, koji brzo prođe, nisu ni u kakvoj srazmjeri s vječnim paklenim mukama« (*Duša čovječja i njen budući život*). Pinard de la Boullaye, rezimirajući svetog Bernarda, kaže da »beskrajna Božja svetost, iziskuje vječnu kaznu za vječnu mržnju grijeha... A Svevišnja dobrota želi, sa svoje strane, da sva razumna stvorenja baštine vječno blaženstvo.«

Sveci su uvijek odgovarali na te primjedbe, istekle iz te straha i nečiste savjesti. Časni carigradski biskup, Ivan Krizostom, u četvrtom stoljeću, ovako sažima te objekcije i daje odgovor: »Ima ih koji kažu: 'Samo je trenutak potreban da se ubije čovjek, ili da se počini blud, i za taj grijeh jednog trenutka treba da trpim vječnu kaznu?' Da, svakako; Bog u vašem grijehu sudi, ne vrijeme već volju kojom ste je počinili«.

Sveci su u grijehu nalazili strašnu pozadinu izopačene volje; ona često dugo prethodi grijehu i često ga beskrajno nadilazi u vremenu; ako se do smrti grešnik ne obrati, ona uranja u vječnost paklenu. Po izopačenoj volji osuđeni je vječni grešnik i beskrajna Božja svetost dužna je da ga vječno odstrani u vječnost Pakla!

»Zašto u vječnost?« pita se i Bossuet i utvrdivši da su Božji planovi svi u vječnosti, jer je Bog vječan, slavni govornik dodaje: »Upravo u onom najdubljem izvoru zlobe, u onom dubokom određenju izopačene volje, ja otkrivam pogubne uzroke vječne nesreće koja prijeti neraskajanim grešnicima... Gdje čovjek želi da vidi konac svojih zadovoljstava ili svoje sreće?... Da bi se odgovorilo, nije potreban razum, jer narav govori: želi da se protežu kroz čitavu vječnost. A za što grešnik veže svoja zadovoljstva? Ona su mu sva u osjetnim stvarima, i zato, kako kaže sveti Augustin, u tome i jeste sav nered, jer »on koji može težiti uživanjima vječnog dobra, kukavički svoje srce ostavlja u ljubavi prema prolaznim dobrima. Ako tu zasnuje svoju sreću po tim načelima, iz tog slijedi, da će i za čitavu vječnost željeti takvu sreću«. A, zatim, nastavlja: »I zato ne govorite, grešnici, da se želite popraviti jednog dana. Naprotiv, kako je sjajno rekao veliki papa sveti Grgur, grešnici jasno vide da žele beskrajno zadovoljavati svoje rđave želje, jer ih ne prestaju zadovoljavati sve dok to mogu; i samo smrću, a ne po njihovom izboru, završava se njihov nered i njihova jurnjava. Zato je, zaključuje veliki papa, pravedna Božja osuda, da oni koji su u svom srcu hranili tajnu pohlepu da beskrajno griješe, budu strogo kažnjeni kaznom koja, također, neće imati kraja, i neće biti granice njihovim patnjama jer te granice nisu željeli postaviti ni svojim gnusnim razuzdanostima« (*Sermon*).

Fulton Sheen kaže: »Pakao mora da bude vječan. Koja je to jedina stvar koju život ne može oprostiti? Smrt, jer je ona negacija života. Koja je jedina stvar koju istina ne može oprostiti? Zabluda, jer je zabluda njeno proturječje. Koja je jedina stvar koju ljubav ne može oprostiti? To je odbijanje ljubavi, jer je mržnja poništenje ljubavi. Pakao je, dakle, vječan, jer je negacija Ljubavi!«

Odbačenost od Boga je najteži dio paklene kazne. Počinje s Kristovim riječima osude: »Odlazite od mene, prokleti!« (Mt 25, 41). Toma Akvinski, u tumačenju dvanaestog članka Apostolskog vjerovanja, kaže: »To je kazna osude (*poena damni*), koja odgovara odvraćenju od Boga. Ta je kazna teža od osjetilne muke (*poena sensus*). Naznačena je u *Evanđelju po Mateju* 25, 30: »Beskorisnog slugu izbacite van, u tamu.« U ovom životu zli doživljavaju nu-

tarnju tamu, a tada će biti njome i okruženi.« Izgubivši Boga, duša gubi sve.
Gospodin nam je, nagovijestivši nam prve riječi osude, također i označio prvi karakter Pakla: odbačenost od Boga, to jest gubitak Boga, što znači prokletstvo.
U ovom životu jedva možemo da shvatimo težinu te kazne, jer nas spriječava površnost duha i nedostatak žive vjere. U preokupacijama svakodnevnog života, čovjek ne otkriva bitni smisao svoje egzistencije; zaboravlja da je stvoren za Boga, da ljubavlju odgovori na Ljubav. Odvraćamo se od Boga, kao od posljednjeg i jedinog cilja.
Ali, kad duša pređe prag vječnosti, sve stvari i sve pojave se vide u drugoj svjetlosti; shvaća besmisao svega onog što je tako ludo privlačilo njegovo srce... Bog mu se objavljuje u pravoj svjetlosti i u punom sjaju i beskrajnom savršenstvu. Nema zemaljskih iluzija. U Evanđelju nas Isus uči da prodamo svoje imanje i da ga damo kao milostinju; »nabavite... neprolazno blago na nebesima gdje se kradljivac ne primiče niti moljac grize! Gdje je vaše blago, tu će biti i vaše srce« (Lk 12, 33-34). Oni koji su težili k Bogu, bit će, kad prijeđu taj prag, privučeni snažnom silom jedinom cilju istinske ljubavi. Ako je, nesretnik, bio u neprijateljstvu s Bogom, bit će odbačen. Osjetit će strašan gubitak svakog dobra, svega onog za što je sazdan, Boga, koji je trebalo da bude njegov život, njegova sreća, odmor, radost, ljubav i sve.
Na ovom svijetu možemo stvoriti samo blijedu sliku tog gubitka i te patnje, ako pomislimo što ljudsko srce osjeća gubitkom najdraže osobe. Ali, te najveće boli na zemlji, male su u poređenju s patnjama i očajanjem odbačene duše. Gubitak Boga je najveća patnja prokletnika.
Sveti Bruno, u knjizi Propovijedi, kaže o Posljednjem sudu: »Sve ostale muke zajedno nisu ništa u poređenju s gubitkom Boga.« Ivan Krizostom piše: »Ako govoriš i o deset paklova, ti još nisi ništa kazao što je i približno gubitku Boga.« Sveti Augustin uči: »Kada bi prokletnici gledali Boga, ne bi više osjećali svoje patnje i Pakao bi se preobrazio u Raj.« Sveti Alfonso je ovako izrazio tu patnju: »Kada bi čuli plač prokletnika i kada bi ga pitali: 'Zašto plačeš?' Odgovorio bi: 'Plačem jer sam Boga izgubio!'«

Tama je osobenost Pakla. Evanđelja govore o »izvanjskoj tami«. Tama postaje sinonim Pakla, u nekim evanđeoskim

parabolama. Evanđelista Matej govori o uzvaniku na gozbu, koji nije imao svadbeno ruho, pa je bačen u »vanjsku tamu«, *in tenebris exteriores* (22, 11). Sveti Toma Akvinski, nastavljajući se na sv. Bazilija iz Cezareje, govori o »tamnom paklenom ognju« i kaže da je »Božjom moći svjetlost vatre odvojena od njenog svojstva da spaljuje; svojstvo gorenja služi za mučenje prokletnika.« Na drugom mjestu kaže da je »mračna, puna dima, što odgovara Paklu, koji je u središtu zemlje.«
Ako vatra išta osvjetljava, svojim plamenom, to su onda prizori koje grešnike podsjećaju na njihove grijehe. U nekim vizijama, plamen te vatre stvara najstravičnije predstave. I Grgur Veliki govori o sjenama i vatri što stvara jezive prizore, koje dopunjuju muke. Crno je boja smrti, tuge i zla. I na zemlji tama izaziva stravu. Na mnogim mjestima u Evanđeljima i u Apostolskim poslanicama, đavoli se nazivaju »knezovi tame« i »sile tame«. Sveti Pavle kaže vjernicima da su »sinovi svjetlosti«, da nisu »djeca mraka«. Sveta Tereza Avilska opisuje ulazak u Pakao, koji je mračan; »tamo vas sve guši; nema nikakve svjetlosti, već samo najgušća tama. Pa ipak, a to mi je bilo neshvatljivo, iako nije bilo svjetlosti, opažalo se sve ono što je bilo pogledu najmučnije«. Možda združena sa tjeskobom, kao što je rastavljena od svojstva svjetlosti, ta tama je gusta, kao u viziji jedne grčke monahinje.
Đavoli su tamni i crni. Toma Akvinski kaže da će prokletnici, na Posljednjem sudu, uskrsnuti tamni: »Njihova tijela bit će *tamna,* po onome što je naznačeno kod *Izaija* 133, 8: 'Lica su im plamenom sažgana'.« Dodaje: »Uvijek će gorjeti, a neće sagorjeti« *(Tumačenje Apostolskog vjerovanja).*
Kao što je Raj suprotnost Paklu, tako je svjetlost suprotna mraku. Tama vezana za Pakao element je tradicionalne i univerzalne predstave prokletstva. *Tibetanska knjiga mrtvih* govori o »zadimljenom svjetlu«, a Milton, u *Izgubljenom Raju,* govori o »vidljivoj tami«: »On (Satana) zlokobnu i divlju pustoš gleda /Tamnicu strašnu što ga okružuje/ I plamti poput peći; ali plamen /Ne daje svjetla, već *vidljivu tamu*/ Što služi da razotkrije bijedu /Krajolik tuge, prizor bolnih sjena...«

Vatra paklena muči dušu i tijelo, uči nas kršćanska tradicija. Pored *odjeljenja od Boga* i *grižnje savjesti,* to je treća stvar koja otežava kaznu; oganj je bitni element osjetilne muke *(poena sensus).* Sveti Toma Akvinski kaže

za uskrsnule prokletnike, poslije Posljednjeg suda, da će im »tijela biti *podložna trpljenju,* mada nikada neće propasti; uvijek će gorjeti, a nikad sagorjeti, prema onome što kaže *Izaija* 66, 24:, Njihov se oganj neće ugasiti«.
Neka svojstva paklenog ognja znamo iz Objave. U Bibliji se spominje naziv vječni oganj, *ignis aeternus;* u vječnosti Pakla on je neugasiv, a gori uvijek istom žestinom; muči prokletnike, ali ih ne izgara. Oganj neugasivi, *ignis inextinguibilis,* u Paklu kao u strašnoj antitezi Raja nema ni svjetlosti, jer je to svojstvo Raja. Nasuprot sjajnoj i vječnoj svjetlosti, *lux aeterna, perpetua,* taj oganj ima paklena svojstva: on je mračan, *caligo,* i taman, *tenebrae* i čini more skrajnih tmina, gdje vlada vječiti kaos i užas, *sempiternus horror inhabitat* (Job 1, 22).
Iz Kristovog učenja, kao i po crkvenim ocima, proističe da je vatra u Paklu stvarna, a ne metaforička, što su bile primjedbe onih koji nisu vjerovali u uskrsnuće tijela, pa su se pitali: kako to da materijalni oganj, može djelovati i utjecati na nematerijalne stvorove, na duh đavola ili duše odijeljene od tijela ! Knez teologa, sveti Toma, odgovarajući na primjedbe paganskih filozofa, koji su još i prihvatali spiritualni oganj, kaže da je »vatra u Paklu materijalna«, već i zbog toga što će, »poslije uskrsnuća tijela, prokletnici biti u njega bačeni i tjelesno, i budući da tijelo može da trpi samo tjelesnu kaznu, paklena vatra je materijalna. Ni jedna kazna ne može biti primjenjena na tijelo, osim tjelesne«. Ovo naučavanje zasnivao je na svetom Grguru Velikom i na svetom Augustinu.
Ovoj tajanstvenoj vatri ipak se pripisivalo i nešto spiritualno, ne što se tiče njene supstance, već njenog djelovanja. Bellarmin je učio da se duh, koji se *supstancijalno, bitno,* spaja s tijelom, kao u slučaju čovječje duše i tijela, isto tako, može spajati i s vatrom, da po njoj kaznu trpi. Duh može biti spojen s materijalnim i po *mjestu.* Đavo kao duh i kao potpuno osobno biće ne može se spojiti supstancijalno i bivstveno s materijalnim ognjem Pakla, ali, došavši u dodir s vatrom, on u njoj može biti kao u mjestu. Bog je pobunjene anđele bacio oganj, *rudentibus inferni detractos in tartarum,* i to je dogma. Oni više nisu slobodni prekinuti taj dodir; oni su u njemu kao u svom mjestu, kao u okovima. Najljepši dar, kojim ih Bog pri stvaranju bijaše ukrasio, slobodna volja, potpala je pod prinudu vatre. Suarez, koji raspravlja o toj vezi đavola i ognja, kaže: »Ipak ta prisila i ovladavanje

volje i prirodnih intelektualnih moći đavolskih duhova nije posljedica ognja, kao prosto naravnog i materijalnog elementa, već kao oruđa, kojim se Bog služi da ih kazni i kojem Bog podaje osobitu moć da proizvodi natprirodni učinak, kao što podaje materijalnoj *vodi* i krštenju i *ulju* u sakramentu zadnjeg pomazanja moć da djeluje na čovječju dušu, kao *instrumenta gratiae.*
I duša prokletnika je pod istim misterioznim djelovanjem paklene vatre, jer je odvojena od tijela, do Posljednjeg suda. Kako demoni svoj oganj i pakao nose kroz zrak, kada lutaju prostorom i kada su izvan Pakla — jer ih sveti Pavle vidi kako vladaju zrakom — to su tajne koje su istraživali veliki bogoslovi, ali koje nisu prestale biti tajanstvene.
Sveti Augustin kaže: »Dok je zemaljska vatra stvorena za ljudsko dobro, paklena je, naprotiv, stvorena da bi se čovjek kaznio«. Utvrđene su i druge razlike između ove dvije vatre. Jedna nas proždire a druga, paklena, sprječava raspadanje, kao sol hranu; prokletnik će biti »vatrom zasoljen« (Mk 9, 49). Jedna rasvjetljava, druga je mračna. Naša vatra grije; paklenoj se pripisuje i led, nesnosna hladnoća, uz to što peče. Zajedničko im je da pale. »Vatra u Paklu naliči vatri kopriva« (Tertulijan). Sveti Vinko Ferrier kaže da je naša vatra »hladna u poredbi s paklenom«. Sveti Bazilije kaže da je »žar tjelesne pohote majka vječnog ognja«, a Ivan Damaščanski, također metaforički, objašnjava da »ta kazna nije ništa drugo nego vatra želje za porokom i za grijehom, i taj oganj nastaje zato što se ne može postići cilj naše želje; tamo dolje nema vršenja poroka i grijeha; ne ždere se i ne pije, ne oblači se i ne ženi, ne bogati se, a zavist nikakav i porok nemaju moć. *Biti pohlepan, a ne posjedovati stvar svoje pohlepe, znači gorjeti svojim porokom kao vatrom...* Grešnici, težeći grijehu a nemajući željenu stvar grijeha, muče se i grizu, kao vatrom i paklenim crvom, i nema ublaženja njihovim mukama...« *(Dijalog protiv manihejaca).* U mitu o Tantalu izražava se ta patnja neispunjene želje, ali ona je samo u odnosu na žeđ.
U Apokalipsi, na koncu vremena, Satana pušten da zavodi, skuplja ogromnu vojsku i »opkoliše tabor svetih«. »Tada siđe vatra s neba i proguta ih. A njihov zavodnik, đavo, bi bačen u ognjeno i sumporno jezero gdje se također nalaze Zvijer i lažni Prorok. I bit će mučeni i dan i noć, u vijeke vjekova« (Otkr 20, 10).

Sveta Penitencerija, u Rimu dala je dne 30. aprila 1890. odgovor na pitanje da li se može dati odriješenje onome koji bi tvrdio da je paklena vatra metaforička: ako bi ustrajao, neka mu se odriješenje uskrati.

Učenici Aleksandrijske škole. Iz crkvene povijesti de Segur uzima događaj koji se desio u trećem stoljeću. Dva učenika čuvene Aleksandrijske škole, u Egiptu, ušli su jednog dana u crkvu gdje je propovjednik upravo govorio o Paklu. Jedan od njih se smijao i rugao propovijedi o paklenom ognju, dok je drugi bio veoma dirnut i zastrašen. Osjeti kajanje i obrati se, a poslije malo vremena, zaredi se, da bi s većim pouzdanjem radio na svom spasenju.

Ne prođe mnogo vremena, a onaj koji se rugao iznenada umre. Dozvoli Bog da se on ukaže svom nekadašnjem drugu i reče mu: »Crkva govori istinu kada propovijeda o vječnom paklenom ognju. Ali, kada svećenici o tome govore, oni griješe, jer je Pakao sto puta gori!«

Grižnja savjesti. U Psalmu 49, 21 piše: »Pokarat ću te i stavit ću ti sve pred oči«. Kajanje, uzdisanje, grižnje, sve će biti uzalud, »jer neće proizilaziti iz mržnje na grijeh nego iz žalosti zbog kazne« (Toma Akvinski).

Sveti Alfons, u *Pripravi za smrt,* piše da je jedan prokletnik došao iz Pakla i ukazao se svetom Hubertu, da mu reče: »Moja najveće bol je što stalno mislim da sam osuđen za takve male stvari i da sam se mogao tako lako spasiti; to me najviše grize«.

U pomenutom djelu Sveti Alfonso piše i o engleskoj kraljici Elizabeti, koja je jednog dana lakomisleno rekla: »Gospode, daj mi četrdeset godina vladavine i ne treba mi tvoje nebesko kraljevstvo!« Elizabeta će i vladati četrdeset godina, a poslije smrti kažu da se ukazala, na jednom mostu na Temzi, okružena vatrom, vičući u očajanju: »Četrdeset godina vladavine i vječnost muka!!!«

To je crv koji ne umire i koji izaziva strašne patnje: ta grizodušja, ali sveti Bazilije kaže da ga trebamo shvatiti i doslovno. U metaforičkom ga smislu spominje sveti Maksim: »Za našu mržnju prema braći našoj, za našu zavist, lukavstvo i licemerje, iz kojih su proistekle smrt, ogovaranje, kleveta, zloba, laž i krivokletstvo, ubrat ćemo dostojni plod: crv koji ne spava nikada i koji neprestano grize duboko u našoj duši«. Gregorije Nazijanski kaže: »Kad čuješ tu riječ *crv* ne pomišljaj na one zemaljske,

jer pridjev *vječni* daje njegovoj prirodi posve nova svojstva, koja ne znamo«.

Prokletnik je vezan za mržnju i zlo i u tome istrajava, uz stalnu grižnju. To je mržnja na Boga, dobro, blaženstvo, istinu, ljubav, ljepotu, mir i mudrost; mržnja prema svemu onome što jeste Bog i što proističe iz Boga. Ta mržnja je satanska i vječna.

U Messini, u osamnaestom stoljeću, tokom egzorcizma su pitali demona: »Tko se ti?« Odgovorio je: »Ja sam onaj koji mrzi Boga!« De Segur piše da je egzorcista pitao demona: »Gdje si ti?« Demon odgovori bijesno: »U Paklu, zauvijek!« »Da li bi želio biti uništen!« On odgovori: »Ne, da bih zauvijek mogao mrziti Boga!« Sveta Terezija je ovako definirala demona: »Onaj koji mrzi.«

Kolektiv prokletnika stoji, u Paklu, kao antiteza Općinstva svetih.

Mržnja koja je u svakom demonu i u svakoj prokletoj duši, prostire se širom Pakla. Mržnja svih protiv svakog. Duše vide demone; a nikad neće gledati Lice Božje.

Beznađe i očajanje vlada Paklom. U Danteovoj *Božanstvenoj komediji,* na ulazu u Pakao stoji natpis: »Ostavite svaku nadu, vi koji ulazite!« »Kad bi imali nade — kaže Toma Akvinski — njihova bi muka bila lakša; a kad im više nema nade, muka postaje preteška«.

Mjesto Pakla je pitanje koje proističe iz prve stavke, da je »Pakao mjesto vječnih muka«. Katolička crkva se dogmatski nije izrazila gdje se nalazi Pakao. Ipak, objava i predaja se slažu da je Pakao u središtu zemlje. Slavni katekizam Tridentskog koncila također kaže da je u središtu zemlje, *in medio terrae.* To je i učenje svetog Tome, koji kaže: »Iako nitko, osim ako nije to saznao od Duha svetoga, ne zna za mjesto Pakla, ima razloga vjerovati da je u centru zemlje. Prije svega, samo ime na to upućuje: *infernus,* Pakao, Podzemlje, znači nešto što je ispod zemlje. Nadalje, u Pismu se kaže za prokletnike da su »pod zemljom, *subtus terram.*« Nadalje, na središte zemlje upućuje i Evanđelje i Poslanice svetog Pavla, kada govore o silasku Našeg Gospodina na Veliki Petak, *in corde terrae* i *in inferiores partes terrae.* U jeziku Pisma, Duh sveti nam uvijek predstavlja Pakao kao ponor u koji se pada, strmoglavljuje ili silazi; to je i jezik Crkve, svetih otaca i velikih teologa, ali i paganske tradicije, osobito grčke i rimske. U zaklinjanju se đavolu upućuju riječi: »Bog te iz visine nebeske bacio u nutrinu zemlje«.

Pakao je od Kraljevstva nebeskog strogo odijeljen. Da je u središtu zemlje zaključuju Suarez *(De ang.* 1.8.16) i Lessius *(De perf. divinis* 1.13): ***Certum est, infernum esse sub terra;*** to je zajedničko mišljenje svetih naučitelja i opće osjećanje vjernika, ***est communis sententia doctorum et sanctorum et communis fidelium sensus.*** Ondje je i Čistilište. »Takvo uvjerenje o položaju Pakla, potkrepljuje shodnost ili *conventia* i geologija« (N. Batistić).

I Toma Akvinski i sveti Augustin drže da Pakao prije svega označava jedno stanje duše u onostranom, a da je pitanje mjesta sporedno. Ivaj Krizostom kaže: »Ne istražujmo mnogo gdje je Pakao, već više kako ćemo izbjeći Pakao«. Grgur Veliki je bio iskren: »Ne usuđujem se da načnem taj problem«. Ali vizionari, kao Lucija u Fatimi, vide Pakao pod zemljom. Kao i pjesnici.

Samoosuda. Grešnik sam potpisuje svoju osudu. Tu misao nalazimo u religijama starih naroda, kod crkvenih otaca i kod mistika. Slobodnom voljom, grešnik odlazi u Pakao. Po istoj toj izopačenoj volji, on vječno želi ostati u Paklu. Grijeh protiv Duha svetoga je istrajavanje u zabludi. ***Taj se grijeh neće oprostiti!*** Bog samo potvrđuje samoosudu grešnika. Jednog dana je Gospodin rekao sv. Rozi iz Lime: »Kćeri moja, je ne osuđujem nikog drugog osim onih koji žele biti osuđeni«.

»Ne baca nas Bog u Pakao, nego se mi sami u njega bacamo«, govorio je Arški župnik. Sv. Maksim kaže da je Pakao cilj kojemu grešnik svjesno i voljno teži. A Georges Habra ovako definira samoosuđivanje: ***Pakao je mnogo više konačna kristalizacija naših vlastitih želja, nego kazna koju nam Bog odozgo dosuđuje.*** Tu dilemu i tu kobnu odluku duše, Fulton Sheen ovako izražava: »Pitate me kako Bog može biti tako osvetoljubiv da dušu osuđuje na Pakao? Dosta je da se podsjetimo da nas Bog ne osuđuje; u stvari, mi sami sebe osuđujemo. Kada se otvori kavez, ptica leti onamo kuda želi. I kad čovjek umre, njegova duša leti k jednoj vječnosti Božje ljubavi, ili k vječnosti mržnje na Boga. Pakao se susreće na samom podnožju Kalvarije i nitko od nas ne može sići u Pakao a da prije toga ne prođe pored tog brda, gdje je Čovjek-Bog proslavljen, s otvorenim rukama, da nas prihvati; glave nagnute, da nas zagrli, otvorena srca da nas ljubi. Nije mi teško shvatiti da je Bog pripremio Pakao za one koji žele da ga vječno mrze... ali mi je teško shvatiti da

je taj isti Bog morao umrijeti na križu, da bi mene nedostojna spasio od Pakla, kojeg su moji grijesi zaslužili«.

Strah i trepet. Pavao i Timotej, u Poslanici Filipljanima, kaže: »Sa strahom i drhtanjem nastojte da postignete svoje spasenje« (2, 12), a u Starom Zavjetu čitamo: »Strah je Gospodnji početak spoznaje« (Izr 1, 7).

Kao eho, kroz stoljeća, sve do naših dana, ponavlja se misao o strahu Božjem. Danas žele ukloniti taj strah, u samoj Crkvi, pa je to razlog da se malo govori i piše o Paklu. Onaj program, koji je Diderot samo ponovio, danas se sasvim realizirao: »Izbrišite kršćaninu strah od Pakla i vi ćete mu izbrisati vjeru!« Taj strah je u osnovi spasenja; »Čovječe, sjeti se svojih posljednjih stvari i nikad nećeš sagriješiti.!« (Sir 7, 36).

»Strah od Boga«, kaže Ivan XXIII, 4.XI, 1961, »je znak mudrosti; on je uvijek pravilo ponašanja i djelovanja dobrog katolika« i dodaje da je u svim vremenima vladao *timor Domini.* A Pio XII je govorio: »Istina je da je želja za Rajem motiv po sebi savršeniji nego što je strah od vječnih muka, ali iz toga ne slijedi da je taj motiv i djelotvorniji da ljude održi dalje od grijeha i da ih obrati k Bogu«. Veliki Papa je smatrao da je danas »potrebnije i urgentnije nego ikada, da se govori o posljednjim stvarima... o Paklu«.

Koliki su se grešnici izbavili tim strahom! »Tko smo mi, Gospode, da nas toliko ljubiš, da nam Paklom prijetiš, ako ti ne uzvratimo ljubav«, uzvikuje sveti Augustin. »Događa se vrlo rijetko, bolje reći nikada, da netko postane kršćanin, a da nije pokrenut manje ili više strahom Božjim«. A sv. Ignacijo Lojolski, koji nas u *Duhovnim vježbama* uči meditirati o Paklu, kaže: »Treba se mnogo zalagati i za strah pred božanskim veličanstvom, ne samo za onaj sinovski, nego i za ropski. Jedva ćemo igdje naći što bolje i vrednije da pomogne čovjeku koji je ogrezao u teški grijeh, kad se želi izvući iz te nevolje.« Sveti Alfons Liguori ponavlja misli svetog Petra i svetog Pavla, da Bog želi da se svi spase, i nastavlja: »Ako Bog želi da se spasimo, zašto je stvorio Pakao? Stvorio je Pakao ne da budemo osuđeni, već da bi ga ljubili. U stvari, da nije stvorio Pakao, tko bi ga ljubio?« Jedan dobri svećenik, Gaston de Segur, propovijedao je s apostolskom revnošću, tokom brojnih pučkih misija, širom Francuske. Došavši u Rim, reče mu Pio IX: »Propovijedajte mnogo o velikim istinama spasenja. Osobito propovijedajte o Paklu.

Jer ništa bolje ne nagoni ljude na razmišljanje i grešnike na povratak Bogu!«
Vrativši se u Francusku, de Segur napisa malo ali korisno djelo *Pakao*. Kaže da je meditirajući o Paklu, često pomišljao na svetog Jeronima, koji je jednu kršćanku podsticao na strah Božji; pisao joj je o posljednjim stvarima i dodao: *»Territus terreo«* (»Sam zastrašen, plašim«).
Sv. Bernardin je jednom čuo propovijed o Paklu. Odmah je odlučio napustiti svijet i povući se u redovničku samoću. Uz to je odlučio, da se neće nikada smijati. Nakon jedne propovijedi o Paklu sv. Jeronim je napustio Rim, palaču, bogatstvo i povukao se u pustinju blizu Jeruzalema. Udarao se kamenom u prsa i govorio: »Bože moj, Bože moj! Daj svaku vrstu kazne, samo ne Pakao!«
Sv. Karlo Boromejski držao je sliku Pakla obješenu nad krevetom. Svaku je večer razmišljao o Paklu i paklenim mukama i govorio: »Gospodine, oslobodi me od Pakla!«
Sv. Terezija je jednom vidjela ovaj gorući ponor. Užasnuta je ponavljala: »O, Bože, Bože moj! Sve, sve drugo — samo ne Pakao!«
Don Tomaselli, kaže: »Misao na Pakao stvara svece«, a de Segur, da je »Pakao najveći misionar Neba« i nastavlja: »Koliko je ljudi na Nebu, koje je strah od Pakla tamo gurnuo«. »Strah Gospodnji je njegovo veliko bogatstvo« (Iz 33, 6).

U životopisu bl. Richarda de Sainte-Anne čitamo: »Dogodilo se u gradu u kojem je boravio (bez sumnje Bruxellesu, mada ga suvremeni povjesničari ne spominju), da su se dva raspusna i skandalozna studenta obrela u jednoj kući razvrata. Tamo provedoše dio noći. Tada jedan od njih reče drugu: »Vratimo se, meni je ovoga dosta!« Ali, drug mu odgovori: »Meni još nije.« Prvi ga napusti i vrati se u svoj stan i, prije nego što će leći, on se sjeti da oda onu svakodnevnu počast koju je molitvom odavao Presvetoj Djevici. Iako je bio pospan, on je ipak molio i obavio dnevnu pobožnost.
Ali, samo što je legao, on začu udarce na vratima. Netko udari dva-tri puta, ali on ne htjede otvoriti. Pa, iako su vrata bila zatvorena, on ugleda kako ulazi njegov drug, razvratnik, kojega je ostavio u skandaloznoj kući. Zanijemi, vidjevši kako izgleda. »Poznaješ li me?« upita ga sablast, poslije kratkog ćutanja. »Zaista, po tvom liku i glasu rekao bih da si mi drug s kojim sam se maloprije rastao, ali me zbunjuje tvoj iznenadni i začuđujući dolazak.« Tajanstveni posjetilac ispusti dug uzdah i reče: »Znaj, dok smo se valjali u blatu naše pokvarenosti, Satana je pokrenuo proces na Božjem tribunalu i tražio je da budemo osuđeni. Vrhovni Sudac je prihvatio optužbu i izrekao osudu i samo ju je trebalo izvršiti, ali se Djevica, tvoja odvjetnica, zauzela za tebe, tim prije što si joj se obratio, vršeći svoju dnevnu obavezu. Tako je tvoja presuda izmijenjena, a nada mnom je izvršena; bio sam ugušen, kada sam napuštao kuću gdje sam počinio grijeh. Đavo mi je dušu iz tijela iščupao i odveo u Pakao, gdje sada gorim!« Rekavši to, razotkri grudi i pokaza kako je izgrizen crvima i nagoren vatrom. Ostavljajući za sobom strašni smrad, sablast iščeznu.
Pred tim prizorom, mladić je bio skoro obamro. Došavši k sebi, on se baci ničice na zemlju, odavajući zahvalnost uzvišenoj Zaštitnici, i gorko oplakujući svoja zastranjenja obeća da će se popraviti.
Tog trenutka začu kako zvone ponoćna zvona na crkvi Male Braće; do zore je razmišljao o onim blagim anđelima na zemlji, koji mole i ispaštaju za druge, i u osvit zore odluči da im se pridruži. U praskozorju potrča prema samostanu, baci se pred noge oca gvardijana, ispriča mu događaj i zatraži da ga prime u Red.
Odlučiše da provjere događaj i nađoše tijelo nesrećnika, gdje još leži na zemlji, odvratno i iznakaženo. Odvukoše ga na smetište i pokopaše kao strvinu zvijeri.
Mladog obraćenika primiše u Red sv. Franje, gdje je davao izuzetni primjer vrline i osobite pobožnosti prema Presvetoj Djevici Mariji.
Taj se događaj zbio 1604; blaženi Richard je tada imao devetnaest godina i, kažu, bio je očevidac tih zbivanja, a kasnije ih je ispričao ocu d'Andredi, jezuitskom teologu kojega je susreo u Španjolskoj.
To je bio doživljaj koji ga je potakao i ohrabrio da postane Mali Brat. Franjevački habit obukao je te iste 1604. godine, u samostanu u Nivellesu. Umro je mučeničkom smrću 1622, u Japanu.
Ovu povijest naveo je o. Bouvier, u životopisu Blaženoga, koji je objavio samo pedeset godina nakon njegove mučeničke smrti.

Sv. Antonino (A. Pierozzi, 1389-1459), učeni florentinski nadbiskup, u svojim spisima spominje jedan događaj, koji je, sredinom XV stoljeća, užasnuo sjevernu Italiju. Jedan mladić od oko šesnaest godina zatajio je ispovjedniku jedan smrtni grijeh i pričesti se svetogrdno. Odlagao je

iz sedmice u sedmicu, iz mjeseca u mjesec, priznanje tog svetogrdnog djela, a nastavio je da se ispovijeda i da se pričešćuje. Mučen grižom savjesti nastojao se smiriti velikim pokorama. Uđe u samostan. Mislio je: »Ondje ću, konačno, kazati sve i ispovjediti svoj strašni grijeh.« Na svoju nesreću, bio je prihvaćen kao mali svetac od svojih starješina, i stoga se još više stidio priznati svoj grijeh. Odloži priznanje za kasnije; njegove su pokore bile sve teže. Prođoše godine. Svoj strašni teret nosio je i dalje; pod njim je klonuo, a nije ga mogao ispovjediti. Dođe i teška bolest i on se nadao da će mu ona olakšati priznanje. Pomisli: »Odjednom ću sve priznati; obavit ću generalnu ispovijed, prije nego što umrem.« Ali samoljublje nadvlada kajanje i u ispovjedaonici on svoje priznanje učini potpuno nejasnim, maglovitim, dvosmislenim, tako da ispovjednik ništa nije mogao razumjeti. Imao je nejasnu želju da se vrati, možda sutradan, ali, iznenada, naiđe agonija i on uskoro umre.

Redovnici nisu ništa slutili o strašnoj istini, i govorili su: »Ako ovaj nije otišao u Raj, tko će?« Pobožno su dodirivali njegovu krunicu, medalje, raspelo. Tijelo mu pobožno izložiše u koru manastirske crkve. Nekoliko trenutaka prije utvrđenog obreda, jedan brat, određen da zvoni, ugleda pred sobom, kod oltara, pokojnika okovanog užarenim lancima, a i u čitavoj pojavi kao da je bilo nečeg plamenog. U strahu, pobožni brat kleknu pred strašnom pojavom, koja reče: »Ne molite za mene. Ja sam za čitavu vječnost u Paklu!« I ispriča žalosnu povijest o svom stidu i svetogrđu, prije nego što je iščezao, ostavljajući za sobom u crkvi gadni smrad, koji se raširi po samostanu, kao potvrda onoga što je brat ispričao.

Superiori odlučiše da se ukloni leš, nedostojan crkvene sahrane.

I sv. Alfonso de Liguori, crkveni naučitelj, donosi epizodu o svjedočenju jednog prokletog profesora Univerziteta u Parizu, iz vremena najveće slave te velike škole. Slavni profesor je umro iznenada i nitko nije sumnjao u strašnu kaznu koja ga zadesila, a najmanje njegov prijatelj, biskup Pariza. Biskup je prinosio mnoge žrtve i molitve za pokoj profesorove duše. Dok je jedne noći molio za pokojnika, on mu se ukaza u plamenu, s licem očajnika. Biskup shvati da je profesor osuđen na vječnu kaznu i tom prilikom mu postavi nekoliko pitanja, između ostalog i ovo: »Da li se u Paklu sjećate nauka, koje su vam donijele slavu na zemlji?«

— Kakvih nauka?!... Kakvih nauka! — reče sablast prokletoga. — U društvu demona mi mislimo na druge stvari. Ti zli duhovi nam ne daju ni trenutka da predahnemo i ne dopuštaju nam da mislimo ni na što drugo, osim na naše muke. One su same po sebi strašne, a demoni nam dodaju i nove, da bi nas stalno održavali u beznađu...

I tako iščezava tašto ljudsko znanje. A samo velika mudrost odvodi nas od Pakla.

U svojoj šesnaestoj godini, sv. Alfonso Liguori je s aklamacijom doktorirao na Napuljskom sveučilištu; ovaj trijumfalni uspjeh nije ga ni za trenutak zaslijepio. Željan da sačuva čistoću, čiji je najveći neprijatelj oholost, on se sve više povlačio u samoću, da bi se učvrstio u vrlini. Omiljeno mu je pribježište bilo dom lazarista, koji su u Napulju poznati kao Djevičini misionari.

Događaj koji slijedi ispričao je msgr Gaume, u djelu *Tri Rima (Les Trois Rome,* tj. III). Msgr Gaume opisuje posjetu lazarističkom samostanu, gdje mu ljubazno pokazuju »dragocjeno svetište«, ćeliju u kojoj je mladi Liguori boravio za vrijeme duhovnih vježbi. Stari lazarista reče prelatu da će mu pokazati »misionara koji je obratio sv. Alfonsa« i odvede ga do jedne slike, pokrivene teškim zastorom. »Ova slika je više od sto godina u misiji; poslao nam ju je jedan lazarista iz Firence. Istinitost priče, na koju nas ona podsjeća, potvrđena je dokazom vidljivih tragova na slici, svjedočanstvima naših firentinskih otaca i izjavom samog vinovnika ove zastrašujuće priče, datom pod zakletvom, koja se čuva u našem arhivu.

Neki starac iz Firence godinama je održavao nedozvoljene odnose s jednom ženom. Dugo odoljevajući milostima, starac se obrati, ali žena umrije u grijehu. I dok je, jedne večeri, taj čovjek molio, pred slikom Našeg Gospodina na križu, on začu oko sebe buku uragana, a strašni glas one žene doviknu mu: »Ja sam prokleta! Božjim dopuštenjem dolazim da ostavim trag strašne vatre u kojoj gorim.« U istom trenutku, na slici se ukazaše tragovi dvije plamene ruke, s razdvojenim prstima; one skroz nagorješe sliku.« Ispričavši to, stari lazarista podiže pokrov i pokaza sliku; tragovi paklene duše ostavljali su nelagodan dojam. Tragovi vatrenih ruku bili su isto tako jasni kao nekada.

Slika se javno izlagala, tokom duhovnih vježba. Možete zamisliti kakav su dojam ostavili ovi tragovi na srcu blagog Alfonsa. Iako već sasvim predan Bogu, sveti mladić nije prestajao ponavljati: »Svoje obraćenje dugujem

duhovnim vježbama kod Djevičinih misionara.« Ovaj događaj je opisan i u životpisu sv. Alfonsa, koji je napisao slavni P. Tannoya, koji je dugo s njim zajedno živio *(Mémoires sur la vie et la Congregation de saint Alphonse-Marie de Liguori,* t.I).

Dama sa zlatnom narukvicom. Ovaj događaj je msgr de Seguru ispričao superior jedne vjerske zajednice, o Božiću 1859. U to doba, dama je još bila u životu.
U zimu 1847. i 1848, živjela je u Londonu, jedna mlada udovica; bila je lijepa i bogata. Među mladim ljudima, koji su je posjećivali, bio je i jedan mladi lord skandaloznog ponašanja.
Mučena nesanicom, ona je jedne noći čitala neki roman u krevetu. Zidna ura je otkucala jedan sat; ona je ugasila svijeću. Tada, na svoje veliko čuđenje, ugleda blijedu i neobičnu svjetlost, koja je dolazila iz salona, prostirući se sve jače po sobi. Začuđena, širom otvorenih očiju, nastojala je objasniti tu pojavu. Strah ju je hvatao; vrata salona su se polako otvarala i ona ugleda mladog lorda, saučesnika njene raspusnosti. Prije nego što je mogla i riječ progovoriti, on je bio pored nje i, hvatajući je za ruku, piskavim glasom reče: »Postoji Pakao!« Od bola, koji osjeti u ruci, ona pade u nesvjest.
Kada se vrati k svijesti, pozove sobaricu. Osjeti težak miris paljevine; oko zgloba joj je bila strašna opekotina. Mogla je vidjeti kosti u spaljenom mesu. Rana je bila širine ljudske šake. Od salonskih vrata, pa sve do kreveta, i od kreveta do vrata, ugleda tragove ljudskih stopala, koja su potpuno spalila tepih.
Sutradan, nesretna žena, s neopisivim užasom sazna da je, te iste noći, oko jednog sata, mladi lord nađen mrtav, poslije jednog pijančenja.
Superior nije znao da li se dama obratila poslije te posjete iz Pakla, ali je kazao da ona uvijek nosi široku zlatnu narukvicu, koja sakriva tragove opekotine.

U selu Alen, na obali rijeke Mpiri, koja, tamo dolje, pod Ekvatorom, lijeno teče afričkim prašumama, živio je, početkom ovog stoljeća, stari poglavica po imenu Olane. O njegovu obraćenju pisao je o.H. Trelles, u reviji *Messager du Saint-Esprit (Glasnik Duha Svetog,* januar 1910). Strašni doživljaj, koji je Olanea odveo k putu spasenja, opisuje i opat Chatel, u svom djelu o Paklu *(Personne n'est il revenu de l'enfer,* izd. De Lannoy, Bruxelles).

Olane je bio surovi ratnik. Po nastambama se, u vrijeme njegove konverzije, još pričalo o njegovim podvizima s dostojnim poštovanjem. On je svoje pleme proveo sve do velikih močvara, uz obalu Ogowe, kroz mnoge opasnosti; njegovo su ime sa strahom izgovarali žene i djeca, u opustošenim oblastima, kroz koje je prošao. Samo žene i djeca, jer su svi ratnici pali u okršajima, ili kao roblje, jedan po jedan. Noću se čuju njihove duše kako plaču, lutajući, osuđene na duga mučenja, ili se to idolopoklonićkim ženama samo pričinja.
Kada je o. Trilles upoznao Olanea, ovaj je već imao sijede kose i bradu. U susretima s Evropljanima, i osobito s misionarima, polako je nestajala njegova surovost. Kada su misionari dolazili da daju pouke iz katekizma, on ih je blagonaklono primao. Katkada bi, tek, blaga sjena žaljenja prešla preko njegovih očiju, dok je pričao o minulim junačkim djelima.
Sva djeca počeše dolaziti na pouke iz vjeronauka, a i mnogi odrasli. Među njima i Olane, koji je dolazio sve češće. Rado bi se on i krstio, jer u njegovom dobu trnu radosti zemaljske slave, ali priječio mu je to njegov brat, Etar, seoski vrač. Poglavičin brat je imao religijsku funkciju, i njegov bijes je rastao, sa sve većim ugledom misionara. Etar je često ispoljavao zlovolju prema misionarima. Krađa dvije-tri piroge, jedan neuspijeli požar, dva ili tri pokušaja trovanja — to se, između ostalog, pripisivalo njegovoj ogorčenosti prema kršćanima.
Često bi ga Olane nagovorio da dođe slušati misionare, i on je dolazio, ali je sve više ismijavao kršćansku doktrinu na sastancima idolopoklonika. Osobito su bile sarkastične njegove primjedbe na kršćanska učenja o Paklu i o djelovanju demona. Svakodnevno je svom bratu prijetio bijesom razljućenih bogova, i Olane je strahovao od podsmjeha idolopoklonika, gubitka vlasti, otrova, kao i od afričke magije. Odlučio je da postane kršćanin nešto kasnije.
Međutim, jedan tornado i Božja volja izmijeniše poredak stvari u Alenu. Vjetar je počeo puhati u ponoć. Oluja je Etara zatekla u ribolovu. Veliki talas oborio je njegovu pirogu i nitko mu iz sela nije mogao prići, zbog nevremena. U svom domu, Olane je bio u velikoj neizvjesnosti, sa svojim prijateljima. Razgovarali su o događaju. Iznenada se kod vrata ukaza Etar, crven, poput užarenog ugljevlja, koje nije sagorjevalo. Reče: »Evo gdje sam ja sada; nadam se da ćete mi se pridružiti!« Priđe svom

bratu, Olaneu, i upre prst u njegove grudi. Olane se baci unazad i od bola kriknu: »O, Etare, brate moj!«
Prokleta Etarova duša iščezne, ali na Olaneovim grudima zauvijek ostade duboka opekotina, trag prsta, od paklene vatre. I na kućnim vratima ostade trag, pougljeni otisak Etarove ruke.

Ujutro, poslije te strašne noći, nekoliko ljudi iz plemena pođe misionarima. Uz obalu rijeke, nađoše Etarov leš. Bio je leden. Pjevajući pogrebne pjesme, oni dođoše u misiju, uvjereni u kršćansko učenje, o postojanju Pakla. U Alenu su misionari promatrali tragove koje je ostavio Etar. Ugledaše veliku vatru pored šume posvećene idolima. U vatri je sagorjevao Etarov leš. »I dok smo mi bili ondje«, priča o. Trilles, »s pogrebne lomače otpade glava sa strašnom grimasom, i dokotrlja se do naših nogu, s vilicama otvorenim u infernalnom riktusu.«

Bilo je to u Moskvi, prije užasne vojne 1812. Grof Rastopšin, vojni guverner Moskve, bio je u prisnoj vezi s grofom Orlovim, čuvenim po svojoj hrabrosti, koliko i po svojoj bezbožnosti.
Jednog dana, tokom jedne bogate gozbe, gdje se mnogo pilo, grof Orlov i njegov prijatelj, general V., obojica pristalice Voltairea, počeše se bezumno šaliti s religijom i nadasve Paklom. »Ali, ako slučajno ima nešto s one strane zavjese?« — započe Orlov. General V. nastavi: »Dobro bi bilo da onaj, koji od nas dvojice prvi onamo ode, dođe da obavijesti drugoga, što ondje ima. Da li pristaješ?« Grof Orlov se oduševi idejom. Polupijani, oni, jedan drugom dadoše časnu riječ, da će to učiniti.

Nekoliko nedjelja kasnije izbi rat, koji je izazvao ratni genij Napoleona. General V. dobi naređenje da ode na front.
Tek je nekih dvadesetak dana proteklo kada, jednog jutra, u ranu zoru, netko zakuca na vrata generala Rastopšina. Bio je to grof Orlov, u kućnim papučama i u pidžami, blijed, kao mrtvac, izbezumljenog pogleda, nakostriješene kose. Rastopšin se čudio: »Što je, grofe Orlove? Jeste li to vi? U ovo doba? Kako to izgledate? Što vam se dogodilo?«
Grof Orlov je bio na rubu živčanog sloma. Sjede u fotelju i uhvati se rukama za glavu. Ispriča o nekadašnjoj zakletvi i reče da je tog jutra, rano u zoru, došao general V. »Mislim da ću poludjeti. Vidio sam generala V.«

— Generala V.? Što, zar se on vratio s fronta? — pitao je guverner Rastopšin.
— Nije se vratio, — odgovori Orlov. — U tome je sav užas! Dok sam još bio u krevetu, ali već duže budan, iznenada se pomakoše zastori, i ja, na dva koraka od sebe, ugledah generala V., uspravnog, blijedog, s desnom rukom na grudima; reče mi: »Postoji Pakao, i ja sam u njemu!« Potom nestade. Odmah sam dotrčao k vama.
Guverner Rastopšin smirivao je Orlova; govorio mu je o halucinacijama, neobjašnjivim fenomenima i sve one banalnosti koje inače smiruju jake ljude. Ali se grof Orlov nije mogao smiriti, i guverner Rastopšin pripremi kočije da bi ga vratio kući.
Deset dana kasnije, dođe glasnik s fronta i, između ostalog, guverneru donese i vijest o smrti generala V. Onog istog jutra, u ono isto vrijeme, kada se ukazao grofu Orlovu, nesretni general je izašao iz zaklona da osmotri neprijateljske položaje, i jedan kuršum ga je pogodio u grudi. Gospodin je odredio da se ispuni zakletva dva pijana volterovca iz ruske carske armije i general se, kao sablast, ukazao pred užasnutim Orlovim, da kaže: »Postoji Pakao, i ja sam u njemu!«
Kćerka vojnog guvernera Rastopšina konvertirala je, udavši se za grofa de Segura; grofica Rastopština-de Segur ostat će u povijesti francuskog katolicizma, po divnim stranicama literature za mlade. A njen sin, msgr. Gaston de Segur, postat će utjecajni prelat u Francuskoj XIX stoljeća. Njegova knjiga *Pakao* i danas izlazi u velikim tiražima.

Sv. Franjo Jeronimski, (1642-1716), slavni misionar iz Družbe Isusove, upravljao je misijama Napuljskog kraljevstva. Jednog dana je propovijedao na nekom napuljskom trgu, kada se okupiše žene raspusnog vladanja, ometajući propovijed pjesmama i bučnim upadicama. Misionar opazi da se među ženama koje su ga ometale osobito isticala jedna, za koju rekoše da se zove Katarina.
Svećenik dođe sutradan na isti trg da propovijeda, i začudi se kada ugleda zatvorena vrata Katarinine kuće, koja je bila jazbina poroka. Vidje i zatvoren prozor, s kojega je jučer vikala. Shvati da se nešto dogodilo. Neko od prisutnih reče da je Katarina iznenada umrla, preko noći. »Katarina je umrla!?« — ponavljao je svetac; »Ona je iznenada umrla? Uđimo da vidimo.«
Pope se stubištem, u pratnji gomile; na plahti, na podu, po običaju tog kraja, ležao je leš, između četiri svijeće.

Svetac je netremice promatrao. Gospodin običava svoje svece čudima proslaviti i On nadahne svog vjernog službenika da pozove pokojnicu. Franjo di Girolamo svečanim glasom upita: »Katarina, u ime Boga, recite mi, pred ovim ljudima, gdje ste?« Po Božjoj odredbi, otvoriše se oči mrtve žene, usne s pokrenuše u konvulzijama, a grobni i duboki glas odgovori: »U Paklu... Ja sam u Paklu zauvijek!«

Prestravljeni, ljudi se razbježaše na te riječi; a za njima stubištem siđe svetac, ponavljajući: »U Paklu. O strašni Bože, u Paklu! Da li ste je čuli, u Paklu, zauvijek?!«

Ovo čudo je ostavilo tako snažan dojam na prisutne, da se većina nije htjela vratiti kući, prije nego što se ispovjedi.

Jedan od prisutnih, pozvan da se izjasni pred crkvenim tribunalom, izjavi: »Bio sam prisutan tim događajima, ali ne mogu objasniti dojam koji je na mene i na prisutne ostavio; svaki put kad prođem pored te kuće i pogledam onaj prozor, čini mi se da čujem: U Paklu... Zauvijek u Paklu!«

U životu svetog Bruna, osnivača kartuzija, nalazimo događaj koji su temeljito proučili učeni bolandisti, utvrđujući njegovu potpunu povijesnu vjerodostojnost. Zbio se u Parizu, usred dana, pred više tisuća svjedoka; pojedinosti događaja opisali su suvremenici. U tom neobičnom zbivanju nalazi se tajanstveni podsticaj za stvaranje jednog velikog Reda.

Godine 1082, u Parizu je umro slavni doktor Raymond Diocrès, profesor Univerziteta. Njegova je smrt izazvala opću tugu među studentima, koji su se divili njegovoj učenosti.

Rođen 1035, u slavnoj plemićkoj obitelji Hartenfaust, u Kölnu, Bruno je za svojih pariskih dana već bio širom Evrope poznat po svojoj učenosti, talentu i vrlinama. S četiri prijatelja prisustvovao je sahrani dr Diocrèsa, čije je tijelo ležalo na odru, u velikoj sali kancelarije, u blizini katedrale Notre-Dame, okruženo mnoštvom, koje mu je odavalo počast. Tijelo je bilo prekrito mrtvačkim pokrovom. I dok su se čitali djelovi Oficija i svećenik obredno izgovarao: »Reci mi, kolika su tvoja bezakonja, tvoji grijesi«, jedan grobni glas se začu ispod pokrova: »Po pravednom Božjem sudu, ja sam optužen!« Priskočiše, skloniše pokrov: ledeno i nepokretno, ležalo je tijelo pokojnika. Obred sahrane je obustavljen, ali ga iznova započeše; prisutni su bili preplašeni i užasnuti.

Kad svećenik dođe do onog istog mjesta, gdje se pominju grijesi, pred svim prisutnim se pridigne tijelo mrtvog čovjeka i strašni glas, naglašavajući svaku riječ, izgovori: »Po pravednom Božjem sudu bio sam suđen!« Tijelo klonu. Strava ovlada svjetinom. Liječnici iznova utvrdiše smrt; leš je bio leden i ukočen. Nisu više imali odvažnosti da nastave obred i odložiše ga za sutradan.

Crkvene vlasti nisu znale što da odluče. Jedni su govorili: »On je proklet. Nedostojan je molitve Crkve!« Drugi su govorili: »Ne. Sve je to, doduše, strašno; ali, nismo li mi svi zajedno najprije optuženi, potom suđeni, po pravednom Božjem sudu?« I biskup je bio toga mišljenja, pa se sutradan nastavi obred sahrane. Bruno je opet došao, zajedno sa svojim prijateljima.

I kad svećenik dođe do onog istog mjesta, dr Raymond Diocrès se pridiže i strašnim glasom, koji zaledi prisutne, povika: »Osuđen sam, po pravednom Božjem sudu!« I pade nepokretan.

Više nije bilo sumnje. Po odredbi biskupa, ukloniše s pokojnika znakove dostojanstva i odnesoše leš na smetište Montfaucona.

Izlazeći iz velike sale Kancelarije, Bruno neopozivo odluči da napusti svijet i da, sa svojim drugovima, nađe mir, u samoćama Grande-Chartreuse, kod Grenoblea, nastojeći spasiti svoju dušu, kada izađe pred pravedni Božji Sud. To posmrtno svjedočenje o Paklu jednog učenog i oholog profesora Univerziteta bit će strašna lekcija s odra u velikoj sali Kancelarije. Kažu da su se mnogi obratili, a već dobri kršćanin Bruno odreći će se svake svjetovne slave i osnovat će najstrožiji katolički red, Kartuzijanski, ili Red trapista.

Dogodilo se zadnjih dana karnevala, kad se bjesomučno plesalo i razvratno zabavljalo. Neki diplomirani sudent — da skrši posljednji otpor jedne mlade djevojke, koju je htio zavesti govorio je ovako: Gle, i ja sam studirao, Znači, da nešto znadem. Uvjeravam te, da se i ja i svi moji profesori smijemo istini o paklu. Pakla nema.

Djevojka je te noći bila posve smetena riječima, koje je čula i sva postiđena zbog grijeha, kojega je počinila. Dok je ležala u krevetu, začuje neki neobični štropot niz stepenice. Vrata se naglo otvore, a prema njoj se zaputi jedna crna sjena sva ovijena plamenovima i dimom kao od gorućeg sumpora. Htjela je vikati, ali nije bilo vremena. Sjena je oslovi vlastitim imenom i reče: »U Božje ime dolazim poreći ono, što sam ti malo prije rekao.

Pakao postoji i ja sam već u njemu!«
Sjena se izgubi, a djevojka zakriči prestravljena. Cijela se kuća sleti u sobu punu dima i odvratnog smrada.
Kad su čuli, što se dogodilo, otrčali su u kuću mladića. Tu su doznali, da je pri povratku kući pao sa stepenica i ubio se. Bio je već osuđen, strmoglavljen u pakao, odakle je došao, da potvrdi njegovo postojanje.

Demoni i ljudi

Don Giuseppe Tomaselli pisac je brojnih i veoma popularnih knjižica: među najomiljenijim je ona o *pobunjenim anđelima,* ali i opuskula *Postoji li Pakao?* S dopuštenjem biskupa, vršio je nekoliko egzorcizama, pa tako i nad jednom djevojkom, koja je bila posjednuta već duže vrijeme; čim bi demon ušao u nju, govorila je jezike koje nije nikada učila, pa i sve klasične; znala je sakrivene stvari, čitala misli, dok su se u sobi u kojoj se nalazila zbivali neobični fenomeni: udarala su vrata, lomila se stakla, pokretali su se stolovi i lebdjeli dijelovi namještaja.
Egzorcizmu je prisustvovao i jedan profesor filozofije i povijesti, koji je kanio izdati knjigu o tim pojavama. Na zapovijed egzorciste, demon reče svoje ime i odgovori na brojna pitanja. Profesor ih je brižljivo bilježio.
— Zovem se Melid. Zaposjeo sam tijelo ove mlade djevojke i neću ga napustiti, sve dok ne pristane na ono što od nje tražim.
— Kaži to jasnije!
— Ja sam demon bludnosti. Ovo stvorenje podnosiće moja mučenja sve dok ne pristane da se oda nečistoći.
— U ime Boga, reci mi da li u Paklu ima osoba koje su osuđene zbog grijeha nečistoće?
— Svi oni koji su tamo, bez izuzetka, su upravo zbog tog grijeha.
I profesor postavi nekoliko pitanja:
— Prije nego što si postao demon, što si bio?
— Bio sam jedan kerubin... visoki dostojanstvenik na Nebeskom Dvoru.
— Koje ste grijehe počinili vi, nebeski anđeli?
— Nije trebalo da postane čovjekom... On, Svevišnji, da se tako ponizi... ne, nije smio to da učini.
— Zar niste znali da ćete biti osuđeni na Pakao, ako se pobunite?
— Bog nam je kazao da ćemo biti stavljeni na probu, ali nam nije kazao da će nas tako kazniti. Pakao!... Pakao!

... Ah!... vi ne možete shvatiti, ne, vi ne možete razumijeti što znači vječna vatra...
To reče s bijesom i očajanjem. *(Postoji li Pakao?)*

Ivan-Marija Vianney, Arški župnik, za života je bio iskušavan od demona, što bilježe svi njegovi biografi; W. Hünermann o njemu piše djelo pod naslovom *Svetac i njegov demon.* Tokom prvih godina u Arsu, bio je teško bolestan. Čuo je glas iz dubine: »A sada treba da padneš u Pakao!« Tokom zime 1824-1825, nastaviše se demonske infestacije. Osjećao je i okrutna unutrašnja mučenja. Pod svojim nogama vidio je Pakao i čuo je glas koji mu je govorio da je za njega u Paklu pripremljeno mjesto; i danju i noću ga je opsjedala misao o vječnoj kazni.

O. Monin, Vianneyev prvi biograf, ovako opisuje demonske upade: »Trenutak kasnije, pošto su vrata otvorena, on je u sobi, demon pomiče stolice, pretura namještaj, ruga se i viče: 'Vianney! Vianney! Ždrač krtola! Ah, imamo te! Dobro te držimo! Naš si!'« Demon i svece nastoji ispuniti očajanjem. I svetoj Tereziji velikoj ukazuje na mjesto u Paklu koje joj je pripremljeno.
U času smrti, njegovi su napadi još jači. Mistici, koji u pratnji anđela putuju ka Raju, opisuju njihove posljednje napade. »Kada se svećenik približava postelji umirućeg, on blagoslovljenom vodom škropi Pakao, krevet i sobu u kojoj čovjek umire, da ne bio upao u klopku Satane« *(Pobunjeni anđeli).*
Pravednike tjera u očajanje, predočavajući im pogreške u životu; nastoji ih uvjeriti da nema vječnog života i da su ispovijedi besmislene.

Sveti Martin je svoj život proveo u mrtvljenju i u dobrim djelima. Pa iako đavo nikada nije trijumfirao u životu ovog svetog biskupa, ukazao mu se u vidljivoj formi, kada je bio na samrti. Sveti Martin ga je gledao prezrivo: — Zašto si došao, pakleni neprijatelju?... Što očekuješ?... Ništa zloga nećeš naći da sam učinio u životu...
I dok je to govorio, ispustio je dušu. Koliko li je potrebno svetosti za spokojstva svetaca?

Da li je Vianney vidio đavola? O. Monnin kaže da ga je, jednog jutra svetac vidio i u obliku velikog crnog psa, koji je imao plamene oči i oštru, naježenu dlaku. Grebao je na mjestu gdje je prije nekoliko sedmica pokopano tijelo čovjeka koji je umro ne ispovjedivši se.

Sveta Gemma Galgani viđala ga je u obliku mačke, ispovjednika; jednom joj se ukaza i kao sjajni anđeo... Svetica shvati obmanu i obrati se Bogu i nebeskoj zaštitnici. Demon nesta u vatri, ostavljajući za sobom hrpicu pepela. Demoni su svetoj Gemmi nastojali potkopati pouzdanje u Boga. Govorili su joj da će ići u Pakao. Za Gemmu je to bila najstrašnija napast.

U knjizi *Satana* bilježim brojna posjednuća, egzorcizme, demonske infestacije i iskušavanja svetaca i običnih ljudi. Posjednute redovnice u Loudunu, u sedamnaestom stoljeću, osjećaju prisustvo Pakla: »jednom nogom već u Paklu«. U pogubnim duhovnim uslovima, egzorcizmi su dugo trajali. Kažu da je egzorcista, o. Surin, iz suosjećanja prema patnjama posjednutih redovnica, uzeo na sebe dio njihovih muka. Opisuje stanje svoje duše, koje nas ovdje interesira s obzirom na smrtni čas i na Sud: »U stalnom sam razgovoru s đavolima... Ušao sam u okršaj s četiri najmoćnija i najgora demona... Ima već tri mjeseca kako je uz mene, na vježbama, uvijek po jedan đavo... Ne mogu vam izraziti što se to u meni zbiva, za to vrijeme, i kako se taj duh sjedinjuje s mojim, ne oduzimajući mi svijest, ni slobodu moje duše; on postaje katkada kao moje drugo ja, ali kao da imam dvije duše... dva se duha bore na istom polju, u mom tijelu, a duša mi je razdijeljena i jednim je dijelom pod đavolskim uticajem demona, dok je drugim dijelom pod vlastitim djelovanjem, ili pod Božjim uplivom«. U *Memoarima* opisuje patnje koje su trajale dvadeset godina. Imao je i viđenje Isusa, kakav se ukazuje prokletnicima, na času osobnog Suda: »Vidjeh njegov stas, njegovo lice i odjeću; odjeća mu je bila crvena, a lice u takvom bijesu, da nije moglo biti snage duha da to izdrži. Učini mi se izvjesnim da će mi se takav ukazati u trenutku moje smrti, da izgovori riječi presude.«

Otac Surin je ispaštao. Pisao je: »Bog je naš princip. Ako nas želi kazniti na zemlji, onda dopustimo da se izvrši njegova pravda!«

Živio je duge godine u osjećanju osuđenosti. Onda bi osjećao da je u Božjem zagrljaju. »No, to je trajalo samo trenutak, onda se sve vraćalo krajnje paklenom mraku i pustoši.«

Uršulinke u VII stoljeću imaju niz slučajeva posjednuća... Aix, Pontoise, Auxonne, Loudun... Françoise Bermond je užasnuta vizijom Pakla. U Oulouseu je opsjednuta sličnom vizijom i paklenim smradom Jacquette de Maynie.

Egzorcizam se nikada nije obavio nad Antunom Gayom, koji je posebni slučaj posjednutosti. Bio je posjednut demonom Isakaronom, koji je govorio: »Od Boga sam prisiljen da svakodnevno pružam dokaze o posjednutosti ovog čovjeka... Kada biste znali za nesreću osuđenih u Paklu, svi biste bili sveci.« Antun Gay je živio pustinjački; njegov demon je urlao u prisustvu Vianney. Gay je umro u Lionu, 1871. Uoči smrti, učini mu se da je »svijet stao na stranu demona!«

U *Duhovnim vježbama* oca Segnerija spominje se jedan egzorcizam, u Rimu. Kada je demona u jednom posjednutom čojveku upitao: koliko će dugo ostati u Paklu, demon je u neopisivom bijesu uzviknuo: »Zauvijek! Zauvijek!«

Te dvije riječi izazvale su takav strah, među mladima iz Seminara, koji su prisustvovali egzorcizmu, da su odmah učinili generalnu ispovijed i s više revnosti i žara nastavili putem usavršavanja. Kaže se da su te dvije riječi bile uspješnije od dugih i nadahnutih propovijedi.

Demoni oko smrtne postelje. Možda bi se moglo kazati da đavoli nastoje osobito doći do svog paklenog plijena na samrtnoj postelji ljudi, u njihovom posljednjem času. To je opomena onima koji su isuviše optimisti.

Demoni se ukazuju u životu svetaca; ne odustaju od iskušavanja ni pred smrt. Uzalud, kada je u pitanju duša koja je za života hodala uskim putem, držeći se Božjih zapovijedi i moralnih načela. Don Tamoselli opisuje kako su đavoli salijetali u času smrti jednu njegovu blisku rođaku, čija je pobožnost bila izvan svake sumnje: svakodnevne pričesti tokom života i djela milosrđa i apostolata bjehu joj radost. Pri potpunoj svijesti bila je i onih nekoliko časova koji su je dijelili od smrti.

»Ljubomoran na tu dušu, Satana pošalje nekoliko đavola da je uznemire. Više demona joj se ukaza oko kreveta, u zastrašujućim oblicima. Umiruća pozva moje sestre, koje dotrčaše; i ona im reče: Imajte milosrđa, ne ostavljajte me samu! Kako su strašni ovi demoni! Molite! Molite za mene!

Sestre donesoše blagoslovljenu vodu i poškropiše krevet; pored umiruće postaviše sliku Presvete Djevice; jedna je sestra žarko molila. Đavoli nisu mogli odoljeti; odoše. Žena na samrti uze ruku moje sestre i reče: -Ovog su trenutka otišli... Kako sam sretna... Najveću uslugu što ste mi učinili tokom života bila je upravo ova...

Nekoliko trenutaka kasnije, izdahnu.«

Slučaj koji se dogodio u zatvoru Nicosie, na Siciliji, don Tomasellu je ispričao jedan od tamničara; kaže da su i drugi svjedoci tog događaja u životu.
U zatvorskoj ćeliji, boravio je čovjek osuđen zbog sedam ubistava. Duša tog nesretnika nije htjela primiti milost; u sličnim prigodama, u Italiji, mnogi se ispovijedaju i pričešćuju. Ubica nije htio da čuje za Svete sakramente. Približavala mu se smrt. Sedam dana pred smrt, izgledalo je da je njegova ćelija zaposjednuta demonima. Vikao je u velikom strahu. Iz njegovih riječi i krikova moglo se razabrati da vidi čudovišta. Tamničari su mislili da je u nervnoj krizi; podvrgnuše ga brižljivoj liječničkoj pretrazi. Organizam je bio zdrav, i ono što se zbivalo nije bilo zbog oslabljenih živaca.
Prođe još nekoliko dana. Na koži ubice pojaviše se neobične crne mrlje. Poslije sedam dana fizičke i moralne patnje, umre ovaj zatvorenik, ustrajno odbijajući Sakramente.
Pripremali su mu tijelo za ukop. Leš je ležao na poljskom krevetu, u ćeliji. Tamničari su napustili ćeliju, da bi pripremili kola kojim će ga odnijeti. Kada se, poslije otprilike jednog sata, vratiše njih nekoliko stražara i upravnik, u ćeliju, ugledaše, sa zaprepaštenjem, dvije mačke, ogromne poput dva psa, kako skaču na leš ubice. Zubima i kandžama htjeli su mu rastrgnuti utrobu. Nitko od prisutnih nije mogao objasniti kako su se ove dvije strašne životinje mogle naći u ubičinoj ćeliji, ni kada su mogli ući. Bukom i prijetnjama, prisutni uspješe da odagnaju ove velike mačke, koje pobjegoše kroz vrata ćelije. Kuda su mogle nestati? Kako su iščezle! Po hodnicima su bili stražari; iz zatvora se nije moglo izaći neopaženo. Pa ipak, nitko nije primijetio kuda su one nestale.
S obzirom na način na koji su se pojavile i kako su iščezle te dvije čudovišne mačke ne bi bilo nikakvog čuda da su to bila dva demona, zaključuje don Tomaselli.

Sveti Bernard: »Ah! kako su u času smrti tjeskobne staze prokletnika: gore je strogi Sudac, a dolje kaos Pakla; desno su grijesi koji nas osuđuju; lijevo demoni koji vuku prokletnike; unutra savjest koja grize; izvana vatreni svijet!«
Tokom jednog egzorcizma, 1967. godine, don Tomaselli je pitao Lucifera, u jednom posjednutom čovjeku, »znajući da je prisiljen odgovarati« i da ti odgovori mogu biti korisni dušama:

— Što radiš s onima koji idu ispovijedati se?
— Pošto sam ih nagnao na grijeh, pratim ih do ispovjedaonice; trudim se da slažu ispovjednika. Dobri me ne poslušaju.
— Što radiš s onima koji umiru?
— Napadam ih sve do posljednjeg, nadajući se da ću pobijediti.
Egzorcista je zazivao svetog Mihaela; posjednuti je drhtao, sve više i više, na zazive toga Arhanđela, pobjednika na Satanom.
— Mihael... poznajem ga!... Borili smo se, ali me je strmoglavio u paklene ambise i okovao.
— Koji ste grijeh počinili na Nebu?
— Ti znaš!... Pobunili smo se protiv Boga... Uostalom, čitaj u Svetom Pismu...
— U ime Boga, odgovori mi, zapovjedam ti, kako si ti koji si šef nad demonima, koje možeš slati unaokolo, jer ti služe, osobno došao u ovo tijelo?
— Oni nisu uspjeli, jer se ovaj mnogo moli. I ja ga moram ostaviti i vratiti se u paklenu jamu. Ali, čekam vas. Ovaj će čovjek otići na drugo mjesto. Druge čekam u vatri... — U strahu mu je slabio glas: — O... vatra, vatra!
— Kakva je razlika između zemaljske i paklene vatre?
— Zemaljska je materijalna; ona u Paklu od Božje sile.
— Kada bi ti predložili: ako učiniš neke stvari, izaći ćeš iz Pakla, bi li prihvatio?
— Besmislena pretpostavka! Moja je osuda vječna.

Zadnja ura je najvažnija, jer od nje zavisi vječnost.
Jedna duša, koja je imala milost da joj Isus povjeri mnoge tajne, obratila mu se, misleći o posljednjim trenucima života, i upita ga: Gospode, plašim se da će me demoni surovo napadati kada budem na samrti. — Isus joj odgovori: — Ne strahuj! U tom ću času ja biti pored tebe, i moja majka.
U *Zdravo Mariji* u drugom djelu te molitve, molimo: Moli za nas grešnike, sada i na času smrti naše!

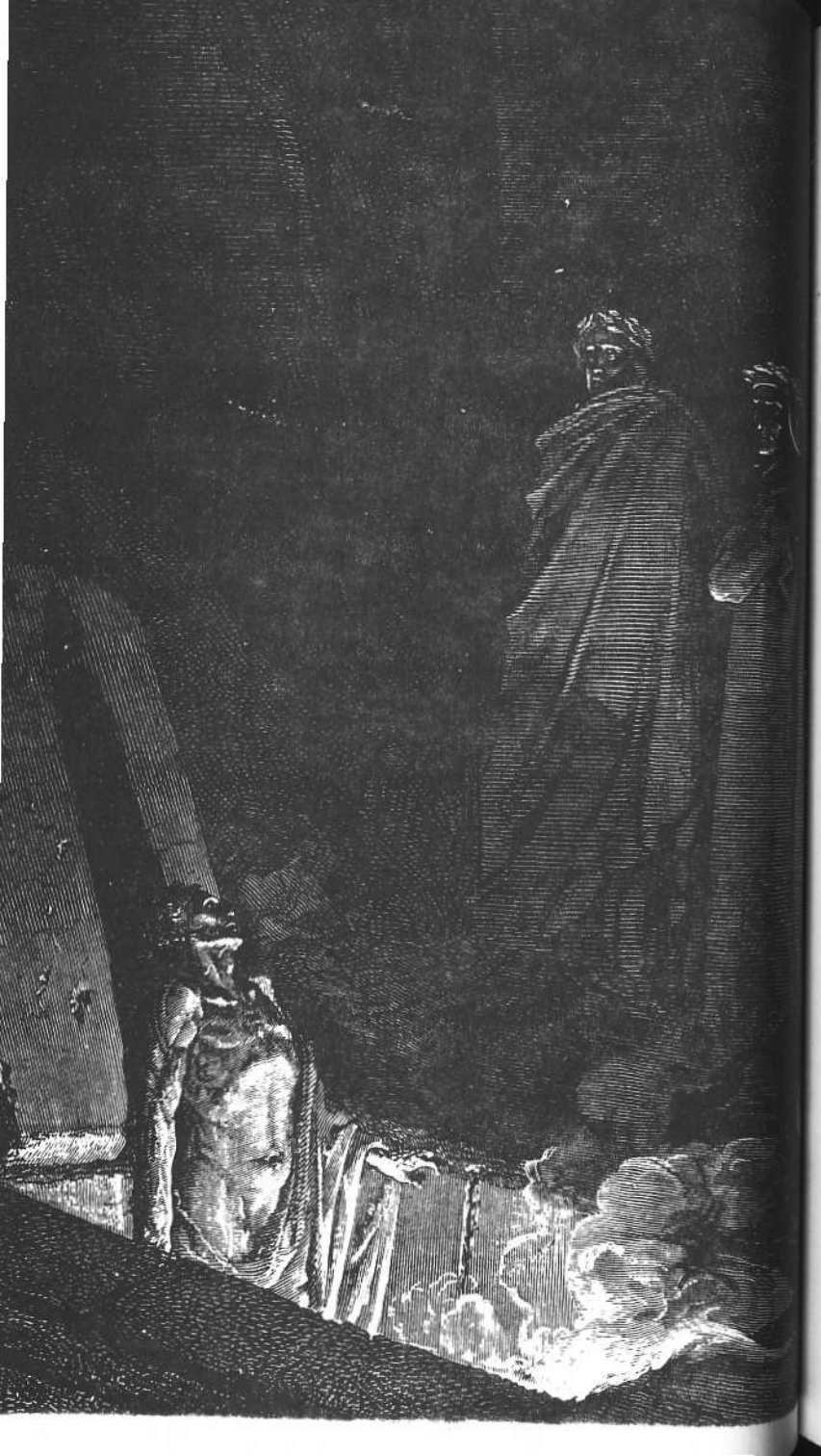

Bili su u Paklu

Sveta Terezija od Isusa imala je vizije Pakla, o kojima nam govori u XXXII poglavlju svog životopisa.

»Već dugo mi je Gospodin dodijelio brojne milosti, o kojima sam govorila (...) Jednoga dana, dok sam bila u molitvi, učini mi se da sam iznenada, ne znajući kako, bila potpuno prenesena u Pakao. Shvatih da mi je Gospodin htio pokazati mjesto koje su mi demoni tu pripremili i koje bih zaslužila svojim grijesima da nisam izmijenila svoj život. Ovo viđenje je veoma kratko trajalo, ali mislim da ću ga se uvijek sjećati, ma koliko dugo živjela.

Ulaz mi se činio poput veoma dugog prolaza, i veoma uzanog, ili kao sasvim niska peć, mračna i tijesna. Dno je bilo blatnjavo, prljavo, kužno i puno otrovnih gmazova. Na kraju se nalazilo udubljenje, iskopano u zidini, u obliku ložnice, gdje sebe ugledah veoma stiješnjenu, ali sve je to bilo prijatno u poređenju s onim što tada osjetih; to ni približno ne bih mogla opisati.

Što se tiče muka, koje sam tu trpjela, čini mi se da je nemoguće riječima ih iskazati; to je nemoguće shvatiti. U svojoj duši osjetih vatru, čiju narav ne mogu opisati, dok mi je tijelo trpjelo nepodnošljive bolove. Tijekom svog života, pretrpjela sam strašne bolove; po mišljenju liječnika, to su najveće muke koje se ovdje mogu doživjeti; kada su mi se udovi oduzeli, nervi su mi se užasno grčili. Podnijela sam i druge patnje, od kojih su, kako rekoh, neke dolazile od demona, ali sve to nije bilo ništa u poređenju s patnjama u ovoj tamnici. Štoviše, svatih da će te patnje biti beskonačne i neprekidne. Pa ipak, sve te patnje nisu bile ništa u poređenju s ago-

nijom duše. Ona je trpjela tjeskobu, bol tako beznadežnu, i patnju tako duboku, da ju je nemoguće opisati. Ako bih rekla da je to kao da vam netko trajno čupa dušu, to ne bi bilo dovoljno, jer u tom slučaju izgleda kao da vam netko drugi oduzima život. Ali, ovdje vam se sama duša raspada. Priznajem da ne mogu predstaviti tu unutarnju vatru i to beznađe koje prate muke i strašne bolove. Nisam vidjela od koga dolaze te patnje, ali mi se činilo da gorim i da se raspadam na komade. Ponavljam, ono što je bilo najstrašnije, to je ta unutarnja vatra i to beznađe duše.

U tom kužnom mjestu, odakle je zauvijek protjerana svaka nada u utjehu, nemoguće je sjesti ili leći; nedostaje prostora; bila sam zatvorena u rupi velike zidine; same stijene, koje su pružale prizor strave, pritiskale su me svom težinom; tamo vas sve guši; nema nikakve svjetlosti, već samo najgušća tama. Pa ipak, a to mi je bilo neshvatljivo, iako nije bilo svjetlosti, opažalo se sve ono što je bilo pogledu najmučnije.

Tada mi Gospodin nije htio pokazati ništa više o Paklu. Ali mi je kasnije dao da vidim strašne prizore i kazne dodijeljene nekim porocima; ta su mi mučenja izgledala znatno strašnija, ali kako nisam trpjela te muke, bila sam manje zaplašena. Naprotiv, u prvom viđenju, Gospodin je htio da u duhu istinski doživim ta mučenja i tjeskobe, kao da ih je moje tijelo trpjelo. Ne znam kako se to dogodilo, ali shvatih da je to bila velika milost i da je Gospodin htio da svojim vlastitim očima vidim ponor, iz kojega me je njegova milost izbavila. Slušati kako se govori o Paklu, to nije ništa. Ono što sam razmatrala o raznim mučenjima, koja se tamo podnose, mada sam ih razmatrala rijetko, jer putovi straha nisu odgovarali mojoj duši, sve ono o čemu sam razmišljala o teškim mučenjima, koja prouzrokuju demoni, sve ono što sam, konačno, čitala o raznim drugim kaznama, sve to nije bilo ništa pred ovim mučenjem. To su dvije stvari potpuno različite. One se razlikuju isto toliko koliko slika i osoba koju ta slika predstavlja. Pa i bol prouzrokovana zemaljskom vatrom mala je u poređenju s paklenim ognjem. Ja sam još užasnuta.

Iako je od tada proteklo šest godina, dok pišem ove redove osjećam takav užas da mi se čini kako mi se krv ledi u žilama. I tako, kad se god sjetim, u poslovima i mukama, onih uspomena, sve zemaljske patnje čine mi se ništavnim i čak mi izgleda da se bezrazložno žalimo.

Ne plašim se da ponovim da je to bila najveća milost koju mi je Gospodin dodijelio. Od nje sam imala najviše koristi. Ona mi je otklonila strah od svih životnih patnji i prepreka i dala mi je hrabrosti da ih sve podnesem: ta milost me je potakla da Gospodinu zahvaljujem što me oslobodio, kako sada vjerujem, od tih dugih i strašnih ispaštanja.

Od tada mi, ponavljam, sve izgleda lako, u usporedbi sa samo jednim trenutkom onih muka koje sam pretrpjela. Također se čudim kako često, čitajući knjige u kojima se prikazuju neke paklene muke, nisam od njih strahovala, kako je to trebalo, niti sam stvarala pravi sliku o njima. Gdje sam tada bila? Kako sam mogla naći počinka u onome što bi me odvuklo u to strašno prebivalište? O, Bože moj, neka si zauvijek blagoslovljen! Kako je jasno da me mnogo više voliš nego ja samu sebe! Koliko si me puta, o Bože, izbavio od te strašne tamnice! A koliko sam se puta okrenula k njoj, protiv tvoje volje.

Ovo viđenje mi je, pored ostalog, donijelo i beskrajnu patnju, zbog gubitka tolikih duša, osobito onih luterana, koji su već krštenjem bili članovi Crkve. Ali, donijelo mi je, isto tako, i žarku želju da budem dušama od koristi. Uistinu mi se učinilo da bih rado umrla hiljadu puta — samo da jednu od tih duša izbavim od onih strašnih muka. Evo što u stvari mislim. Kada vidimo nekoga, osobito neku dragu osobu, usred velikih iskušenja i teških patnji, tada posve naravno osjećamo sućut; ukoliko su patnje veće i naše je sažaljenje veće. Ali, koliko bi onda trebalo patiti za jednom dušom osuđenom na vječne muke? Nema srca koje pred tim prizorom ne bi prepuklo od boli. Mi smo dirnuti najnježnijim suosjećanjem prema zemaljskim nedaćama, iako znamo da će im doći kraj i da će smrću prestati. Zar ne bi trebalo još više osjećati pred mukama koje vječno traju? Ne znam kako možemo mirno živjeti gledajući tolike duše koje đavo odvodi sa sobom u Pakao?«

Živi u Paklu. U svijetu ima duša izravno od Boga izabranih, koje imaju osobito poslanje. Njima se Isus osjetilno ukazuje i čini ih, katkada, sudionicima svoje Muke. Da bi više patile i tako mogle spasiti veći broj duša, Bog nekima od njih dopušta da žive budu prenesene u Pakao, da bi doživjele paklene muke. Nemoguće je objasniti kako se to zbiva. Kada se vrate iz Pakla, te duše su sasvim izmučene. Te privilegirane duše iznenada iščeza-

vaju iz svojih odaja, pa i u prisustvu svjedoka, i poslije kraćeg ili dužeg vremena, one se vraćaju u naš trodimenzionalni svijet. To je utvrđena mistična pojava.

Ulazak s. Josefe Menedez u tamne paklene predjele počinje početkom marta 1922. Potčinjavajući se duhovnom vođstvu, u poslušnosti, ona je svoje silaske u Pakao opisala s jednostavnošću duše i uznemirujućim slikama. Opisi tih silazaka u Pakao uspoređuju se s već klasičnim stranicama Tereze Avilske. Duge časove boravila je u vatrenoj tamnici, tako da je pomišljala da je zauvijek osuđena.

Silascima u Pakao prethode uznemirujući glasovi prokletnika. Čuje krikove očajanja: »... Zauvijek sam ovdje... gdje nema ljubavi... Kako su zadovoljstva bila kratka!... a nesreća je vječna!... Što nam preostaje?... Da mrzimo paklenom mržnjom vječno!«

Ona piše: »Oh! znati za gubitak jedne duše, a ne moći učiniti ništa za nju!... Kakvih li strašnih muka!... Više bih voljela tisuću puta umrijeti, nego skriviti gubitak jedne duše!«

U noći 16. marta, iznenada čuje buku glasova i zveket lanaca. Ugleda demone; čuje njihove prijetnje. Svezaše je i odvedoše. »Onda su me vukli dugim putem, koji je utonuo u tamu. Sa svih strana sam čula strašne krikove. U stijenama tijesnog hodnika kao da su bila udubljenja, iz kojih se dimilo... smrad je bio nepodnošljiv. Iz njih su se čuli glasovi, svetogrđa ... i gnusne riječi. Jedni su proklinjali svoja tijela, drugi svoje roditelje. Neki su sebi prebacivali što nisu iskoristili trenutke prosvjetljenja da bi ostavili zlo. Konačno, sve je to bila konfuzija krikova punih bjesomučnosti i očaja... Vučena sam tim koridorom koji nije imao kraja. Zatim, dobih strašni udarac koji me ubaci ... u jednu od tih niša. Osjećala sam kao da sam stisnuta dvjema užarenim pločama i kao da me skroz probadaju užarene igle. Preda mnom, pored mene, duše su preklinjale i bljuvale svetogrđa. Od toga sam najviše patila... Ali ono što nema uspoređenja ni sa kakvim mučenjima, bila je patnja duše koja se osjećala odjeljena od Boga...

Činilo mi se da sam provela duge godine u Paklu, a međutim to nije trajalo više od šest-sedam sati... Odjednom, snažno me povukoše i ja se nađoh u nekom mračnom mjestu, gdje me đavoli izudaraše i ostaviše slobodnu... Ne mogu izreći što sam sve osjećala u duši, kada sam spoznala da sam u životu i da još mogu ljubiti Boga!

... Da bih izbjegla taj Pakao, ne znam što bih sve bila u stanju podnijeti, iako se bojim bolova. Bilo mi je jasno da sve patnje na ovome svijetu nisu ništa u poređenju s bolom da ne možeš više ljubiti, jer se ondje jedino udiše mržnja i osjeća žeđ za izgubljenim dušama!...«

Od tada je Josefa često osjećala tu tajanstvenu bol. Sve je misterija u tim dugim boravcima u mračnoj onostranosti. Najprije bi osjetila jeku lanaca i udaljene krikove, koji su se sve više približavali. Đavo ju je spopadao, udarao, i bacao na njeno mjesto; pritješnjena, boravila je u tom kaosu ognja i bola, bijesa i mržnje. Kada se vraćala iz Pakla, sporo je shvaćala gdje se nalazi, da je još u životu, i nije prepoznavala osobe koje su se nalazile oko nje.

»Nedjelja, 19. mart 1922, treća sedmica Korizme. — Ponovo sam silazila u taj ponor; čini me se da sam u njemu bila duge godine. Mnogo sam patila, ali najveću muku osjećala sam misleći da, zauvijek, neću moći ljubiti Gospodina. Vraćajući se u život, bila sam kao luda od sreće. Ljubila sam Ga više nego ikada i činilo mi se da bih za Njega mogla podnijeti sve patnje... Do ludila sam ljubila i cijenila svoje zvanje.«

Nešto dalje, dodaje ove riječi o smislu žrtve:

»Ono što sam vidjela najviše me je ohrabrilo za žrtve. Shvatih kolika je cijena najmanje žrtve: Isus ih prikuplja i njima se služi za spasenje duša. Velika je zaslijepljenost kada se izbjegavaju sve patnje, pa i one najmanje, jer ne samo da imaju ogromnu korist za nas, već služe i da bi se mnoge duše sačuvale od tih strašnih muka.«

Evo još jednog opisa nekog kasnijeg njenog boravka u Paklu:

»Odjednom se nađoh u Paklu; nisam bila vučena kao ranije, već upravo kao da sam pala kao što padaju prokletnici. Duša se u njega strovaljuje sama od sebe, kao da želi pobjeći pred Božjim pogledom, da bi Ga mogla mrziti i proklinjati. Moja duša je padala u ponor čije se dno nije moglo sagledati, jer je bilo beskrajno duboko... Vidjeh Pakao kao i uvijek: s pećinama, vatrom... Pa, iako nisam vidjela tjelesne oblike, osjećala sam mučenja kao da su tu bila i tijela, a i duše sam mogla u njemu prepoznati... Osjećala sam kao da sam pritješnjena užarenim čeličnim pločama i kao da užarene oštrice probacaju moje tijelo... Kao da su mi htjeli iščupati jezik, osjetih neopisivu bol. Činilo mi se da će mi oči iskočiti iz duplja i pomislih da je to zbog strašne vatre. Nisam mogla ni prstom mrd-

nuti, ni promijeniti položaj; tijelo kao da je bilo razbijeno, smrvljeno. U ušima sam osjećala nesnosnu buku i krikove koji ni za čas nisu prestajali. Udisala sam kužni i odvratni smrad koji je sve ispunjavao, kao da je s dlakom sagorjevalo trulo meso, u sumporu... To nije bilo ništa u poređenju s patnjama duše. Ali, ona je patila tako da se to ne može izreći. Vidjela sam neke duše koje su urlikale od nesnosnog bola koje su trpjele, čini mi se posebno u rukama. Mislim da su one krale, jer su govorile: 'gdje je sada ono što ste uzele?... proklete ruke...' Druge duše su optuživale svoje jezike, svoje oči... Svaka ono što je prouzročilo njene grijehe: 'Sada smo dobro nagrađeni, o moje tijelo, za zadovoljstva koja si priuštilo... Da li si to htjelo, o moje tijelo... Za tren zadovoljstva, vječne patnje!' Čini mi se da u Pakao odlaze duše osobito zbog grijeha bludnosti.

Dok sam boravila u tom ponoru, vidjela sam kako u njega padaju svjetski ljudi i ne mogu se ni izreći ni shvatiti strašni urlici...

Ovo što sam opisala, samo je blijeda sjenka onoga što se u Paklu trpi«.

Dne 26. marta ona bilježi: »Kada stigoh na to mjesto, čula sam krike bijesa ali i paklenog zadovoljstva, jer upravo je još jedna duša pala u Pakao!... Tada nisam shvatala niti sam se sjećala da sam i ranije ovdje boravila. Činilo mi se da sam tu čitavu vječnost.«

Osobito pati zbog nedostatka ljubavi... Shvata da je Srce Isusovo čitavo njeno bogatstvo... ne može da pojmi kako bi u Paklu mogla živjeti bez njega... bez ljubavi... okružena svetogrđem i mržnjom.

U demonskim djelovanjima, koje prati, za vrijeme tih izleta u Pakao, Josefa vidi tajanstvene veze između svake žrtve, pa i njenih žrtvi, i spasenja duša od paklenih muka i od demonskog upliva.

»Demon je bješnji nego ikada, jer treba da izgubi tri duše. Bjesomučno viče na druge: 'Pazite da ne uteknu... one odlaze... idite, zadržite ih!'

Čula sam kako mu iz daljine odgovaraju urlici bijesa.«

Tokom nekoliko dana, bila je svjedok borbe za te duše.

»Molila sam Gospodina da meni učini što god hoće, ali da se te duše ne izgube...« (1. april 1922).

»Demon je vikao: — Ne puštajte ih! Pazite dobro na sve... neka ne pobjegnu... učinite da očajavaju!...

Bila je velika zbrka, krici i svetogrđa. Tada se, uz urlik bijesa, prodera: — Nije važno, ostale su mi još dvije!

Otmite im pouzdanje! Shvatih da im je jedna duša utekla zauvijek.

— Brzo, brzo... — vikao je — neka te dvije ne pobjegnu! Saletite ih, neka očajavaju!... brzo... pobjeći će!

Čula sam tada u Paklu strašni škrgut zubi, a demon je uzvikivao, u neopisivoj jarosti: — O! Silo! ... Silo Božja! ... koja si moćnija od mene!... Još mi je jedna duša ostala... i nju ti neću pustiti, da je se domogneš!

Pakao je postao samo jedan krik svetogrđa u neredu zapomaganja i jadanja. Shvatih da su te duše spašene. Srce mi se ispuni radošću.«

Božja Ljubav, kao oganj ljubavi, želi da zapali ljudska srca, da bi ljubavlju odgovorila na Ljubav. Jozefa, kao izabrana žrtva, mogla je jasno doživjeti, da bi bila ohrabrena u svom poslanju, tu borbu Neba i Pakla za tri ljudske duše, možda u času smrti. Samo joj je to objavljeno. Ali će u Korizmi 1922. početi spoznavati druge misterije onostranog: Čistilište. Duše iz Čistilišta povjeravali su joj tajne svog spasenja; jedna joj reče:

»Ja sam u Čistilištu zbog svoje nevjere... bio sam u velikoj opasnosti da odem u Pakao, jer sam se bio odao grešnom životu, da bih suzbio grižnju savjesti. Zahvaljujući Božjoj dobroti, koja se poslužila tvojim patnjama, ja sam imao smjelosti da se povratim Bogu... i sada, smiluj mi se, i izbavi me odavde!«

U noći na Veliku subotu, 15. aprila 1922, ona čuje buku koja nagovještava prisustvo demona... I te noći je silazila u Pakao; još se zadugo na njenom licu moglo pročitati što je proživjela. Tada, hvatajući se za grudi, bolno uzviknu: »Tko me to opeče?« Nikakve vatre nije bilo u blizini; na njenoj haljini ništa se nije vidjelo. Ali, njena košulja i potkošulja bile su spaljene; osjetio se zadah paljevine. U »blizini njena srca«, prema njenim riječima, osta opekotina, kao trag satanskog napada. Na nju je demon bljuvao vatru i tragovi su se mogli vidjeti i na njenoj redovničkoj haljini, ali i na njenom tijelu. Sačuvano je više nagorjelih čaršava, koji predstavljaju svjedočanstvo stvarnosti paklenog bijesa ali i njene odanosti Djelu Ljubavi.

Početkom septembra, Jozefa spoznaje tajnu jedne svećeničke duše, koja svojim grijehom razdire Isusovo Srce, tako da Ono, u viziji od 3. septembra, »postaje samo jedna velika Rana«. Isus joj tužno govori: »Nebrojeni su grijesi koji se čine... i bezbrojne su duše koje se osuđuju!... Ali, oni koji razdiru moje Srce i čine da bude u ovakvom stanju, to su moje izabrane duše... Jadna duša!

Jadna duša! Zna li ona za muke što joj se pripremaju za cijelu vječnost?...«
Dne 6. oktobra, Jozefa piše da joj se čine »nekorisne njene patnje... i njeni silasci u Pakao« i čuje Isusa: »... Ne, ništa nije nekorisno. Svaki put kad ti dopuštam da iskušaš paklene muke, grijeh nalazi ispaštanje i stišava se Božja srdžba. Što bi svijet bio bez takvih naknada za tolike uvrede koje se čine!... Nedostaju žrtve... nedostaju žrtve!...«

U noći 22. oktobra, nastavlja se mistični dijalog. Jozefa govori o »brojnim dušama koje su izgubljene!« Isus joj bolno govori:
»Jadne duše! Mnogi me, istina, ne poznaju. Ali, postoji veliki broj onih koji me znaju i ostavljaju me zbog zemaljskih zadovoljstava. Mnogo je čulnih duša u svijetu! Pa i među izabranim dušama ima onih koje traže zabavu!... One se gube, jer je moj Put sazdan od patnji i križeva. Samo ljubav daje im snage da Me na tom putu slijede. Zato i tražim ljubav.«
Početkom novembra, vidi duše koje padaju u Pakao: »Vidim da brojne duše padaju u Pakao... U nekim trenucima nije ih moguće izbrojiti!...«
Ne mogavši suzdržati bol, ona nebeskom Učitelju govori o tim bezbrojnim dušama koje su zauvijek izgubljene. Isus joj kaže: »Vidjela si one koje padaju, ali još nisi vidjela one koji se uzdižu!« »Tada sam vidjela, bilježi ona, nebrojene duše, kako nestaju u beskrajnom prostoru, punom svjetlosti...«
U vizijama s konca 1922. godine, i u onoj od 15. januara 1923, Jozefa vidi bijes demona koji gube duše; čuje krikove njihovog bijesa: »Svijet mi pripada! Znam koji je najbolji način da dođem do duša! Izazvati u njima želju za zabavom! Ja ispred drugih!... Neka se ne ponize!... Ne shvaćam kako mi tolike duše izmiču! Bile su moje!... Za njih netko pati i čini nadoknadu...«
Ponavljaju se vizije pada duša u ponor... »Među njima i jednog dječaka od 15 godina, koji je proklinjao roditelje jer ga nisu poučili strahu Božjem i da Pakao postoji... Ta duša reče da je njen život, iako kratak, bio pun grijeha, jer se odala svim tjelesnim užicima, podliježući strasti. Nadasve se duša optuživala što je čitala rđave knjige« (22. mart, 1923).
»Neke su duše proklinjale svoje zvanje, kojem nisu odgovorile... nisu željele živjeti u mortifikaciji i zaboravu.« (18. mart 1922).

»Kada sam bila u Paklu, vidjela sam mnogo svećenika, redovnika i redovnica koji su proklinjali svoje zavjete, svoje redove, svoje superiore i sve ono što im je moglo donijeti svjetlost milosti, koju su izgubili svojom grešKom... Vidjela sam i prelate... Jedan se optuživao, što je uzeo dobra koja mu nisu pripadala.« (28. sept. 1922).

»Neki su svećenici proklinjali svoj jezik kojim su izgovarali posvećenje, svoje prste koji su držali Gospodina, trenutke kada se davali odrješenja za mnoge grijehe, a oni se, međutim, nisu znali sami spasiti;... nadasve uzrok koji ih je doveo u Pakao...«(6. april 1922).
»Jedan svećenik reče da je pripadao tajnom društvu u kojem je izdao Crkvu i svoju vjeru i da je, iz ljubavi prema novcu, vršio druge profanacije i svetogrđa...« (4. sept. 1922).
Za života njihovog, Isus je očekivao njihovo obraćenje i kajanje. Evo što je govorio sestri Jozefi, na Veliku subotu 1923, o Judi i drugima koji idu u propast:
»... Tko može shvatiti duboku i snažnu bol mog Srca, kada sam vidio da se uputila k vječnom prokletstvu ta duša koja je provela toliko dana u školi moje Ljubavi... prikupljala moje Učenje... slušala moje Pouke i tako često slušala kako sa mojih Usana pada oprost za najveće grešnike!
Oh! Juda! što nisi došao da se baciš pod moje noge, da ti oprostim? Ako to nisi mogao iz straha od onih koji su me okruživali s tolikim bijesom, što me bar nisi pogledao!... odmah bi susreo Moj pogled koji je bio uprt u tebe!
O, vi koji ste utonuli u zlo i koji ste, duže ili kraće vrijeme, u lutanju i u bjekstvu zbog vaših zločina... iako vam grijesi koje ste počinili otvrdnu srce i zaslijepe... iako, da bi zadovoljili strasti, budete upali u još veće sablazni... ah! kada vaša duša bude sređivala račune i kada vas napuste motivi i drugovi u vašim greškama, ne dopustite da vas obuzme očajanje! Dokle čovjeku ostaje i jedan jedini dah, još može pribjeći Milosrđu i izmoliti Oprost.
Ako ste mladi i ako vas je nered vaše mladosti degradirao u očima svijeta, na strahujte!... I ako vas svijet smatra zločincima, ako vas prezire i ako vas napusti... vaš Bog, On, ne prihvata da vaša duša postane plijenom Pakla!... Naprotiv, svim žarom on želi da mu se približite da bi vam oprostio...«
Posredstvom s. Jozefe, Isus se obraća onima koji su bili

vjerni, pa su postali mlaki, i posebno svećenicima, »odabranim dušama«. Kada duša koja je ohladnjela, okružena ledom mlakosti, koji je gori od grijeha, »jer gluha i usnula savjest ne osjeća grizodušje niti može čuti Božji Glas... doživi snažni potres i nenadano se probudi: život joj se ukaže besmislenim i praznim... Izgubila je bezbrojne milosti... i đavo je ne pušta, jer ne ostavlja svoj plijen, koristi njenu tjeskobu, obeshrabruje je, baca u tugu... potapa u strah i očajanje! Duše, Ja vas ljubim, ne slušajte glas okrutnog neprijatelja! ... dođite, sa živim bolom, izmoliti Milosrđe i ne plašite se!«

Grešna prošlost će biti potopljena »u bezdan Milosrđa«. Spomen na minuli život može izazvati poniznost i povećati zasluge. Drugom prilikom, Isus kaže: »Ja poznajem dno vaše duše, vaše strasti i vaše sklonosti prema zadovoljstvima. Oduvijek znam da neke duše ispunjavaju Moje srce gorčinom i da su za mnoge Moja krv i Moje muke bile uzaludne. Nisu grijesi ti koji najviše ranjavaju Moje srce; razdiru ga duše koje u njemu ne traže utočište poslije svojih grehova« (24. okt. 1922).

Jozefa je u duhu poslušnosti zapisala vizije i poruke. Dobila je i osobite darove Neba. Jedna relikvija, koja postade velika njena dragocjenost, tako da je s velikom budnošću čuvala dobro zaključanu, nestade na čudesni način. Pomisli da je to djelo demonskog bijesa. Sam Gospodin potvrdi da su je demoni oteli; oni su nastojali spaliti sveske u kojima je sve zapisivala, što ju je osobito strašilo, ali je Gospodin utješi: »Da, njihova drskost smišlja tisuće načina da moje Riječi nestanu. Oni u tome neće uspjeti i, sve do kraja vjekova, mnoge duše će u njima nalaziti život« (25. februar 1923).

O tim tekstovima koje je zapisala sestra Jozefa, kardinal Pacelli, budući papa Pio XII, izrekao je najljepšu preporuku.

Rukopis vraćen iz Pakla. Sveta Gemma Galgani (1878-1903) živjela je kratko, ali životom velikih mistika. Gospodin je obdari svojim Svetim ranama. Trpjela je strašne demonske napade; iz dana u dan trpjela je fizičke i duhovne muke. Ali, kroz tu borbu s demonima, što je bilo dopušteno Providnošću, Gemma je išla putem usavršavanja. U jednom pismu piše: »Demon me tukao cijelu noć... govorio je: 'Za tebe više nema nade; ti si u mojoj vlasti!' Odgovorih da se nimalo ne bojim, jer je Bog milosrdan. Tada mi, pjeneći od bijesa, zada vrlo snažan udarac u glavu te iščezne vičući: 'Budi prokleta!'«

Dio tih mučenja opisan je djelu *Sv. Gemma Galgani,* koje je nedavno izašlo u našem izdanju. Iz njega citiramo: »Dođite brzo, oče«, pisala je, »ili barem molite zaklinjanja... Bojim se da sam već u rukama đavla... Koliko trpim! Kako je ove noći bio zadovoljan! Vukao me za kosu govoreći: — Neposlušnost! Neposlušnost! Želim ovog puta okončati, dođi, dođi sa mnom!

Htio me odnijeti u Pakao...«

Gospodin je, u nekim rijetkim zgodama, dopustio đavlu da obuzme cijelo njeno biće, sveže moći njene duše i u tolikoj mjeri uznemiri njenu maštu, te su ljudi mogli pomisliti da je opsjednuta...

— O, Bože! — govorila je, — bila sam u Paklu bez Isusa, bez božanske Majke, bez Anđela. Što sam izašla bez grijeha, dugujem samo tebi, Isuse... Ipak sam zadovoljna, jer trpeći tako i trpeći uvijek, činim tvoju svetu volju.

Đavo je osobito mučio u zadnjoj bolesti... Demonski je duh mučio njenu maštu i srce žalošću, tjeskobom, strahom i tjerao je u očaj. Prikazivao joj je njen život u najcrnjim bojama...

Na zapovijed njenog duhovnog vođe, o. Germana, Gemma napisa jedan autobiografski tekst, iz čiste poslušnosti. Taj tekst je od osobite duhovne vrijednosti. O neobičnom iščeznuću tog rukopisa, piše o. Germano: »Postigao sam svoj cilj, ali bijesan đavao upotrijebi svoju lukavost da uništi taj uspjeh. Možda će netko teško povjerovati u činjenicu koju iznosim, ali njena je stvarnost izvan svake sumnje. Nisam dodao nijednu izmišljenu pojedinost. Dovršivši rukopis, Gemma ga izruči, po mojoj zapovijedi, gđi Ceciliji, koja ga sakrije u ladicu, čekajući priliku da mi ga preda. Poslije nekoliko dana, učini joj se da vidi đavla, kako s bilježnicom u ruci i s podrugljivim smijehom, izlazi kroz prozor... i nestaje. Naviknuta na te pojave, djevojka se nije ni obazirala... Nije prošlo mnogo vremena, vratio se demon da je muči užasnim napastima i, kako nije uspio da pobijedi, udalji se, škripeći zubima i urlajući pobjedničkim tonom: — Rat, rat! Tvoj je rukopis u mojim rukama.«

Gemma saopći viđenje svojoj pomajci, gđi Ceciliji... ona znatiželjno potrči da otvori ladicu. Rukopis bijaše nestao. Otac Germano nastavlja:

»Bio sam jako zlovoljan zbog takvog gubitka. Kako to popraviti? Uskoro iza toga, prispio sam na otok Grand Rocher i posjetio grob blaženog Gabrijela od Žalosne Gospe. Pade mi na pamet misao da obavim zaklinjanje

đavla - kako bih ga prisilio da vrati rukopis, ako ga je uistinu odnio. Uzeh stolicu, obrednik i blagoslovenu vodu i sa groba Blaženika obavih zaklinjanja.
Bog se umiješao svojom moći, jer je tog sata svezak bio donesen na isto mjesto odakle bijaše iščezao prije nekoliko dana, ali u kakvom stanju! Sve su stranice, odozgo do dolje, bile pocrnile od dima i djelimično izgorjele, kao da su ih stavili, svaku posebno, iznad užarena ognjišta. No, slova su ostala čitljiva. Taj se rukopis, nakon što je prošao Pakao, nalazi kod mene...«
U nekim izdanjima Gemminih spisa, tiskaju se fotografije pojedinih stranica tog rukopisa... pocrnjele, s neobično čudnim otiscima šapa, ili nečeg neopisivog, što čovjeku ulijeva strah... *(Sv. Gemma Galgani).*
J.R. Torrens, u svom djelu o broju izabranih, citira jedno pismo sv. Gemme, od 13. oktobra 1901, koje i mi donosimo, prema našem izdanju:
...»Ne znam s koje strane početi, ali Isus će mi pomoći. Ima više dana da poslije Pričesti osjećam Isusa načinom koji se, gotovo bih rekla, ne može podnijeti... Govori mi o nekim stvarima, te mi je potrebna Njegova volja da ih shvatim... Isus je, čini mi se, nastavio ovako: — Kćeri moja, — poviče s uzdahom — kolike li nezahvalnosti i zlobe u svijetu! Grešnici neprestano drsko i uporno griješe! Moj ih Otac neće više podnositi. Niske i slabe duše nimalo se ne naprežu da pobijede svoje tijelo. Ojađene duše plaše se i očajavaju. Revne duše, malo po malo, postaju mlake. Službenici mojeg Svetišta... — i tu Isus zašuti; te poslije nekoliko minuta nastavi: — Oni, kojima sam povjerio da nastave lijepi posao Otkupljenja... — Isus iznova zašuti... — ni njih moj Otac ne može više podnositi. Dajem im neprestano svjetlo i snagu, a oni naprotiv... Oni, koje sam neprestano gledao posebnom ljubavlju, oni koje sam uvijek smatrao zjenicom svojih očiju... Isus je šutio i uzdisao.
— Od stvorova primam neprestano samo nezahvalnost i nepriznavanje; ravnodušnost svakodnevno raste, nitko se ne kaje. A ja s Neba neprestano dijelim milost i darove svojim stvorovima, svjetlo i život Crkvi, snagu i moć onome koji njom upravlja, mudrost onome koji treba prosvjetljavati duše u tami, postojanost i hrabrost dušama što me moraju slijediti, svakovrsne milosti svim pravednicima pa i grešnicima što se skrivaju u svojim mračnim jazbinama; i tamo unutra šaljem svjetlo, i tamo unutra ih raznježavam, i činim sve da ih obratim.. A oni naprotiv... I sa svim tim, što zapravo dobivam? Kakav odziv nalazim u svojim stvorovima što sam ih toliko ljubio? Gledajući ono što gledam, osjećam kako mi se iznova razdire Srce... Srce je moje zaboravljeno... Srce je moje neprestano žalosno. U crkvama boravim gotovo uvijek sam, pa iako se mnogi tu sastanu, imaju sasvim druge razloge, te moram trpjeti gledajući svoju Crkvu koja je postala mjesto zabave; mnoge gledam kako me s licemjernim izgledom izdaju u svetogrdnim pričestima...
Isus bijaše veoma uzbuđen; zaustavi se, pa zatim blago nastavi: — Kćeri, potrebne su mi duše koje će me toliko tješiti, koliko mi drugi nanose bol. Potrebne su mi žrtve, i to hrabre žrtve. Potrebne su mi duše i njihovo trpljenje, tjeskobe i muke, da umire pravedan i božanski gnjev mojeg nebeskog Oca i da učine naknadu umjesto grešnika i nezahvalnika. O, kad bih mogao svima pokazati, koliko se moj nebeski Otac ljuti na svijet!... Ništa Ga više ne može zadržati. Priprema veliku kaznu za čitav ljudksi rod. Koliko sam Ga puta pokušavao smiriti...«

Gemma Galgani je trpjela radi obraćenja grešnika. Čuli su je kako u ekstazama moli da joj Gospodin svaki dan pokloni jednog grešnika. »Isuse... želim da svi budu spašeni!« ... Jednog je dana vidjela u ekstazi kako je Marija tužna i riješena da se više ne bavi nekim grešnikom »Ah! što veliš Majko? napustiti jednu dušu!... Nije li Isus dao za nju svoju krv!...« ... Marija želi da Gemmi pokaže grijehe te osobe. Gemma ustrajno želi da se grešnik spasi... Spašavala je duše u posljednjim njihovim trenucima... Neka joj gospođa preporuči svog brata, velikog grešnika... Isus reče Gemmi, u ekstazi, da ne poznaje tog grešnika. Marija je samo šutjela i plakala, a sveti Gabrijel od Žalosne Gospe šutio. Tada je ona uvidjela kako je taj bio doista veliki grešnik. Godinu dana je neumorno molila, zaklinjala, žrtvovala se ... Bio je spašen u zadnjem trenu. Ona je to doznala u isti čas, i rekla: »Gospođin brat je spašen!« Kasnije se ustanovilo da je bilo baš tako.
Gospodin je neke grešnike imenovao točno imenom, a većinu nije upoznala. Ponekad bi joj pokazao i njihove grijehe... »Ah, ta duša, kako je ružnu vidjeh pred Bogom.« Posljednji kojeg je »nosila na leđima« bio je neki njoj nepoznat grešnik iz Luke; znala je da će se obratiti u Korizmi... Kada je već umirala, uspijeva spasiti i obratiti neku ženu što se bavila nedostojnim zanatom.

U životopisu blažene Anne Marie Taigi, od o. Calixte od Proviđenja, čitamo:

»Svećenik kome se povjeravala imao je jednoga dana raspravu s jednom drugom osobom o malom broju izabranih. On je tvrdio da u našim danima većina kršćana ide u Pakao, dok je njegov sugovornik podržavao suprotnu tezu. Znajući za tu raspravu, pobožna žena pogleda u svoje sunce i vidje sudbinu onih ljudi koji su toga dana umrli: veoma mali broj njih se uzdizao u Nebo, mnogi su se zadržavali u Čistilištu, a ostali su padali u Pakao, tako brojni, kao snježne pahuljice usred zime.«

Čak iako slijepo ne prihvatimo sve iskaze opata Natali i o. Calixta od Proviđenja, njene vizije nisu nimalo utješne. Često se njeno lice prekrivalo izrazom beskrajne tuge.

»Ona je vidjela kako, usred munja, u ponor padaju laici, crkveni dostojanstvenici, svećenici, redovnici, redovnice, ono što je njen prokurator za beatifikaciju ocijenio kao nesmjerno i lišeno ljubavi. Ona je krila njihova imena, ali kad bi čula da je umro netko, a posebno neko crkveno lice, ostavivši za sobom mnogo novaca, klimala bi glavom. Toliko je mnogo sirotinje kojoj treba pomoći! Teško da će se spasiti oni spekulanti, koji izgladnjuju narod. Ove istine je dobro kazati i sada, kao što je bilo dobro i u vrijeme Carstva.« (O. Albert Bessieres, S.J., *La bienheureuse Anna Maria Taigi).*

Pakao viđen u Fatimi

Fatimska su ukazanja stekla svjetsku slavu; općenito je poznato da su djeca u Fatimi vidjela Pakao, kada im ga je pokazala Presveta Djevica, da bi ih zaštitila od vječnog prokletstva. Marija je Veliki znak na Nebu; u apokaliptičkim vremenima Kraljica Neba čini sve što je potrebno da bi nas izbavila od vječne kazne. Dala nam je *krunicu, škapular i čudotvornu medaljicu,* kao sredstva spasenja. U brojnim ukazanjima ustrajno se preporučuje molitva krunice, koja se slikovito prikazuje kao sidro koje se baca u Nebo, da bi se spasili.

Godine 1917, Marija se ukazuje djeci u Fatimi; Pakao zauzima posebno mjesto u tim ukazanjima. O fatimskim ukazanjima pisao sam u *Velikom znaku,* br. 1, ali ćemo viziju Pakla citirati prema pismu preživjele vidjelice Lucije, od 31. kolovoza 1941, upućenom Josipu Bernardu Goncalvesu, DI, kojeg nazivaju »treće sjećanje«. Lucija je ovo pismo pisala na izričiti zahtjev mjesnog biskupa,

koji je »želio da se još jednom (ona) prisjeti svega što je u vezi s Jacintom«, na koju je osobito djelovalo viđenje Pakla. Lucija, već na početku svog pisma, piše: »Čini mi se, da će biti milo Bogu i Prečistom Srcu Marijinu ako se u knjizi o Jacinti doda jedno poglavlje koje govori o paklu, a drugo o Prečistom Srcu Marijinu. Možda će Vam se to moje mišljenje, Preuzvišeni, činiti neobičnim i suvišnim, ali zapravo — ono nije moje. Bog će pokazati da je to na njegovu slavu i za spasenje duša«.

Ovo pismo citira Yves Ivonides, u knjizi *Fatima da ili ne?*

Citirat ćemo opis vizije Pakla, kao i neka Lucijina sjećanja na Jacintu:

»Dobro! Tajna se sastoji od tri različita dijela. Otkrivam prva dva. Prvi dio: viđenje pakla!

Djevica nam je pokazala golemo vatreno more, za koje se činilo da je pod zemljom. Vragovi i duše, uronjene u taj oganj, izgledali su kao crno ili tamno ugljevlje, ali prozirno i u ljudskim oblicima. Sve je to plivalo u tom ognjenom moru, nošeno valovima plamena koji je izbijao iz njih samih, zajedno s oblacima dima. Padali su na sve strane poput varnica u velikom požaru, rastreseno, kao bez težine, uz zastrašujuće krikove i uzdahe, pune očaja. Tresli smo se od užasa i straha. Vragovi su se razlikovali po svojim stravičnim i odvratnim oblicima, neviđenog izgleda zastrašujućih i nepoznatih životinja, a prozirni i crni. To je viđenje trajalo samo jedan trenutak. Sigurno bismo bili umrli od straha i užasa, da nam naša dobra Nebeska Majka nije bila obećala (u prvom viđenju) da će nas odvesti u Nebo.

Strelovito smo podigli oči prema našoj Gospođi koja nam reče dobrostivo, ali tužno: 'Vidjeli ste pakao kamo odlaze duše jadnih grešnika. Da ih spasi, Bog želi ustanoviti u svijetu pobožnost prema mom Prečistom Srcu. Ako budete činili ono što ću vam reći, mnoge će se duše spasiti i bit će mir. Rat će uskoro svršiti. Ali, ako ne prestanu vrijeđati Boga, za vladanja Pija XI, planut će novi, još gori rat. Kad budete vidjeli noć obasjanu neobičnim svjetlom, znajte, da je to veliki znak koji vam Bog šalje; znak da počinje kažnjavati svijet zbog njegovih zlodjela, i to ratom, gladom i progonstvom Crkve i Svetog Oca. Da bih ovaj rat zapriječila, doći ću tražit posvetu Rusije mom Bezgrešnom Srcu i pobožnost prvih pet subota kao naknadu za grijehe. Ako svijet prihvati moje zahtjeve, Rusija će se obratiti i bit će mir. Ako ne

prihvati, proširit će zablude širom svijeta, izazivajući ratove i progone Crkve. Dobri će biti mučeni, Sveti Otac će trpjeti, razni narodi bit će uništeni. Napokon, moje će srce trijumfirati. Sveti Otac će mi posvetiti Rusiju, koja će se obratiti i tada će svijetu biti poklonjeno razdoblje mira.
Već sam Vam rekla, Preuzvišeni, u poslanim primjedbama na knjigu o Jacinti, da je ona bila vrlo potresena nekim stvarima koje su sadržane u tajni. Zaista, tako je bilo! Viđenje pakla tako ju je strašno prestrašilo, da su joj se sve pokore i trpljenja činila kao ništica, samo da bi joj uspjelo spasiti koju dušu.
Odgovaram na drugo pitanje koje su mi uputili s raznih strana.
Kako je Jacinta, onako malena, uspjela steći tako veliki duh pokore i žrtve?
Čini mi se, da mogu navesti dva uzroka. Prvi: bila je to posebna Božja milost kojom ju je Bog obdario posredovanjem Bezgrešnog Srca Marijina. Drugi: viđenje pakla, pri čemu je vidjela prokletstvo duša koje u njega odlaze.

Neki ljudi, čak i pobožni, ne vole govoriti o paklu djeci, da ih ne bi zastrašili. No, Bog nije oklijevao da ga pokaže trima mališanima. Jedno je dijete imalo samo šest godina. A znao je Bog, da će se zbog toga tako prestrašiti, da će, usudila bih se reći, gotovo poginuti od užasa.

Jacinta je često znala sjesti na zemlju ili na kakav kamen i, posve zamišljena, reći: 'Pakao! Pakao! Kakvo žaljenje osjećam za duše koje u njega odlaze! Tamo su živi ljudi koji izgaraju kao drvlje u vatri!' Tada bi, sva drhćući, klekla, sklopila ruke i izmolila molitvu koju nas je naučila Gospođa: 'O, moj Isuse, oprosti nam naše grijehe, oslobodi nas od paklenog ognja, dovedi u raj sve duše, osobito one kojima je to najpotrebnije!' Moj je dojam, Preuzvišeni, da se posljednje riječi ove molitve odnose na one duše koje su u većoj, neposrednoj opasnosti, da se upropaste.
Jacinta bi ostajala dugo na koljenima, ponavljajući tu istu molitvu. Od vremena do vremena, kao da se budi iz sna, pozivala bi mene i brata: 'Franjo, Franjo! Molite li sa mnom? Moramo mnogo moliti, da duše otmemo paklu. A u pakao ih odlazi mnogo, mnogo!' Drugi put bi postavila pitanje: 'Ma, zašto Djevica ne pokaže pakao svim grešnicima? Kad bi ga vidjeli, ne bi više griješili, da ne svrše u njemu! Moraš reći Gospođi da pokaže pakao

onom cijelom narodu. (Odnosi se na one koji su dolazili u Cova da Iria). Vidjet ćeš kako će se obratiti!'
A onda, pomalo zlovoljno, znala bi reći:
— Zašto nisi rekla Gospođi da pakao svima pokaže?
— Nisam se sjetila — odgovorih.
— Na žalost, ni ja — odgovarala je tužno.
Mnogo puta znala je zapitati:
— Ma, kakve grijehe počinja svijet koji odlazi u pakao?
— Ne znam. Možda zato što ne idu nedjeljom na misu, možda kradu, govore ružne riječi, psuju, proklinju...
— I samo za jednu riječ odlaze u pakao?
— Jasno, grijeh je...
— A, što bi ih stajalo ići na misu i šutjeti?! Kakvo sažaljenje osjećam za grešnike! Kad bih im mogla pokazati pakao!
Koji put bi se stisla uz mene i rekla:
— Znaš, ja idem u Nebo. Ali ti, koja tu ostaješ, ako ti Gospođa dopusti, kaži svima kako izgleda pakao, da ne bi više griješili pa u njemu završili!
Često je bila zamišljena, a onda bi se javila:
— Toliki ljudi odlaze u pakao. Toliki!
— Ne plaši se, ti ideš u Nebo — tješila sam je.
— Jest, ja idem, ali bih htjela da i svi drugi tamo dođu.
Da prinese žrtvu, često nije htjela jesti. Rekla bih joj:
— Jacinta, daj, jedi malo!
— Ne, ovu žrtvu prinosim za grešnike koji previše jedu.
Kad je već bila bolesna, ja bih joj, polazeći na misu, rekla:
— Ti danas nemoj ići, ne možeš. Uostalom, danas nije nedjelja.
— Ništa zato! Idem za one grešnike koji ni nedjeljom ne idu.
Kad bi čula koju besramnu riječ, na koju su neki ljudi ponosni kad je izgovore, Jacinta bi pokrila lice rukama i rekla: 'O, Bože moj! Ovi ljudi ne znaju da zbog takvih riječi mogu svršiti u paklu. Oprosti im, moj Isuse, obrati ih! Sigurno, nisu svjesni da time vrijeđaju Boga. Kolika žalost, Isuse moj! Molim te za njih!' Onda bi hodala, izgovarajući molitve koje nas je naučila Gospođa: 'O, moj Isuse...'
Ovdje mi, Preuzvišeni, nešto pada na um. Više puta su me pitali, je li nam Gospa rekla, koji grijesi najviše pogađaju Gospodina? Kažu da je Jacinta izjavila u Lisabonu: grijesi nečistoće! Možda je Jacinta, razmišljam sada, o tome zapitala Gospu u Lisabonu i čula takav odgovor.

Mislim, Preuzvišeni, da sam iznijela prvi dio tajne. Drugi se odnosi na pobožnost Prečistom Srcu Marijinu...«

Od fatimskih ukazanja, moli se, u krunici, na kraju svake desetke, kratka molitva, čije posebno značenje otkrivamo u tom strašnom viđenju Pakla: »O, moj Isuse, oprosti nam naše grijehe, oslobodi nas od paklenog ognja, dovedi u raj sve duše, osobito one kojima je to najpotrebnije!« Otac Cruz je naučio Jacintu da moli kratku molitvu: »Slatko Srce Marijino, budi moje spasenje!« A ona je dodavala: »Bezgrešno Srce Marijino, obrati grešnike, spasi duše od pakla!«

Jacinta je imala vizije kataklizme, rata, progona Crkve i Svetog Oca. Neće dočekati, kao ni Franjo, Drugi svjetski rat, koji je tako živo doživjela u vizijama i koji je užasavao. Lucija ju je često zaticala zamišljenu. Jednom joj Jacinta reče: »Mislim na rat koji dolazi. Toliko će ljudi poginuti! I gotovo svi će otići u pakao!«

To je Jacintin prilog teološkom pitanju o broju osuđenih. I Lucija će posvjedočiti o svom mističnom doživljaju ili spoznaji, da su brojniji oni koji odlaze u Pakao. To bilježi Jose Ricart Torrens, u svom djelu *O broju izabranih*, na osnovu ličnog svjedočanstva oca Lombardija, koji se bio proslavio u poslijeratnoj Italiji pokretom »Bolji svijet«, u kome se odražavao optimizam obnove. U duhu tog i takvog optimizma otac Lombardi je napisao i djelo *Spasenje onih koji ne vjeruju,* ali njegove iluzije će iščeznuti u razgovoru sa sestrom Lucijom, u Fatimi. Razgovor sa sestrom Lucijom objavio je u vatikanskom tjedniku, *Osservatore della Dominica,* od 7. januara 1957. Vraćajući se iz Buenos-Airesa, o. Lombardi je, po potrebi apostolata, sletio u Lisabon; imao je priliku da propovijeda u Fatimi; u Coimbri, u karmelu, obišao je Luciju, s dozvolom biskupa, koju je bilo teško dobiti. Pitao ju je da li je Pokret za bolji svijet odgovor na zahtjev Presvete Djevice u Fatimi.

— Moj oče, ta velika obnova je nužna. Ako ne bude te obnove, po onome kako se čovječanstvo danas ponaša, samo će jedan ograničeni dio ljudske vrste biti spašen!

— Vjerujete li vi iustinu da mnogi odlaze u pakao? Ja se nadam da Bog spašava veći dio; nije uzalud naslov jedne moje knjige: »Spasenje onih koji ne vjeruju«.

— Moj oče, mnogi se kažnjavaju.

— Izvjesno, svijet je pun poroka... Ali uvijek postoji nada u spasenje.

— Ne, moj oče, mnogi, mnogi se osuđuju...

»Vratio sam se u Italiju, s tim upozorenjem u srcu«, dodaje o. Lombardi; »Te riječi su me potresle!«

Sestra Lucija je i u pismu iz 1943, upućenom biskupu Leirie, prenijela žalbe Našeg Gospodina, da je *broj duša koje žive u stanju milosti veoma ograničen.*

Fatimska intervencija Neba u ljudsku povijest, osobito u stvar spasenja ljudskih duša, naglašava porast sila tame, otpadništva, mlakosti i izdajstva svećenstva; poruke govore o ratovima kao posljedici grijeha i apostazije, o kobnoj nečistoći, a »treća fatimska tajna«, koja se samo naslućuje, ako već i nije »javna tajna«, govori o imanentnoj kazni čovječanstva, jer »Sotona vlada na najvišim mjestima i određuje takvo kretanje stvari... njemu će poći za rukom da se uvuče stvarno u najviše vrhove Crkve.« Pakao, koji se pred vidiocima otvorio u Fatimi, kao ni alarmantne poruke, nisu bitno djelovali na savjesti, a otada do danas stvari su se znatno pogoršale i u svijetu i u Crkvi.

Treba se samo prisjetiti Jacintinih tugovanja.

Sestra Marija Godinho njegovala je malu Jacintu pred smrt, u lisabonskom sirotištu, u ulici Estrela, broj 17, i brižljivo zapisivala njene nadahnute misli:

— Najviše ljudi odlazi u Pakao zbog grijeha nečistoće.

— Javit će se besramna moda koja će biti povodom mnogih uvreda našemu Gospodinu.

— Osobe koje su se posvetile Bogu ne smiju ići za modom. Užasni su grijesi svijeta. Naša Gospođa kaže da su ratovi i neredi u svijetu kazna za grijehe. Ona više ne može zadržavati ruku svoga Sina. Potrebno je činiti pokoru. Ako se ljudi pokaju, naš Gospodin je još uvijek pripravan oprostiti, ako ne, doći će kazna.

— Kad bi ljudi znali što je vječnost, sve bi učinili da promijene život.

— Svećenici se moraju baviti samo stvarima Crkve, spasavanjem duša. Moraju biti čisti, vrlo čisti. Neposluh svećenika i redovnika svojim poglavarima i Svetom Ocu vrlo žalosti našeg Gospodina.

Biografi spominju da se to dijete »čudesno žrtvovalo za spas jadnih grešnika« (Y. Ivonides).

Papa Pio XII je na mistični način vezan za fatimska ukazanja. Onog istog dana, 13. maja 1917. godine, kada se Gospa ukazala u Fatimi, čak i onog istog sata, Eugen Pacelli — budući papa Pio XII — primio je biskupsko posvećenje, iz ruku pape Benedikta XV. Kasnije, kao

papa, govorio je on sam o tome, prigodom posvete crkve sv. Eugena u Rimu, 4. juna 1951. godine: »Taj veliki dan, strašan u našem životu, pripravljao je možda u tajnim planovima Božje providnosti — a da mi to nismo ni slutili — jedan drugi, još strašniji, kada je Gospodin spustio na naša ramena teret da se brinemo za cijelu Crkvu, u isti sat se zbilo u Fatimi prvo ukazanje Bijele Kraljice svete Krunice.« Zbog mnogih podudarnosti, Pia XII su nazivali *Papom Fatimske Gospe*.

Sasvim u duhu Fatime, ovaj Papa se brinuo o spasu ljudskih duša, »sa strahom i drhtanjem«, kako je sam citirao apostola Pavla. U jeku bezbožnih nazora, u iscrpljujućim borbama, Papa je govorio o »jednom svijetu koji je nesvjesno na putovima koji duše i tijela, dobre i zle, civilizacije i narode, vodi u ponore« (u govoru Rimljanima, 10. februara 1952.). Govorio je da je »Djevičanska majka uputila alarmantni krik upozorenja, jednom društvu, koje u svom javnom životu, često osporava vrhovna Božja prava i želi osvojiti svemir po cijenu svoje duše«. (enc. od 2. jula 1957.).

Tražio je od svećenika da, »osvjetljivi na njen poziv, propovijedaju svima, bez straha, velike istine spasenja.« Duhovnim vođama katoličke mladeži govorio je 8. septembra 1953. godine: »Na našim putovima kao da je pogrebna povorka mrtvih i umirućih duša. Najgore od svega je što bi oni, da im se i sam Isus približi da nad njima obavi čudo uskrsnuća, okrenuli pogled i prije izabrali smrt nego život.«

Sveti Benedikt-Josip Labre (+1783) imao je jednu viziju, koju ovako opisuju njegovi komentatori:

»On je uživao gostoprimstvo u kući jedne pobožne obitelji. Tokom objeda, kako razgovor dođe na temu ispovijesti, Benedikt ispriča da je jedne noći, u mističnom snu, vidio tri pokorničke procesije. U prvoj su bile osobe obučene u bijelo i nije bila brojna; oni koji su sačinjavali drugu procesiju nosili su crvene odore i njihovi redovi bijehu dugi; treća procesija izgledala je beskrajna i gomila koja ju je sačinjavala nosila je tamne i crne haljine.

— Ustrajno sam tražio — dodaje svetac — značenje tih boja i tih odnosa. Odgovoreno mi je da procesija onih s bijelim haljinama predstavlja one koji, čiste savjesti, odlaze poslije smrti pravo u Raj. Druga procesija sačinjava duše koji odlaze u Čistilište da tamo dolje zadovolje Božje pravosuđe ispaštajući za svoje grijehe. Treću

procesiju čine nesretni grešnici na putu u Pakao...

Oh! koliko se duša voljno baca u te bezmjerne ponore zato što su prezirali ispovijest, ili što su se rđavo ispovijedali, počinivši svetogrđe! Te jadne i nesretne duše padaju u Pakao, tako brojne, poput sniježnih pahuljica zimi!...«

(C.o. Schonppe, *Vjerske pouke primjerima*, tom 3, s.279; cf.J.R. Torens, ibid, s.186)

Don Bosco (+1888), proslavljeni odgojitelj mladeži, osnivač Salezijanskog reda, često je govorio o Paklu, koji je gledao u mističnim »snovima«. O njemu je kazao Pio XI, u govoru prigodom beatifikacije, da je »tokom njegovog života nadnaravno postalo naravno«.

U tim snoviđenjima, on je spoznavao grijehe i vidio mjesta i muke u Paklu pripremljene onima koji su još živi, ako se ne obrate i pokaju. Tada je osobito shvatao značaj ispovijedi i svetogrđa počinjenog u sakramentu pokore.

»Ujutro 3. aprila, don Bosco reče Viglietti, da nije mogao spavati prethodne noći, jer je mislio na san koji je imao u noći 2. aprila. Tjelesno je bio sasvim iscrpljen.

'Kada bi mladi ljudi, reče on, čuli o tome što sam vidio, živjeli bi svetim životom ili bi bjesomučno pobjegli od mene, da me ne saslušaju do kraja. U stvari, nije sve moguće opisati, jer je veoma teško predstaviti u njihovoj stvarnosti one kazne koje su u drugom životu određene grešnicima.'

Božji sluga je vidio paklene muke. Najprije je čuo strašnu buku, kao od zemljotresa. Pa, iako u početku nije obraćao pažnju, buka je rasla sve dok nije dostigla takvu tutnjavu, užasavajuću i dugu, koja se miješala s krikovima strave i užasa i sa neartikuliranim ljudskim glasovima, što su u općem metežu izazivali jezivu huku.

Zbunjen, gledao je oko sebe, tražeći tome uzrok, ali ništa osobito nije vidio. Buka se približavala, rasla, postajala zaglušujuća, ali sluhom nije mogao odrediti što se to zbiva.

Don Bosco je nastavljao da govori:

'Najprije ugledah bezličnu masu, koja je postepeno poprimala oblik kubusa, ogromnih dimenzija; odatle su dopirali bolni krici Preplašen, pitao sam se što je to i kakvo je značenje tog viđenja. Tada su se pojačali krici, do tada neartikulirani; postajali su jasniji, tako da sam mogao čuti riječi: ***Multi gloriantur in terris et cremantur in igne.***

Potom, u tom ogromnom prostoru, ugledah osobe nep... pisivo unakažene; oči su im ispadale iz očnih duplja, uš... skoro odvojene od glave, visile su do zemlje; ruke i noge... bile su im fantastično iščašene. Ljudskim jecajima pri... družiše se mjaukanje mačaka, rikanje lavova, vučje za... vijanje, urlanje tigrova, medvjeda i drugih zvijeri.
Bolje promotrih i prepoznah neke od tih nesretnika. Još... više užasnut, ja sam iznova pitao što znači ovaj čudno... vati prizor. Odgovoreno mi je: *Gemitibus innenarrabi... libus famem patientur ut canes.*
(U međuvremenu, buka poraste i izgled stvari postad... jasniji i životniji; prepoznao je nesrećnike, njihovi kri... bili su mu jasniji i užas postade veći.)
»Tada upitah jakim glasom:
— Da li je moguće naći lijeka takvoj nesreći ili je olak... šati?
Svi ti užasi, sve te kazne nisu li nama pripremljene? Što treba da činim?
— Da — odgovori jedan glas — postoji za to lijek; jedan jedini lijek: požurite da sve vlastite dugove platite zlatom i srebrom.
— Zar tim materijalnim stvarima...
— Ne. *Aurum et thus.* To znači, neprekidnom molitvom i čestom pričešću može se izliječiti ovako veliko zlo.«

Tokom razgovora, krici su postajali jeziviji, a izgled nesrećnika sve strašniji; smrtni strah probudi Don Bosca. Bilo je tri sata poslije ponoći. Više nije mogao sklopiti oči. Kada je o tome pričao, udovi su mu drhtali, disanje mu je bilo teško i on je plakao.
Ova i slična viđenja opisana su u *Snovi Don Bosca.*
Evo još jedne vizije Don Bosca, koju je pričao svojim mladim prijateljima, koje je odgajao:
»Našao sam se sa svojim vodičem (anđeo čuvar) na dnu jedne provalije, koja se otvorila u sred mračne doline. I tu se ukaza ogromno zdanje, s velikim, zatvorenim portalom. Bili smo stigli na dno provalije. Pritisnu me zagušljiva jara; gusti dim, skoro zelen, uzdizao se nad zidovima, kao talasi okrvavljenog plamena.
Pitao sam: Gdje se to nalazimo?
— Čitaj! — Odgovori mi vodič. — Pročitaj natpis na vratima. Tamo je pisalo: *Ubi non est redemptio;* to jest gdje nema otkupljenja.
Tada ugledah kako u pravcu tog labirinta pojuri jedan mladi čovjek, potom drugi, pa još trojica. Svi su na čelima nosili nazive svojih grijehova.

Moj vodič reče: — Eto glavnih uzroka njihove osude: društvo, rđave knjige i izopačene navike.
Nesrećnici su bili mladi ljudi koje sam poznavao. Pitao sam: Ali, onda je beskorisno posvetiti se mladima, kada toliki tako završavaju? Kako spriječiti takav pad?
Ti, koje sam vidio, još su u životu; ako umru u takvom stanju, doći će, dakle, tamo.
Potom uđosmo u zdanje; jurili smo brzinom munje. Nadnesosmo se nad jednim dvorištem prostranim i mračnim... Pročitah natpis: *Ibant impii in ignem aeternum!* Što će reći: Nevjernici idu u oganj vječni!
— Dođi sa mnom — reče mi vodič. Uze me za ruku i dovede me pred jedna mala vrata, koja s otvoriše. Preda mnom se ukaza bezmjerno velika pećina, ispunjena ognjem. Kao da je vatra bila jaka tisuće i tisuće stupnjeva. Ja uopće nisam sposoban opisati tu pećinu u svoj njenoj užasavajućoj stvarnosti...
I, iznenada ugledah mlade ljude gdje padaju u tu ražarenu jamu. Vodič mi reče: — To je prekršaj šeste zapovijesti, koja je uzročnik vječne propasti tolikih mladih ljudi!
— Ali, ako ti mladi ljudi griješe, oni se bez sumnje i ispovijedaju!
— Da, oni su se ispovjedili, ali su grijehe protiv čistoće ili slabo ispovijedili, ili jednostavno sakrili. Na primjer, jedan od tih mladića je počinio taj grijeh i pet puta, a kazao je samo dva ili tri. Neki su taj grijeh počinili u djetinjstvu i nikada se nisu usudili ispovjediti ga, ili su ga slabo predstavili. Neki su izostavili kajanje ili čvrstu odluku; neki su, umjesto da ozbiljno ispitaju savjest, nastojali obmanuti ispovjednika. Onaj koji umre u takvom stanju, prihvata da se pribroji osuđenima i izgubljen je za čitavu vječnost... Sada ćeš vidjeti zašto te je Božje milosrđe ovdje dovelo.
Vodič podiže jedan zastor i ja ugledah grupu mladića u spavaonici; sve sam ih poznavao. Bili su osuđeni zbog toga grijeha. Među njima je bilo i onih koji su se prividno dobro ponašali.
Tada vodič reče: — Propovijedaj svuda protiv besramnosti.
Potom smo oko pola sata razgovarali o uvjetima da bi se obavila dobra ispovijed i naš zaključak je bio: Treba izmijeniti život!... Izmijeniti život!
— Sada, kada si vidio mučenje duša — reče mi prijatelj — treba i ti nešto da osjetiš od paklenih muka.

Na izlasku iz strašnog obitavališta, vodič me uza za ruku i učini da dodirnem vanjsku površinu zida. Ispustih krik. Vizije nestade; pogledah ruku: bila je s opekotinama i čitav tjedan držao sam je zavijenu...«

Marija Graf je imala viđenje jedne povorke prokletnika, o kojoj možemo razmatrati u sklopu toliko spominjanih uzročnika osuda, kao što su nečistoća, moda i promiskuitet.

»Uskoro je došao i željno očekivani prvi petak u veljači. Moja duša čeznula je za mojim Spasiteljem. A ipak mi se činilo kao da me strah potiskuje natrag. Na Prvi petak ujutro, snijeg je vani bio tako dubok da sam morala ostati kod kuće, no u duhu bila sam u crkvi. Iznenada sam uronila u tako sjajno svjetlo — kao da je munja prošla kroz mene. Na širokoj cesti, vidjela sam mnogo ljudi s namazanim usnicama i u kratkim nakinđurenim odjelima. Na mojoj, pak, strani, stajao je gospodin župnik i plakao govoreći: 'Protiv tolikih grijeha, ja ne mogu ništa.'

Iz svjetla, koje je bilo tako snažno da su me oči zaboljele, čula sam glas: 'Tu treba da ti nastupiš.' Izmolila sam molitvu, koju dotle još nikad nisam čula, a ruke sam prekrižila na grudima. Mislila sam da sam umrla u tako svijetlom prostoru. Pošto sam se iznenada probudila, počela sam razmišljati o tome i bila sam sigurna da su ti ljudi ušli u Pakao...«

(Vi možete spasiti svijet, Križevci, b.d. str. 8-9)

U *Mističnom Božjem gradu* časna sestra Marija Agreda donosi, na kraju svakog poglavlja, marijanske poruke pod naslovom: »Doktrina koju mi je predala Kraljica Neba«; u tim učenjima Presveta Djevica ovako govori:

»Kćeri moja, s čuđenjem razmatraj o onome što vi dolje znate, po božanskom obasjanju, i bolno oplakujte gubitak tolikih duša, koje su utonule u pogubni san. One žive u tami svojih strasti i svojih izopačenih sklonosti, a da ni ne pomišljaju na opasnost koja im prijeti, neosjetljive na svoje vlastito zlo, koje ne vide u tim prigodama; ne samo da ih se ne klone i da ih se ne plaše, već ih traže u svom sljepilu i neznanju. One svom žestinom slijede svoje rđave sklonosti, koje ih bacaju u lažna zadovoljstva; one ne zauzdavaju ni svoje strasti ni svoje želje; i ne gledajući kuda idu, one upadaju u sve opasnosti i provalije. Bezbrojni su neprijatelji; njihovo đavolsko lukavstvo je neumorno, njihova budnost je stalna, njihova mržnja je neuništiva, a njihovo djelovanje neprekidno. I poslije svega, da li se treba čuditi ako to djelovanje

ili, bolje reći, ako tolike i razne opasnosti donose ljudima tolika zla, koja se ne mogu ispraviti; i kako je nebrojeno tih bezumnika, kako je nebrojeno onih koji idu u Pakao; treba li se čuditi što se demon uzoholio, poslije toliko pobjeda koje mu sami smrtnici omogućuju, na svoju osobnu i strašnu propast? Bog vas čuvao, kćeri moja, od tako velike nesreće! Plačite i jecajte nad sudbinom vaše braće, tražeći tome lijeka svim žarom za koji ste sposobni.« (Knjiga III, poglavlje XXII).

»Razmatrajte malo o smrtnicima ovoga vijeka, kada su istine Evanđelja toliko poznate i tako dobro utvrđene djelima i čudesima, koja je Bog učinio u svojoj Crkvi, a broj savršenih i onih koji nastoje biti dostojni da uživaju najveće moguće učinke i plodove Otkupljenja tako je mali. Vjeruje se da je, i pored toliko bezumnika, i pored poplave svih poroka, velik broj savršenih, jer se ne vidi da je tako mnogo ljudi pobunjeno protiv Gospodina. A, u stvari, savršenih je manje nego što bi ih trebalo biti u vrijeme kada je Bog toliko vrijeđan i toliko željan da blago svoje milosti podijeli svetoj Crkvi, po zasluzi svog jedinorođenog Sina, koji je postao čovjek.« (Knjiga IV, poglavlje XI).

»Da biste više plakali, dajem vam na znanje da je danas više onih koji se osuđuju, kao što je u prvobitnoj Crkvi bilo više onih koji su se spasavali. Ja vam neću objaviti što će biti iz dana u dan, jer kad biste to znali i kada biste imali istinsku ljubav, umrli biste od bola. Ta velika nesreća dolazi zato jer djeca vjere slijede tamu, ljube taštinu, žude za bogatstvima i što oni skoro svi trče za čulnim i varavim zadovoljstvima, koja im zasljepljuju razum i prekrivaju ih gustom tamom, u kojoj više ne znaju za svjetlost, ni da razlikuju dobro od zla, niti da prodru u istinu i u evanđeosku doktrinu.« (Knjiga VII. gl. VII)

»Da bi konačno smrtnici izašli iz svoje pogubne drijemeži i da bi izbjegli tu strašnu nesreću, ja im sada dajem jedno novo upozorenje: sasvim je izvjesno, kćeri moja, da se u Paklu više muče oni koji su osuđeni poslije smrti mog Presvetog Sina, i poslije zasluga koje je učinio svijetu svojim zagovorom, nego oni što su osuđeni prije njegovog dolaska na svijet i prije nego što sam ja tu bila. Isto tako, oni koji sada čuju ove tajne i na svoju ih propast prezru, bit će podložni većim i novim kaznama.« (Knjiga VII, gl. IX)

»Među glupim iluzijama koje je demon unio u svijet, nema veće ni pogubnije od zaborava smrtnog časa i onoga što treba da uslijedi na pravednom sudu Vrhovnog Suca. Razmatraj, kćeri moja, da je grijeh došao na svijet kroz ta vrata; jer je glavna stvar kojom je zmija htjela zavesti prvu ženu bila upravo to da neće nikada umrijeti i da ne treba da misli na smrt. I, s istom tom prevarom nastavlja obmanjivati ljude, tako da je bezbroj bezumnika koji žive u tom zaboravu i koji umiru ne razmišljajući ni jednog jedinog trenutka o nesreći koja ih očekuje.« (Knjiga VIII, gl. XVII)

»Ali, kako smrt slijedi život i susreću se, budite uvjereni da je najsigurnije jamstvo dobre smrti upravo dobar život, i da nema ničeg važnijeg nego svoja srca odvojiti od ljubavi prema zemaljskim stvarima, koja, u tom posljednjem času, ojađuje i muči dušu, i steže je jakim lancima, tako da ne uživa potpunu slobodu i jedva se može uzdići nad onim što je za zemaljskog života ljubila. Oh! kćeri moja, kako malo smrtnika sluša tu istinu, radeći sve suprotno od onoga što treba da čine, da bi osigurali dobru smrt! Gospod im je dao život, da bi radili na oslobađanju od posljedica istočnog grijeha, kako ga ne bi osjećali u trenutku smrti; a ta bezumna i nesretna Adamova djeca čitav život provode opterećujući se novim teretima i novim lancima, da bi umrli kao robovi svojih strasti, pod tiranskom silom njihovog neprijatelja.« (Knjiga VIII, gl. XIX)

Memento mori

Zaborav smrtnog časa je najgluplja i najpogubnija iluzija koju je demon unio u svijet, kako nas, posredstvom Marije Agrede, uči Kraljica Neba.
Slabi ili mlaki vjernici, na rubu Crkve, života ili spasenja, idu ivicom otajstvene provalije kada odlažu obraćenje za smrtni čas. Crkveni oci i sveti naučitelji, beatificirani ili kanonizirani, jednodušni su u mišljenju da je velika opasnost da se umre nepokajan, kada se za smrtni čas odlaže obraćenje i ispovijedanje smrtnih grijeha.

Kad su svetog Tomu pitali, na samrtnoj postelji, što ga je najviše čudilo u životu, on je odgovorio: »Najviše me je čudilo kad bih vidio kako čovjek, koji vjeruje u postojanje vječnog Pakla, i vidjevši kako ljudi iznenada umiru, može živjeti samo i jedan sat u stanju smrtnog grijeha.«

U nekim društvenim sredinama, sve se češće umire bez svetih sakramenata, ne samo zbog iznenadnih smrti, već i zbog toga što okolina izbjegava zvati svećenika. U Crkvi, također, mase kršćana, kao da nastoje proširiti »putove koje vode u propast«, koji su u svijetu već veoma široki; »urota protiv ispovijedi« (F. Franić), slabljenje pojma grijeha, iščezavanje Pakla iz svijesti širokih slojeva kršćanskog puka, iz propovijedi, iz literature, iz meditacija; masonska infiltracija u Crkvi i sile samodestrukcije, usmjereni su, u konačnoj konzekvenci, protiv ljudske duše. I, uz sve to, ide, po paklenoj logici, »zaborav smrtnog časa« i porast uvjerenja da će se »sve srediti na koncu«, u času smrti.
»Ako netko na samrti učini oporuku, u onom stanju svijesti u kojem se mnogi ispovijedaju pred smrt, poslije jednog života grijeha i sablazni, ta će se oporuka, od svih ljudskih sudova, proglasiti bezvrijednom«, piše o

Mario Corti D.I., u djelu *Vivir en gracia*, koje je »svim srcem« preporučao kardinal Roncalli, kasnije papa Ivan XXIII. U djelu nam se sugerira slabost takve ispovijedi.

Drvo pada na onu stranu na koju je nagnuto. Najčešće se čitavog života naginjemo na jednu stranu; čestim ispovijedima, usavršavanjem kršćanskog života, naginjemo se prema Raju.

»Nemoguće je da se sve na svršetku sredi«, zaključuje Fulton Sheen, razmatranja o smrti i Paklu, u knjizi *Poznavati religiju;* »jer ne može se u jednom trenutku vjerovati da nas ispunjenje Božje volje spašava, a kasnije misliti da ta činjenica nema nikakva značaja. Treba misliti, na jedan ili na drugi način, na posljednju scenu čovječanstva: božanski Sudac je u središtu, a s njegove desne strane je stado koje ide u Nebo, dok su lijevo jarci koji idu u Pakao. Drvo ostaje onamo gdje padne.«

Sređivanje stvari na svršetku je riskantno i neizvjsno. Učitelji morala i pastoralnog rada govorili su nekada: *Confessio infirmi, infirma;* ispovijed bolesnih je i sama »bolesna«, tj. nepotpuna.

Sveti Oficij je 5. marta 1936. godine, upisao u *Index* zabranjenih knjiga djelo Luis G. Alonso Getinoa, *Del gran numero de los que se salvan y de la mitigaciôn de las penas eternas* (Madrid, 1934).
Sutradan, 6. marta, *Osservatore Romano* ovako je prokomentirao tu odluku: »Ova odluka zaslužuje da joj se pripiše osobita važnost i da se odmah vjernicima signalizira pažnja, zbog teških zabluda koje im može prouzročiti čitanje ove knjige. U toj se publikaciji, u stvari, nadahnjuju ideje koje su, ima neko vrijeme, postale pomodne, osobito među protestantskim teolozima; te ideje podržavaju osobitim dokazima i proizvoljnim tumačenjima Svetog Pisma i nekih izraza iz djela pojedinih crkvenih otaca i naučitelja, pobijajući u osnovi jasnu i preciznu tradicionalnu katoličku doktrinu o vječnosti i naravi muka u Paklu. I, kao da to nije dovoljno, brani se uostalom, *ex professo*, u tom djelu, jedna neobična teorija, koja se odnosi na tobožnje osobito prosvjetljenje, koje ljudske duše dobijaju od Boga u trenutku odvajanja od tijela, zahvaljujući kojem se intimno i savršeno obraćaju Stvoritelju i tako bivaju opravdani i spašeni.
Izvjesno je da nije potrebno mnogo riječi da bi se shvatilo kakva se ozbiljna opasnost krije iza tih teorija, koje, ne samo da nemaju nikakve osnove u Objavi, već su i u suprotnosti s njom i sa općim osjećanjem Crkve.«
Čudesnom unutarnjom iluminacijom, nastojalo se sasvim ukinuti Pakao, jer, prema tim teolozima sveopćeg raja, u trenutku smrti postoji nekakva anticipacija vječnog života i duša, oslobođena tamnice tijela, koja sputava za života njenu duhovnu aktivnost, doživljava nevjerovatna intelektualna iskustva, blistava i sintetička viđenja cijelog svog života, povijesti ljudi i bitnih problema.
O. Larson D.I. u tome vidi više »riječ srca i osjećanja, nego razuma i vjere«. Laureano, biskup Sigüenze, kaže da je »teorija o unutarnjem prosvjetljenju, koje dobijaju duše u trenutku njihovog odvajanja od

tijela, bila više nego u jednoj prilici proglašena nepodobnom od strane Svete Stolice.« Dodaje da teorija prosvjetljenja »ostaje samo jedno teološko mišljenje, bez čvrstih osnova.« Biskup iz Sigüenza zaključuje svoj predgovor J.R. Torrensovoj knjizi, *O broju izabranih*, »da bi bilo sasvim glupo pouzdati se u jedno takvo mišljenje... kada je u pitanju tako transcedentna stvar kao što je vječni spas; kako bi bilo strašno razočarenje onoga koji, pouzdajući se u to da takvo 'posljednje prosvjetljenje' sređuje sve, otkrije, kada se hipoteza pokaže netačnom, strašni sjaj paklenog ognja!«
Što se tiče Španjolske, a to važi i za druge katoličke zemlje, ta teorija uvodila se, zajedno s drugim lažnim učenjima usmjerenim protiv doktrine o Paklu, djelovanjem masonskog duha i praktično počinje s prvim masonskim infiltracijama, kada je otac Jose Maria Gravina izdao posthumno djelo oca Benita Plazza, *Disertatio anagogica, theologica, paroenetica de Paradiso* — u jednom ubačenom poglavlju pretpostavlja se da se više duša spašava nego osuđuje.
Uslijedila je osuda Rima i djelo je došlo na Index 22. maja 1772. Ovako glase riječi Svete Kongregacije: Formalno se osuđuje V poglavlje posthumnog djela o. Benedicta Plazza D.I. »O Raju« kojeg je izdao o. Gravina iz iste Družbe, gdje se tvrdi: »Vjerojatnije je da je broj izabranih mnogo veći od broja onih koji su osuđeni«.
Od o. Gravina pa do već pomenutog djela oca Getina, *O velikom broju onih koji se spašavaju i o ublažavanju paklenih muka*, tijekom od skoro dva stoljeća, znatno su sazreli plodovi masonske infiltracije u teologiji, pa i na planu doktrine o Paklu; ono što je o. Gravinu izgledalo samo »vjerojatno« sada je postalo izvjesno: mnogo je više onih što se spašavaju. Ova masonska i paramasonska operacija spekulativnog »spašavanja prokletnika« i »ublažavanja paklenih muka« upravo se okončava u današnjim danima *permissiv society*, »društvu u kojem je sve dozvoljeno«, tom masonskom zemaljskom raju, gdje nema grijeha i gdje se, upravo, propagandno i pseudoznanstveno ruši »posljednji tabu« — incest (i kod nas se već pojavilo nekoliko knjiga u kojima se opravdava rodoskrvnuće, a filmovi će tu propagandu učiniti još efikasnijom).
Djelo oca Getinoa imalo je veliki izdavački uspjeh »čemu su bez sumnje, doprinijeli oni koji tvrde da je Španjolska prestala biti katolička« (Laureano, biskup iz Següenze).
Ta teologija »unutrašnjeg prosvjetljenja« briše činjenice paklenog ognja, čini besmislenim pastoralni rad, svete sakramente i misijsko djelovanje, Crkvu i njeno učiteljstvo, Objavu i tradiciju, jer će sve duše, kršćanske ili paganske, racionalističke ili vjerničke, upoznati to »naravno obasjanje« i slobodno se odlučiti da isprave svoju volju i svoje zablude. Neki pisci govore o osobitoj spiritualnoj energiji, koja će ih okrenuti Bogu, izvorištu i posljednjem cilju, o osobitim poukama koje dušama daje, u tim smrtnim trenucima, sam Isus Krist, tako da nijedna duša neće u tim uvjetima odbiti spasenje i sve će, pa i one najvulgarnije, gledati Božje lice kroz čitavu vječnost.
»Avaj! Iako su te teorije ohrabrujuće i privlačne, one su veoma opasne; ni po razumu ni po vjeri one nisu mogućne, već protivne«, kaže o. Larson D.I.

Sveti Pavle, Petar i Ivan, prenoseći odjek Učiteljevog glasa, pobuđuju, nasuprot ovim uspavankama, vjernike da uvijek budu budni i spremni. »Pazite! Dolazim kao lopov. Blago onomu koji bdije i čuva svoje haljine da ne bi išao go i da se ne bi vidjela njegova sramota!« (Otkr,

16, 15). Veliki sveci i crkveni oci govore to isto! U njihovim žarkim opomenama, u kojima je sva revnost za slavu Božju i sva bratska ljubav, oni preklinju ljude da se obrate na vrijeme, da ne čekaju posljednji trenutak, da budu spremni da se pojave pred Bogom. Hitnost povratka Bogu, kratkoća vremena i nenadana smrt su tradicionalne i pravovjerne opomene iz kršćanskih propovijedi, koje izražavaju ozbiljnu pa i tragičnu koncepciju koju Crkva, proizišla iz Krista, ima o ljudskom životu; »sve to ima li još smisla« — pita se otac Larson D.I. — »ako je duša tako prosvjetljena u času napuštanja tijela, da ne može odbiti spasenje?! Završavajući, treba ustvrditi, da posljednji trenuci koje čovjek živi u vremenu ostaju tajanstveni i neobjašnjivi.«

Na svršetku vremena najavljeni su »lažni proroci«, a lažne teorije obuhvataju, sasvim razumljivo, i Pakao i smrt. Kada bi se zaista radilo o nekom čudesnom prosvjetljenju, onda bi i parabola o mudrim i ludim djevicama izgledala posve drukčija: ludim djevicama bi se čudesno palile lampe, pred sam dolazak Zaručnika.

»Tačno je da je Božje milosrđe ogromno, i da nitko ne zna što se dešava u odlučnim trenucima smrti. Ali, to ne razrješava problem. Da je Božje milosrđe veliko u to nitko ne sumnja; ali, da je i njegova pravda velika i beskrajna, jer je Bog, i u to ne bi trebalo sumnjati. Isto tako, nitko nije sposoban odrediti na koji su način povezana ova dva Božja atributa« (Laureano de Següenza).

Tijekom velikih kršćanskih epoha, bila su popularna djela, koja su kršćane pripremala i podsjećala na smrt, *memento mori;* skulpture katedrala i slike nastavljaju taj plameni apostolat. Djelo o. Maria Corti D.I. *(Vivir en gracia),* koje je žarko preporučao kardinal Roncalli, kada ga nemamo u cjelini, trebalo bi bar još jednom citirati, na ovom mjestu, gdje je riječ o lažnim nadama, da se »sve sređuje na času smrti«:

»Velikom odlučnošću i revnošću, imitirajući svece, mi moramo u našoj apostolskoj službi oduzimati dušama vjernih, a osobito grešnika, to lažno uzdanje i tu tako opasnu nadu.

Sam je Gospodin inzistirao na toj poruci: 'Što vama velim, to velim svima: Bdijte!' I: 'Bdijte, jer ne znate kad će doći gospodar.' A kod svetog Luke: 'Budite pripravni, jer će Sin Čovječji doći u času kad se ne nadate!'

Protivne tome, ako duhovnik pothranjuje jednu takvu nadu, ili, što je još gore, ako on od toga načini pravilo

svog apostolata, duše će biti dostojnije sažaljenja, jer se tada mogu primijeniti riječi Otkupitelja: 'Postane li tamom svjetlost koja je u tebi, koliko će velika biti tama?' I ruševina će biti opća jer, kako kaže Otkupitelj: 'Može li slijepac voditi slijepca? Zar neće obojica pasti u jamu?'«

Ispovijed se često obavlja svetogrdno, pa postaje uzrok propasti. U mističnim snovima Don Bosca objavljene su mu svetogrdne ispovijedi.

Isusovac J.B. Uban, priča da je jedna osoba godinama krila u ispovijedi grijeh nečistoće. Kroz njeno mjesto su prolazila dva dominikanca i, ona, koja je stalno očekivala stranca ispovjednika, zamoli jednog od njih da je ispovjedi. Kada se završi ispovijed, drugi dominikanac reče onome koji je ispovijedao: »Dok si ispovijedao vidio sam kako iz one žene izlaze, kroz usta, mnoge zmije; ali jedna, najmanja od njih, samo je izvirila glavom, pa se opet vratila. Tada se u tu ženu vratiše i sve one zmije koje su bile izašle.«

Ispovjednik ne reče ništa, ali pretpostavljajući o čemu se radi, učini sve da nađe tu ženu. Kada nađe njeno boravište, sazna da je umrla čim je stigla kući. Svećenik se rastuži i poče da moli za pokojnicu. Ona mu se ukaza okružena plamenovima i reče: »Krila sam grijeh koji nisam željela izreći mjesnim svećenicima; Bog vas je poslao k meni, ali me i ovoga puta nadvlada sram i Božja pravda me dočeka, kad se vratih doma. Upravo sam osuđena na Pakao.«

Otac F. Rovignez spominje slučaj, koji bilježi i sv. Alfons: U Engleskoj, dok je ona još bila katolička, kralj Angubert je imao kćer rijetke ljepote, koju su prosili mnogi kneževi. Otac je upita hoće li se udati, a ona odgovori da je učinila zavjet čistote. Otac od Pape zatraži dispenziju i dobi je, ali ona nastavi da živi sama i odbi da se uda. Zatvori se u dvor koji joj otac dade i ona je tu živjela u samoći, molitvi, postu i pokori. Primala je Sakramente, a odlazila je da poslužuje bolesnike. U tom stanju se razboli. Tokom jedne od sljedećih noći, princezina odgojiteljica, dok je bila u molitvi, začu veliku buku i zatim ugleda jednu dušu, u ognju, koju su demoni držali u lancima; ona iz ognja reče:

— Ja sam, znaj, nesretna kćer kralja Anguberta!

— Ali... Kako da si osuđena ti koja si živjela tako svetim životom?

— Upravo sam osuđena... mojom greškom. Ti treba da znaš da sam, dok sam još bila mlada djevojka, upala u

grijeh nečistoće. Otišla sam ispovjedniku, ali mi stid zatvori usta; umjesto da osudim svoj grijeh, ja ga sakrih i svećenik nije ništa shvatio. Svetogrđa su se ponavljala. Na samrtnoj postelji rekoh ispovjedniku da sam velika grešnica, ali on, ne vjerujući, reče mi da odagnam tu misao kao đavolsko iskušavanje. Malo kasnije, izdahnuh i upravo sam osuđena na vječni oganj u Paklu!
Iščeznu, s velikom bukom, a za njom osta smrad koji je trajao danima.

Otac P. Segneri, u djelu o pokori, citira Sv. Terezu: »Oče moj, propovijedajte mnogo protiv rđavih ispovijedi, jer demon nema bolje zamke da duše dovede k sebi«. Stalno je govorila da svetogrdne ispovijedi naseljavaju Pakao. Otac Segneri je mislio da su to pretjerivanja, ali je tijekom misija shvatio koliko je u pravu. Otac Mach, u *Blagu svećenika*, donosi ove riječi sv. Tereze: »Bog mi je objavio da najveći dio kršćana koji se osuđuju duguju svoju propast slabo obavljenim ispovijedima«.
Čuda su uvijek moguća, ali ona su rijetka. Ona su uvijek izuzeci. Jedan red mora počivati na pravilima, a ne na izuzecima, jer bi u protivnom red prestao da bude red i izopačio bi se u kaos.
Obraćenja se uvijek shvataju i kao čuda, bilo da se zbivaju za čovječjeg života i još više u trenutku njegove smrti.
U životu svetaca čitamo o uskrsnućima mrtvih; tada su uskrsnuli imali novu priliku za obraćenje, što im je omogućio Bog, zagovorom svetih ljudi.
Sveti Vincent Ferrier činio je tolika čuda da mu je starješina, plašeći se da su ona opasnost za njegovu poniznost, zabranio da se služi tim darom koji je dobio od Boga. Jednog dana, dok se klanjao pred Našim Gospodinom, jedan radnik koji je popravljao crkvu, pade s velikih skela. Svetac povika: »Ne padajte! Ne padajte; nemam pravo da vam spasim život!« Potrči da potraži dozvolu od starješine, koji mu je dade s velikim zakašnjenjem. Vrativši se zajedno u crkvu starješina se veoma začudi kada vidje zidara kako lebdi u zraku, očekujući da će ga zateći kako svoj život okončava na pločniku. Reče svecu: »Idite i činite što god želite, jer vas ne mogu obuzdati«.

Ovu je anegdotu, između ostalih iz života svetaca, veoma rado pričao Arški župnik, čijim je zagovorom spašena duša jednog samoubice, koji je skočio s mosta i utopio se, jer se na tom kratkom očajničkom putu u smrt dogodilo čudo obraćenja.

Sveta Terezija Mala žarko se molila za dušu na smrt osuđenog razbojnika. Čuda se događaju zaslugom tajanstvene molitve i žrtve tko zna kojih ljudi. Čak i kada vidimo da netko rđavo umire, nismo sigurni u njegovo prokletstvo. To je tajna koju sam Bog zna, osim kada nam čudesno dozvoli da zavirimo iza zavjese. Tajanstven je odnos duše i Boga i misterija vremena je možda najveća na tom graničnom prijelazu između vremenitog i vječnog, u času smrti.
Msgr de Segur opisuje kako je obustavljen proces beatifikacije sluge Božjega, oca Palotta, koji je živio i umro u Rimu, u velikoj svetosti, pod pontifikatom Grgura XVI. Jednoga dana, ovaj sveti svećenik pratio je na gubilište jednog velikog zločinca, koji je ustrajno odbijao da se pokaje, rugajući se najsvetogrdnije. Na gubilištu je o. Palotta, na koljenima, lica oblivena suzama, uzalud ubicu preklinjao da prihvati oproštenje grijeha u Svetom sakramentu, ukazujući mu na strahote razjapljenog ponora Pakla u koji će pasti, ako se ne pokaje; na sve to je monstrum odgovorio još jednom psovkom i posljednjim svetogrđem; odmah potom pade njegova odrubljena glava. U bolu, egzaltaciji vjere, u indignaciji, svećeni ustade, uze za kosu odrubljenu glavu i pokaza je svjetini: »Gledajte! Gledajte dobro: eto lica jednog prokletnika!«

Možda je taj čin bio uzvišen, u izvjesnom smislu, i koristan za spas duša, pa ipak proces beatifikacije je obustavljen; »dok je Crkva Majka milosrđa, ona se nada, usprkos nadi, kada se radi o vječnom spasenju neke duše«, zaključuje de Segur.
Na apsolutno siguran način ne možemo ni za koga tvrditi da je u Paklu, jer je za nas nerazrješiva misterija odnos Božjeg milosrđa i Božje pravde. O tome se ne smijemo izjašnjavati, uzurpirajući pravo Vrhovnog Suca.

U tom slučaju je posve poučan slučaj redovnice, obraćene iz židovstva, koja je za života de Segura živjela u jednom pariskom samostanu.
U dvadesetoj godini ona se, iznenada, obrati na kršćanstvo i primi krštenje. Majka joj ostade u vjeri otaca, i kćer ju je smatrala otpadnicom; odnos među njima bio je pun prijetnji i skandala. Mlada kršćanka, u žaru vjere, molila je neprestano za obraćenje svoje majke.
Učini joj se da su joj uzaludne sve molitve i žrtve, zato se odluči potpuno posvetiti Isusu Kristu. Sa dvedeset i pet godina, postade redovnica, na veliko majčino užasa-

vanje i očajanje. Sve je to povećavalo žarku želju nove redovnice, da za Boga osvoji jednu njoj dragu dušu.
To će trajati tokom dvadeset godina. Majku je sve rijeđe viđala. Nije uopće primjećivala da ima bilo kakvog napretka, što se tiče obraćenja njene majke. Jednog dana primi pismo u kojem joj saopćiše da joj je majka iznenada umrla. Nađe je na odru.
Nemoguće je bilo opisati očajanje redovnice. Skoro poludjela od bola, ne znajući ni šta radi ni šta govori, ona potrča i baci se u podnožje Svetog oltarskog sakramenta; kroz jecaj, više krikom nego riječima, ona se obrati Gospodinu: »Bože moj, zar si tako nagradio moje molitve, moje suze i sve žrtve ovih dvadeset godina?« Nabrajajući svoje žrtve, ona nastavi, u neopisivom očajanju: »Usprkos svemu što sam učinila, kad pomislim, da je moja jadna majka, zauvijek osuđena na vječnu propast!«
Nije ni završila, kada joj jedan glas, iz Tabernakula, strogo reče: »Šta ti o tome znaš?« U velikom strahu, sestra ostade bez riječi, a Spasiteljev glas ponovo odjeknu: »Da bih te učvrstio u vjeri a nadasve da bih te utješio, ja sam zbog tebe, dao tvojoj majci, u tom konačnom času, milost snažnog prosvjetljenja i pokajanja, tako da su njene posljednje riječi bile: 'Ja se kajem i umirem u vjeri moje kćerke'. Tvoja je majka spašena. Ona je u Čistilištu. Nemoj prestati da moliš za nju«.
Kolika god bila autentičnost ovog događaja, ona govori o velikom Božjem milosrđu, ali i o jednoj velikoj žrtvi, koja je podstakla ovu milost. Ova crtica ne govori da je prosvjetljenje duše u času smrti sveopća pojava, već izuzetak.

Staudinger, u knjizi *Vječni život*, kaže da su čuda rijetka, u naravnom i u nadnaravnom redu, i nastavlja: »Ne treba računati, osim u rijetkim slučajevima, na neko čudo božanske milosti: opće je pravilo da čovjek ustraje do posljednjeg trenutka, sve do smrti, u grijehu. Što se tiče otpora prema milosti, on dostiže stupanj monstruoznog razvoja, otuda proističe grijeh protiv Duha Svetoga, i više se ne može govoriti o obraćenju. To bi značilo nadati se protiv svih naravnih i nadnaravnih zakona. Izvanredni slučajevi koji se susreću, vrlo su rijetka čuda milosti. Mogućnost takvih čuda proizilazi bez sumnje zahvaljujući spasonosnoj Božjoj volji, beskrajno milosrdnoj, ali ta je mogućnost više teorijska jer je čovjek svojom griješkom čini sterilnom. Čovjek dolazi do cilja, putom koji je izabrao; za čitavu vječnost stablo ostaje ondje gdje je palo.
Eto što je htio kazati naš božanski Spasitelj kada je učio da grijeh protiv Duha Svetoga neće biti oprošten. On je neoprostiv ne po sebi, kao da bi Bog nekoga osudio za njegova života; neoprostiv je jer se čovjek sam isključuje i lišava božanskog milosrđa i ustrajava u svom neizlječivom stanju. On traži prokletstvo i ono će mu se dati... To je učenje Svetog Pisma o dva puta. Uđite kroz uska vrata, jer široka vrata i prostran put vode u propast, i mnogo ih je koji idu njim. Kako su uska vrata i tijesan put koji vodi u život, i malo ih je koji ga nalaze!« (Mt 7, 13-14).
Jednog dana je Gospodin prolazio sa svojim učenicima, pored kuće čiji temelji i danas postoje u Jeruzalemu; pripadala je mladom i bogatom farizeju Nicenciju, koji je umro nekoliko dana prije nego što će Isus ispričati povijest o škrtom bogatašu i siromašnom Lazaru, ne spominjući njegovo ime:
»Bijaše neki bogataš koji se oblačio u grimiz i skupocjeni lan, a iz dana se u dan sjajno gostio. Neki siromah imenom Lazar ležao je sav u čirevima do njegovih vrata, čeznući da se nasiti onim što je padalo sa bogataševa stola... Čak su i psi dolazili i lizali mu čireve. I umrije siromah i anđeli ga odnesoše u Abrahamovo krilo. Umrije i bogataš i bijaše pokopan.
— Kad je bio u paklu, usred strašnih muka, podiže svoje oči te nadaleko opazi Abrahama i Lazara u njegovu krilu pa povika: »Oče Abrahame, smiluj mi se, te pošalji Lazara neka namoči vrh svoga prsta vodom pa mi rashladi jezik, jer se strašno mučim u ovom plamenu!« Abraham mu reče: »Sjeti se, sine, da si ti primio svoje dobro za svoga života, a Lazar zlo! On je sad ovdje utješen, a ti se mučiš. Osim toga, između nas i vas uspostavljen je veliki bezdan, te ni oni koji bi htjeli ne mogu odavde prijeći k vama, niti odatle prijeći k nama.« »Onda, molim te, oče — reče bogataš — pošalji ga u kuću mog oca; imam, naime, pet braće, neka ih ozbiljno opomene da ne bi i oni došli u ovo mjesto muka!« A Abraham reče: »Imaju Mojsija i Proroke. Neka njih slušaju!« Onaj nastavi: »Neće, oče Abrahame! Ali ako mu tko dođe od mrtvih, obratit će se.« Tada mu Abraham reče: »Ako zaista ne slušaju Mojsija i Proroka, neće vjerovati ni ako tko od mrtvih uskrsne« (Lk 16 19-31).

Čuda nisu nužni uvijet, da bi se ljudi obratili, ili da bi povjerovali u postojanje Pakla. Kada je Isus uskrsnuo Lazara, u Betaniji, Ži-

dovi zaključiše — da Lazara »treba ubiti«! A kada su Petar i Apostoli činili svakodnevno čuda, rekoše: »Ti ljudi čine čuda, koja se ne mogu zanijekati. Uhapsimo ih!«
Uostalom, toliko je čuda! I toliko bezvjerstva!
Veliki neprijatelj kršćanstva, Diderot, kazao je jednom prilikom: »Kada bi mi čitav Pariz došao, jednog dana, da mi kaže kako su vidjeli uskrsnuće mrtvog, ja bih prije vjerovao da je čitav Pariz lud nego da prihvatim jedno čudo«.
Pa, ipak, najveće čudo u Parizu bit će to što će Diderot, na smrtnoj postelji, zatražiti svećenika, ispovjediti se, tražeći oproštenje grijehe od Boga i od ljudi. To će biti i najrazboritije u njegovom životu.
Vođi francuskog bezvjerstva, iz epohe prosvjetiteljstva, znali su se kajati, pred smrt, padajući jedan po jedan na koljena pred Gospodinom, kojega su čitavog života osporavali. I tu je njihova veličina. Kada je kod Voltairea došao jedan njegov učenik, da mu izjavi kako je uvjeren da ne postoji ni Bog, ni Pakao, taj cinični učitelj mu je odgovorio: »Blago vama. Ja u to još nisam siguran«

Voltaire je u najboljoj svjetlosti izrazio masonski duh prosvjetiteljstva. Utvrđena je antikršćanska urota Masonerije i tajnih društava, za koje J.M. Escriva de Balaguer kaže da su »predvorja Pakla«, a Katarina Emmerick, da su njihove kabalističke matrice iskovane u Paklu. Njihovo prosvjetljenje je tama duha, jer se sile tame ukazuju i kao anđeli svjetlosti. Weishaupt, koji je bio vidljivi šef antikršćanske zavjere u XVIII stoljeću, jasno je formulirao program rušenja Crkve; u tom programu je predviđeno oslobađanje ljudi straha od Pakla i demona, da bi se »oslobodile strasti«. Sadašnji masonski šefovi u današnjem svijetu vide realizaciju masonskih ideala: društvo u kojem je sve dozvoljeno.
Jedan duh je bio u zraku i Voltaire ga se zadahnuo. Njegov profesor retorike, jezuita Le Jay, u koledžu Louis-le-Grand, kazao mu je, još dok je bio učenik: »Jadniče, jednoga dana ćeš biti barjaktar bezvjerstva!« Aktivan kao sam đavo, on je, posredstvom masonskih loža, sticao svjetski ugled drskom borbom protiv Crkve. Uzviknuo je: »Smrvite bludnicu!« — misleći na Crkvu. Ta krilatica je prošla svijetom.
Neki, kao L. Paine, misle da je Voltaireov smijeh najviše učinio da se izbriše svijest o Paklu; podsmjeh vrlini je u đavolskoj taktici. Ipak, Voltaire neće nikada izbrisati svijest o Paklu u svojoj duši, ma što pisao i govorio. U *Naravnom zakonu* nije mogao da ne napiše: »Ako sve stvoreno ukazuje na postojanje jednog Bića beskrajno mudrog, naš razum kaže da ono treba da bude i beskrajno pravedno. Ali, kako može biti takvo, ako ne zna nagraditi i kazniti? Dužnost svakog suverena jeste da kažnjava rđava djela i nagrađuje dobra. Hoćete li da Bog ne čini

ono što i sama ljudska pravda čini?« U djelima crkvenih otaca, tražio je sve sumnje u Pakao; pitao se da li Bog može kazniti siromaha koji je ukrao jare, vječnom kaznom u Paklu.
Demonolozi, kao M. Summers, kažu da je ulazak u tajna društva također »pakt s Paklom«, poguban za dušu. Voltaire je ušao u Masoneriju, u koju ga je uveo Franklin, što će samo uvećati njegovu mržnju prema Kristu, »Galilejcu« kako je govorio, i prema Crkvi. Zavjera je donosila plodove. Još se jedino sa sarkazmom moglo govoriti o objavljenim istinama; »trebalo je hrabrosti«, piše o. Baruel, »da netko prizna da je kršćanin«. U tom ozračju, Voltaire je pisao D'Alembertu, 25. februara 1758: »Za dvadeset godina, Bog će odigrati svoje«. Predviđao je još samo 20 godina kršćanstva, ali upravo na taj dan, 25. februara 1778, u jeku svog trijumfa, iznenada, dobio je krvoliptanje. Dr Tronchi reče: »Nemoguće, umirete!« Okružiše ga D'Alembert, Diderot, Marmontel i drugi njegovi učenici bezvjerstva. Mislili su da će »umrijeti u slavi«, a sada prisustvuju njegovoj ponižavajućoj agoniji. Zadnjim naporima Voltaire pokušava da pozove opata Gautiera, župnika Saint-Sulpicea, svećenika one »bludnice« koju je htio satrti. Opat se nije mogao probiti kroz sve prepreke koje su oko umirućeg postavili sljedbenici »barjaktara bezvjerstva«, ili sami demoni, da bi spriječili da se ispovjedi. Ali, ostala su svjedočanstva dr Tronchina i još nekih koji su prisustvovali, strašnoj Voltairovoj smrti. De Segur piše da je, u njegovo vrijeme, još bila »nedirnuta soba u kojoj je Voltaire umro«, u nastupu bijesa i očajanja — uzalud nastojeći istjerati »filozofe«.
Opat Baruel, rezimirajući neka svjedočanstva, kaže da se pojavila ona ista tajanstvena ruka, koja je nekada u davnini, ispisala smrtnu osudu zlom kralju, usred gozbe, na zidu, da sada pred Voltairovim očima ispiše strašnu formulu njegovih blasfemija: »Smrvite bludnicu!« Sad je sve imalo drugo značenje. Voltaire je uzvikivao: »Isuse Kriste! Isuse Kriste!...« Preklinjao je svoje učenje, zablude, ludosti, dane, slavu, sljedbenike i svijet.. Oholost sljedbenika uzalud je nastojala sakriti istinu. Voltaire je vikao, u agoniji, bijesu i nemoći: »Ondje je đavo; hoće da me zgrabi!... Ja ga vidim... Vidim Pakao!... Sakrijte mi ga!« Primakne noćni sud svojim ustima ... i izdahnu.

»Bijes Orestov je blijeda slika Voltairove srdžbe«, go-

vorio je dr Tronchi. Prisutni su govorili: »Uistinu, ovo je bilo strašno podnijeti«.
Dr Tronchi je, nešto kasnije, pisao Charlesu Bonnetu: »Uspoređujući smrt pravednika, *koja je kao smiraj lijepog dana,* i ovu Voltaireovu, može se kazati da je to kao razlika između lijepog dana i oluje«.

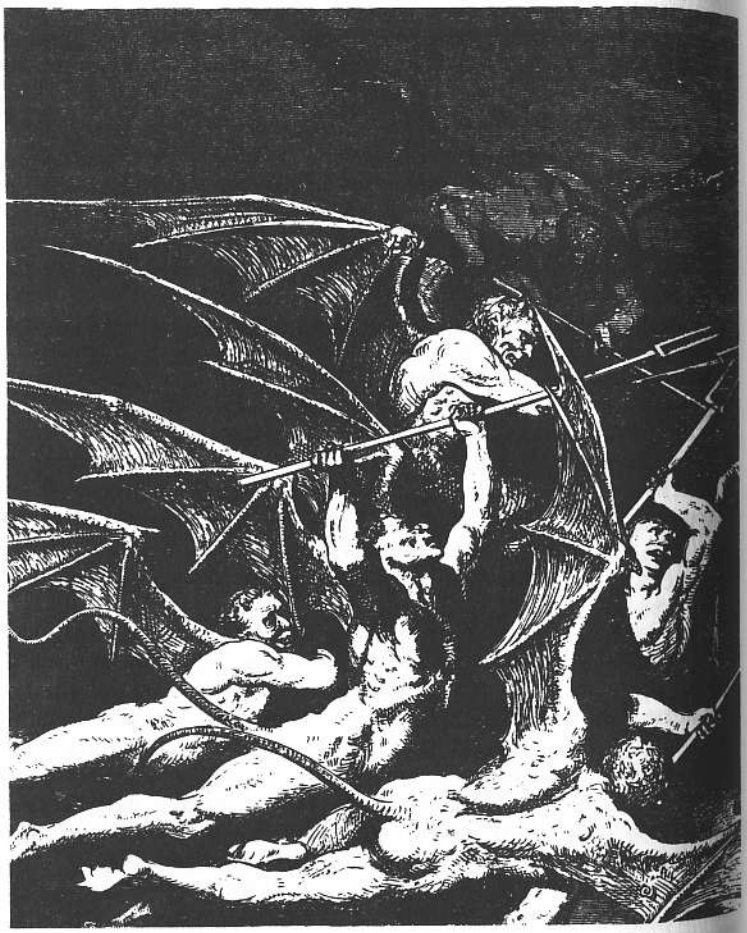

Appendix

Viđenje Raja, Čistilišta i Pakla u Međugorju.

Kada se Majka Božja ukazala djeci u Međugorju, 24. juna 1981, jedva se moglo i pomisliti da će ova ukazanja steći takav odjek u svijetu.

Dio poruka je obavijen velom tajne. I ova ukazanja, međutim, govore o zlu u svijetu, o grešnosti ljudi. Vidioci, u viđenju od 2. avgusta 1981, vide kako Marijina sjajna haljina postaje prljava, od ljudskih dodira, kada je dopustila da je se dotaknu i kada su je dodirnuli i oni koji su nečista srca. Jedna od vidjelica je plakala od bola. Dječak Marinko je uzviknuo: »Ljudi, ujutro svi na ispovijed!« Ispovijed, to je spasonosni način pomirenja grešnika i Boga. Prva poruka Međugorja je, uostalom, poziv na mir i pomirenje, a ne možemo krenuti putem pomirenja bez Sakramenta pomirenja. U srce zarobljeno grijehom ne može ući mir.
Malo je slučajnosti, ali neke podudarnosti treba otkriti: jednog davnog dana, 2. avgusta 1216. godine, Gospa se ukazala svetom Franji, u jednoj maloj crkvici u Asizu, i rekla mu je: »Tko god tu dođe, pobožno se ispovijedi i pričesti, dobit će potpun oprost«. Papa je to potvrdio, a ta povlastica je kasnije prenesena na sve franjevačke crkvice. Fra Janko Bubalo, u knjizi *Tisuću susreta s Gospom u Međugorju,* kaže da je to »donedavno bio dan kad se najviše ispovijedalo, mislim u našim fratarskim crkvama.«
Zadržat ćemo se na onim mjestima koja su u vezi s našom temom.
Vidjelici Mariji Gospa kaže, da se između đavola i njezina Sina vodi velika borba za ljudske duše. Druga vi-

djelica, Mirjana, imala je, 14. aprila 1982. godine, neobično viđenje, o kome ona piše:
»Toga dana, kao i svih drugih, ja sam klekla i taman htjela da se prekrstim, kad se pojavi on (Sotona). Umjesto drage Majke i njenog blagog i milog lica ugledala sam čistu suprotnost. Uvijek sam mislila da ljudi plaše djecu đavolom, opisujući ga u najgorem svjetlu. Sad sam shvatila da oni nisu čak ni približno opisali njegovu grozotu. Te crne, prodorne oči, pune zlobe i nekog podsmijeha; nacerene usne, rogovi... Stvarno jezivo! Osjećala sam da tonem. Sve mi je bilo crno pred očima. Kao iz daljine, kao jeku, čula sam kako mi nudi ljepotu, uspjeh..., ako se odreknem Gospe, Boga. Ne znam da li sam svjesno vikala ili je to dopiralo iz moje duše: Ne, ne, ne...!
Onda je nestalo njega, a pojavila se Ona. Odmah sam se osjećala kao da prije ništa nije bilo. Ona mi je podarila snagu. Rekla mi je da je ovo đavolje vrijeme i da je to moralo biti. Odala mi je priznanje za moju vjeru...«

Vidioci ne govore o tajnama, ali prenose da su to važni događaji. Ovo razdoblje, kažu, Bog nam je dao da se obraćamo i da produbimo svoju vjeru. Svijet se poziva na obraćenje, molitvu i pokoru. Prenoseći poruke, Mirjana ističe da »svijet nikad nije bio pokvaren kao danas«. Gospa joj je rekla: »Pođi ulicama grada, pa prebroj one koji Boga slave i one koji ga vrijeđaju! Bog to ne može više podnositi...« (17. *Kršni zavičaj*)
Preporuča se moljenje krunice u obitelji. U korizmi 1984. u porukama župi, traži se zajednička molitva i da se tekst Matejeva evanđelja 6, 24-26 čita svaki put za vrijeme klanjanja; u tom tekstu se posebno ističe da »nitko ne može služiti dvojici gospodara« i da se »tjeskobno ne brinemo za svoj život«.
Vidjelici Ivanki Gospa pokazuje, već na samom početku ukazanja, njenu umrlu majku, koja je u Raju; dopušta majci da poljubi kćerku, kako ne bi pomislila da je utvara; i ostale vidioce uvjerava u zagrobni život, dopustivši im da vide pokojnicu.
U Vickinoj bilježnici stoji da je vidiocima pokazan Raj, na dan mrtvih 1981. Zabilježeno je da je Raj »neizrecivo lijepo« izgledao, s mnoštvom ljudi i anđela. Gospa im je rekla da im ga pokazuje, da vide kako će biti onima koji ostanu Bogu vjerni. U Raju je Ivanka opet vidjela svoju pokojnu majku i jednu poznatu ženu. Vicka nije nikog prepoznala. Samo četiri dana kasnije, prema Vickinoj bilježnici, imali su viđenje Pakla; vidjeli su ga Vicka,

Jakov i Marija. Toga dana, Gospa je iznenada nestala i pred vidiocima se ukazao Pakao, kojeg opisuje kao »more neke vatre« i unutra mnogo »naroda«. Kaže se dalje da se u sredini vidjela neka plava dugokosa ženetina... s rogovima... đavli uskaču k njoj nekako sa strane...« *(Tisuću susreta s Gospom u Međugorju).*

»Pa, eto, to je opisano nekako kako smo mi vidili, ali to se ne da opisati«, dodaje Vicka. »Gospa nam je rekla da nam je to pokazala da znamo kako je onima što tamo dođu. Ali i mi i vi to često zaboravimo«, kaže vidjelica u razgovoru sa fra Jankom Bubalom.
Vicka i Jakov su, poslije petnaest dana, imali novo viđenje Raja i Pakla. Evo jednog zapisa hodočasnika I.J. iz Ivanca, koji je razgovarao s Vickom i s Jakovom:
»Da, Čistilište smo vidjeli. Izgleda kao beskrajno more od velike tame. Mirno je. U toj crnoj tami, naziru se duše, koje su uzdisale i trpjele.
Da, i Pakao smo vidjeli. (Na moje pitanje o Paklu, mali Jakov je pobjegao. Sama pomisao na onaj užasni prizor, tjera mu strah u kosti. To je kao beskrajno more, koje gori.) Znate, vidjeli smo i vragove. Oni su zaista crni, s rogovima na glavi, s repom i sa strašnim nogama. Užasni su, nakazni, i oni muče duše. I vidjeli smo kako su svaki čas u taj plameni prostor padale duše uz užasni vrisak; đavli su ih mučili.« Janko Bubalo je zapisao sličnu verziju tog viđenja: »Vatra... đavli... strašan narod! Sve rogato, repato... svi izgledaju kô đavli!... Muče se... Bože nas sačuvaj i gotovo!... Nikoga nisam prepoznala. Opet sam vidjela onu rogatu plavokosu djevojčuru. Muči se u onoj vatri... Đavli oko nje!«
Hodočasnica iz Ivanca pitala je malu vidjelicu o viđenju Raja: » Čula sam da ste Jakov i ti bili tijelom uzneseni u Nebo?
— Da, bili smo. Došla sam kod malog Jakova u sobu i molili smo. Kad je Gospa došla, rekla je Jakovu: 'Sada ću te povesti sa sobom u Nebo!' Jakov se počeo nećkati; tražio je da i ja idem s njim. Tada nas je Gospa uzela za ruke i počeli smo se u sobi uzdizati. Strop se rastvorio i mi smo ušli u svemir. Dizali smo se kao i Gospa u istoj visini, kao na nekom nevidljivom dizalu... za čas smo bili gore. Mi nismo hodali, nego kao lebdjeli, ali nismo osjećali nikakvu silu, niti težinu. Oh! što je u Nebu divno! Tlo je izgledalo kao beton sive boje. Ali, to nije bio beton, ja ne znam što je to bilo. To ja ne znam izreći. Tu smo vidjeli duše. Svi su bili divni i izgledali

jako sretno. Međusobno kao da su razgovarali, ali mi od tih duša nismo nikoga poznavali. Jedni su bili kao mali, drugi veći... kao na zemlji, različitog uzrasta. Svi su imali isti oblik odjeće. Razlikovali smo duše ženske od muških. Odijela su imali u tri boje: bijela, svjetlo-žuta i sivkasta. Ali to nisu zemaljske tkanine, niti zemaljske boje. To je nešto prekrasno, što ja ne znam izreći. Među njima su... anđeli, veliki i mali. Divni su. Čuli smo predivno pjevanje i sviranje. Ne, dragog Boga tada nismo vidjeli. Ali, to je neizmjerno veliko i divno. Kada smo se vratili, Jakovljeva majka se čudila, gdje smo bili... pola sata nas je tražila svuda... ali nas nije bilo... začudila se gdje smo i počela zvati Jakova, ali nas nije bilo na Zemlji.« U razgovoru s J. Bubalom vidjelica kaže: »To je... neopisivo. Sve je puno nekog divnog svjetla... ljudi... cvijeća...anđela... Sve je puno neke neopisive radosti«. Vicku podsjećaju da je govorila o rajskim vratima: »Ondje gdje smo mi stajali s Gospom ima kao neki tunel, neka vrata, a do njih stoji neki čovjek. Gospa nam je rekla da ne može svako ući. Treba i tamo neka propusnica. Svakoga čeka neki klanac« (Ibid.).
Mirjana i drugi vidioci opisivali su i Čistilište. Gospa ga je prikazala stepenastim. U njemu oni donji, najokorjeliji, čak i ne mole za svoje oslobođenje, dok drugi mole i žele da se moli za njih i za njihovo što skorije izbavljenje.
Vidjelica Mirjana kaže u jednoj izjavi: »Pitala sam Gospu da li u današnje vrijeme ide dosta ljudi u Pakao? Ona mi je rekla, da ih najviše ide u Čistilište, pa onda u Pakao, a najmanje zatim u Raj. »Govorila je o nevjeri i svećenstvu. Gospa je Mirjanu upozorila na neke posjednute. »Gospa je rekla ljudi treba da se duševno pripreve, da budu spremni sutra umrijeti, da imaju Boga u sebi, tako da ih ne bude strah.«

Isus govori o Paklu vidjelici Mariji Valtorti

Ovako govori Isus:
»Jednom sam učinio da vidiš Nakazu ponora (Marija Valtorta je imala viziju Satane dne 20. jula 1943. godine; prim. izd.). Danas ću ti govoriti o njegovom kraljevstvu. Ne mogu te uvijek držati u raju. Sjeti se da je tvoje poslanje dozivati braći u pamet istine koje su odveć zaboravili. A od svih zaborava, koji su u stvari preziri vječnih istina, proizlaze tolika zla ljudima.

Piši dakle ovu bolnu stranicu. Poslije ću te utješiti. Noć je petka. Piši gledajući u tvog Isusa koji je umro na **križu** u tolikim mukama, koje se mogu usporediti jedino s mukama pakla, a takvu je smrt želio da spasi ljude od Smrti.

Ljudi ovog vremena ne vjeruju više u opstojnost Pakla. Stvorili su sebi drugačiji prekogrobni svijet, prema svom ukusu, i takav, da bude manje zastrašujući za njihovu savjest, koja zaslužuje veliku kaznu. Učenici, više-manje vjerni Duhu Zla, znaju da bi se njihova savjest suzdržala od stanovitih nedjela, kad bi stvarno vjerovala u Pakao kakav vjera naučava da jest; znaju da bi se njihova savjest, po izvršenom nedjelu, povukla u samu sebe i u grižnji našla pokajanje, i u strahu našla pokajanje, i s pokajanjem put da se vrati k Meni.
Njihova zloća, kojoj ih je poučio Sotona, kojemu su sluge i robovi (već prema njihovom prijanjanju volji i sugestijama Zloga), ne želi ova povlačenja i ove povratke. Zato poništavaju vjeru u Pakao kakav on stvarno jest i izmišljaju neki drugi, ako ga uopće izmišljaju, koji nije drugo do neka stanka da se uzme zalet za druga, buduća izmišljanja.
Ovo svoje mišljenje razvijaju sve do *svetogrdnog* vjerovanja, da se najveći od svih grešnika čovječanstva, omiljeni sin Sotone, onaj koga Evanđelje naziva lopovom (Iv 12, 4-6), koji je bio čovjek požude i pohlepan za ljudskom slavom, kako kažem Ja; Iškariot, koji je zbog gladi trostruke požude postao trgovac Sina Božjega i za trideset srebrnika — smiješna monetarna, i sa znakom poljupca, beskonačna afektivna vrijednost, mene predao u ruke krvnika... da se on može otkupiti i doći k Meni kroz susljedne faze.
Ne. Ako je on bio svetogrdnik, u najgorem smislu riječi, Ja to nisam. Ako je on bio nepravednik u najgorem smislu, Ja to nisam. Ako je on bio taj koji je s prezirom prolio moju krv, Ja to nisam. I oprostiti Judi bilo bi svetogrđe naneseno mojemu Božanstvu koje je on izdao, bila bi nepravda prema *svim* ostalim ljudima, koji su uvijek manje grešni od njega, a ipak kažnjeni zbog svojih grijeha; bio bi to prezir moje Krvi, bilo bi to napokon protivno mojim zakonima.
Rekoh, Ja Bog Jedan i Trojstven, da ono što je određeno za Pakao traje u njemu kroz *vječnost*, jer iz te smrti se ne izlazi na novo uskrsnuće. Rekoh, da je taj oganj *vječan* i da će se u njemu naći zajedno svi koji počinjaju sablazni i bezakonja. Ne vjerujte da će to biti samo do

časa svršetka svijeta. Ne, dapače, nakon strašne smotre, još nemilostivije će biti to boravište plača i muke, jer ono što je još sada dopušteno njegovim gostima; da imaju za svoju paklenu zabavu — moć škoditi živima i gledati nove osuđenike kako se strmoglavljuju u ponor — više neće biti, i vrata odurnog Sotoninog kraljevstva bit će od mojih anđela zakovana, zabravljena zauvijek, zauvijek, zauvijek. Jedno »uvijek« čiji broj godina nema više broja i u odnosu na koje, kad bi godine postale zrna pijeska svih oceana zemlje, bile bi manje od jednog dana ove moje neizmjerljive vječnosti, sačinjene od svjetla i slave u visinama za blagoslovljene, a od tame i užasa za prokletnike u dubinama.

Rekoh ti da je Čistilište oganj ljubavi. *Pakao je oganj strogosti.* Čistilište je mjesto u kojemu vi, misleći na Boga, čija Bit vam je zasjala u času posebnog suda i ispunila vas željom da Ga posjedujete, ispaštate pomanjkanje ljubavi prema Gospodinu Bogu svojemu. Kroz ljubav osvajate Ljubav, i kroz stupnjeve ljubavi uvijek sve silnije perete haljinu — dok je ne učinite sjajnom i svijetlom da uđete u kraljevstvo Svjetla čiji bljeskove ti pokazah prije nekoliko dana.

Pakao je mjesto u kojem misao na Boga, sjećanje na Boga kojeg se ugledalo za posebnog suda nije, kao kod duša u Čistilištu, sveta želja, nostalgija tužna ali puna nade, nade pune mirnog iščekivanja (sigurnog mira koji će doseći savršenstvo kad se pretvori u posjedovanje Boga, ali koji duhu koji se čisti već daje veselu pročišćujuću aktivnost, jer ih svaka muka, svaki trenutak muke, približava Bogu, njihovoj ljubavi) *nego je grižnja, bjesnilo, osuda, mržnja. Mržnja prema Sotoni, mržnja prema ljudima, mržnja prema sebi samim.*

Sotonu, kojeg posjeduju i gledaju mu pravo lice, ne više skriveno pod čarobnim smješkom tijela, pod sjajnim svjetlucanjem zlata, pod moćnim znakom vlasti, nakon što su mu se klanjali za života, umjesto Meni, *sada mrze, jer je uzrok njihove muke.*

Nakon što su se, zaboravljajući svoje dostojanstvo djece Božje, klanjali ljudima sve dotle da su postali ubojice, lopovi, varalice, trgovci gnusoba zbog njih, sada kad ponovo nalaze svoje gospodare zbog kojih su ubijali, krali, varali, prodavali vlastitu čast i čast tolikih nesretnika, slabih, nezaštićenih stvorenja, čineći od njih sredstvo za porok koji ni životinje ne poznaju — za bludnost, obilježje čovjeka kojeg je Sotona otrovao — *sada ih mrze jer su uzrok njihove muke.*

Riječ 'MRŽNJA' prekriva ovo golemo kraljevstvo; riče u tim plamenovima; zavija u keženju đavola; jeca i laje u jaucima osuđenika; zvoni, zvoni, zvoni poput vječnog zvona za uzbunu: ječi poput vječne vojne trublje koja oglašuje smrt; ispunja sobom sve kutke te tamnice. Ona je, od sebe, muka, jer obnavlja pri svakom jeku sjećanje na Ljubav zauvijek izgubljenu, grižnju da ju je sama htjela izgubiti, bijes što ju više nikada neće moći vidjeti.

Duša, mrtva među tim plamenovima, poput tjelesa bačenih na lomaču ili u peć krematorija, *savija se i vrišti kao zahvaćena iznova životnim pokretom i opet se budi da shvati svoju zabludu, i umire, i opet se rađa svakog časa u užasnim mukama, jer je grižnja ubija u izricanju psovki i ubijanje je vraća da nanovo oživi za novu muku. Strahota zločina izdaje Boga u vremenu stoji sučelice duši kroz svu vječnost; strahota zablude da je odbila Boga u vremenu stoji tu pred njom za njezinu muku prisutna kroz svu vječnost.*

U ognju, plamenovi stvaraju utvare od onoga čemu su se prokletnici klanjali za života; strasti se ocrtavaju u usijanim potezima kista ... i kriješte, kriješte svoj memento: 'Htio si oganj strasti. Sad imaj oganj upaljen od Boga čiji si sveti Oganj ismjehivao.'

OGANJ odgovara ognju. U Raju je oganj savršene ljubavi. U Čistilištu je oganj pročišćujuće ljubavi. U Paklu je oganj prezrene ljubavi. Jer su izabranici ljubili do savršenstva, Ljubav im se daje u svom Savršenstvu. Jer su duše koje se čiste ljubile mlako, Ljubav se pretvara u plamen da ih dovede do Savršenstva. Prokletnike pak, jer su gorjeli od svakog ognja, samo ne od Ognja Božjeg, Oganj srdžbe Božje žeže kroz svu vječnost. A u ognju je LED.

Oh! što je Pakao — ne možete zamisliti. Uzmite sve što je muka čovjekova na zemlji: oganj, plamen, led, vode koje potapaju, glad, san, žeđ, rane, bolesti, smrt, i sve to stavite zajedno i umnožite milijun puta. *Imat ćete samo sjenu te užasne istine.*

U neizdržljivom žaru, bit će pomiješan i zvjezdani led. Osuđenici su gorjeli od svakog ljudskog ognja — imajući jedino prema Gospodinu Bogu svome duhovni led. I led ih čeka, da ih sledi, nakon što ih je posoljene poput riba oganj pekao na svojim plamenovima. Muka na muku — ovaj prelaz od žara koji topi u led koji ukrućuje.

Oh! nije to metaforički i slikovit govor, jer Bog može učiniti *da duše, teške već od počinjenih grijeha, imaju*

osjetljivost jednaku osjetljivosti tijela, pa i prije nego li to tijelo ponovo obuku. Vi ne znate i ne vjerujete. Ali uistinu vam kažem da bi vam bolje bilo da podnesete *sve muke* mojih mučenika *nego li jedan sat* tih paklenih tortura.
TAMA će biti treća muka. *Tama materijalna i tama duhovna.* Biti zauvijek u tminama nakon što si vidio rajsku svjetlost, i biti u zagrljaju Tmine nakon što si vidio Svjetlost koja je Bog! *Premetati se u tom mračnom užasu u kojem jedino, u odsjevu gorućeg duha, svijetli ime grijeha zbog kojeg si u tom užasu prikovan! Ne nalazite oslonca u toj mješavini duhova koji se mrze i jedni drugima škode, doli u očaju koji ih čini bezumnima i uvijek sve više prokletima. Hraniti se njime, oslanjati se na nj, ubijati se njime. Smrt će hraniti smrt,* rečeno je. *Očaj je smrt i hranit će te mrtvace kroz svu vječnost.*
Ja vam to kažem, Ja koji iako sam stvorio to mjesto, kad sam sišao u nj da izvučem iz Limba one koji su čekali moj dolazak, *užasnuh se,* Ja, Bog, *nad tim užasom;* i kada stvar učinjena od Boga ne bi bila nepromjenjiva zato što je savršena, bio bih ga učinio manje strašnim, jer sam Ljubav i nad tim užasom sam osjećao bol.
A vi tamo hoćete ići.
Razmišljajte, o sinovi i kćeri, o ovoj mojoj riječi. Bolesnima se daje gorki lijek, zahvaćenima od raka pale ili sijeku zlo. Ovaj lijek i ovo paljenje rane je za vas, bolesni i kancerozni. Ne odbijajte ga. *Poslužite se njime da ozdravite. Život ne traje samo ovih nekoliko dana na zemlji. Život započinje kad vi mislite da svršava, i nema više svršetka.*
Učinite da za vas poteče vječnost tamo gdje je svjetlost i radost Božja čine lijepom, a ne tamo gdje je Sotona vječni Mučitelj.«
(»*I quaderni del 1944*«, str. 69-74; cf. *Oganj ljubavi,* Jelsa, 1985, s. 43-48)

Tau

Iz knjige Ezekiela proroka: »Tada zagrmje na moje uši i reče: 'Kazna grada! Priđe svaka sa svojim zatornim oružjem u ruci!' I gle, dođoše šestorica ljudi s gornjih vrata, što su okrenuta k sjeveru, svaki sa svojim zatornim oružjem u ruci. Među njima bijaše i jedan odjeven u lan, s pisarskim priborom za pojasom. Uđoše oni i stadoše uz tučani žrtvenik. A Slava Boga Izraelova vinu se s kerubina nad kojima lebdijaše, prema pragu Doma.

I pozva čovjeka odjevena u lan, koji imaše za pojasom pisarski pribor, te mu reče: 'Prođi gradom Jeruzalemom i znakom 'tau' obilježi čela sviju koji tuguju i plaču zbog gnusoba što se u njemu čine!' A drugima reče na moje uši: 'Pođite za njim gradom i ubijajte bez milosrđa. Oči vaše neka se ne sažale, i nemajte smilovanja. Pobijte starce, mladiće, djevojke, djecu i žene; istrijebite ih sve do posljednjega. Ali na kome bude znak »TAU«, njega ne dirajte. Počnite od mojega Svetišta!'« (9, 1-7).
Poglavlje 10: »... I čuh glas koji prozbori čovjeku odjevenom u lan: 'Uđi među točkove pod kerubinima, uzmi pune pregršti žeravice između kerubina i prospi je nad gradom!'«
Gospodin, u porukama Mariji Valtorti, komentira ovaj znak »TAU«, križ bez gornjeg djela, oklaštren, u obliku slova T, tau, kojim su tajanstveno označeni jeruzalemski pravednici, kao i žar, oganj, uzet od kerubina. Gospodinova poruka je 31. siječnja 1944. godine; objavljena je u sabranim spisima M. Valtorte, u tomu *I quaderni;* donosimo je u prevodu don Božidara Medvida:
Govori Isus:
Znak TAU: oklaštren križ kako je pravedno da bude znak koji označuje podložnike, koji ne mogu nositi baldakin na svojemu prijestolju, s imenom kralja. Sinovi Božji ali ne prvorođenci Očevi. Jedino Prvorođenac sjedi na njegovom prijestolju kao kralj. Samo Krist, čije je zemaljsko prijestolje bilo Križ, nosi gore iznad njega, na kraku koji se uzdiže iznad glave, svoj sjajni natpis: 'Isus Krist, Kralj Židovski'. Kršćani nose znak Kristov ponizno krnj na vrhu, kako dolikuje djeci kraljevskog roda, ali ne prvorođencima od Oca.
U čemu se sastoji znak TAU? Gdje se on zapravo nalazi? Oh! ostavite materijalnost oblika, kada ronite u spoznaju moga kraljevstva, koje je svo od duha!
Neće to biti materijalni znak, koji će vas zaštititi od pra-

vorjeka koji će izvršiti anđeli. *On će biti upisan,* slovima nevidljivim ljudskom oku ali dobro vidljivim mojim anđeoskim slugama, *upisan u vašem duhu, a bit će to vaša djela, to jest vi sami, koji ćete za trajanja života urezati taj znak, koji će vas učiniti dostojnima da budete spašeni za Život.* Dob, društveni položaj, sve će to biti ništa očima mojih anđela. *Jedina vrijednost: taj znak! On će izjednačiti kraljeve s prosjacima, žene s muškarcima, svećenike s ratnicima. Svatko će ga nositi jednakoga,* ako u odnosnom načinu života bude jednako služio Bogu i pokoravao se Zakonu, *a jednaka će biti i nagrada:* gledati i uživati Boga vječno, *za sve one koji dođu preda Me s tim znakom u svojem duhu.*
Jedino biti toliko uvjereni u nužnost, u dužnost dati Bogu svaku slavu i svaku poslušnost, utiskuje vam u dušu taj sveti znak koji vas čini *mojima* i koji vam priopćuje ljupku sličnost sa Mnom, Spasiteljem, po kojoj se vi, kao Ja, žalostite nad grijesima ljudi i radi uvrede koju nanose Gospodinu, i radi duhovne smrti koju nanose braći. Ljubav se užiže, i gdje je ljubav tu je spasenje.

Ezekijel kaže da je čuo kako Gospodin naređuje čovjeku obučenu u lan da uzme žarko ugljevlje koje je stajalo među kerubinima i da ga baci na grad da kazni grešne, počevši od onih u Svetištu, jer je oko Gospodnje bilo umorno gledati djela čovječja, koji misli da može nekažnjeno činiti zlo, jer ga Bog pušta činiti i zavarava se da Bog ne vidi drugo do hipokritski vanjski izgled.
Ne. S moći svojom neizmjernom Bog vam čita u dubini srdaca, o vi, mogućnici zemlje, o vi supruzi koji griješite, o vi, koji kršite četvrtu zapovijed, o vi, profesionalci koji lažete, o vi, prodavači koji kradete, o vi svi, koji kršite mojih deset zapovijedi. Beskoristan je svaki pokrivač. Poput vaših zraka X, kojima ste toliko ponosni, *još mnogo više,* oko Božje vas ispituje, ponire u vas, proniče vas, čita vas, temeljito vas spoznaje onakve kakvi stvarno jeste. Sjetite se toga.
I nije simbolični čin ono o ognju uzetom među kerubine da vas kazni!
Protiv čega griješite, kad činite zlo? Protiv ljubavi. Već sam vam to protumačio govoreći o Čistilištu i o Paklu, o ovim dvjema *istinitim* stvarnostima, a vi smatrate ludošću u njih vjerovati. Ljubav prema Bogu — prve tri zapovijedi. Ljubav prema bližnjemu — preostalih sedam.

Oh! mnogo puta ćete me čuti kako se vraćam na ovu temu. Bolje bi bilo da vam nije potrebno toliko! To bi

značilo da se popravljate. Ali, ne popravljate se. Strmoglavljujete se, dapače, brzinom meteorita, prema protuljubavi.
Vaši čini, pa i vaši 'zli čini' protiv ljubavi bujaju uvijek sve više — poput gljiva na zagađenom terenu. Ja promatram ovo klijanje kako postaje sve prostranije i jače, ovo napredovanje zlih čina poviše već postojećih, kao kad bi s naslage truleži izrasla nova naslaga uvijek sve otrovnija, i tako dalje. To je atmosfera grijeha i zločina, to je naslaga grijeha i zločina u kojoj živite, na kojoj počivate, s kojom ustajete, ono što hrani svojom iskvarenošću novi još iskvareniji i krvaviji sloj, teren, atmosferu. To je vječito gibanje, to je kaos zla koji kruži, poput onih stanovitih patogenih mikroba, koji nastavljaju reproducirati se bez zastoja i s uvijek većom otrovnošću u zaraženoj krvi.
I sada, *pravedno je da budete kažnjeni za grijehe protiv ljubavi s vatrom Ljubavi koju ste odbili. Bila je Ljubav. Sada je Kazna.* Ne prezire se dar Božji. Vi ste ga bili prezreli. *Dar se mijenja u kaznu. Bog natrag povlači Ljubav i ostavlja vas u vašoj protuljubavi. Bog vam baca,* poput strijela, *Ljubav koju ste prezreli i kažnjava vas. Zato vas još poziva, barem one koji su još sposobni za osvješćenje i razmišljanje,* ako takvih i nema mnogo.

Kerubini, koji su simbol nadnaravne Ljubavi, čuvaju kod sebe žeravu Ljubavi. Djelovanje, koje izgleda jedino simbolično, krije jednu stvarnu istinu.
Kada budete pozvani na veliki Sud, *oni koji su živjeli u Ljubavi neće se pojaviti spaljeni od kaznenog ognja.* Već žarki od sebe, po svetoj ljubavi koja ih je ispunjala, oni nisu upoznali ujed ognjenih božanskih kažnjavanja, nego jedino poljubac božanski, koji će ih učiniti još ljepšim. Dočim oni koji su bili tijelo, jedino tijelo, nosit će na tijelu ožiljke božanskih munja, jer tijelo, jedino ono, može biti označeno takvim ožiljcima, ne duh koji je živa vatra u Vatri Gospodnjoj.
Na ovom Sudu, uz Suca koji sam Ja, bit će moja četiri Evanđelista. Istrošili su sami sebe da vam prenesu zakon Ljubavi u srca, i nakon smrti nastavili su svoje djelo sa svojim Evanđeljima, po kojima svijet ima život, jer poznavati Krista znači u sebi imati Život. Pravo je dakle da Ivan, Luka, Matej i Marko budu sa mnom *kada budete suđeni prema tome, što ste ili što niste živjeli Evanđelje* (Mt 25, 31-46). Ja nisam ljubomorni i škrti Bog. Zovem vas da dijelite sa Mnom moju slavu. Ne treba li, dakle,

ovim svojim vjernim slugama, koji su vam razdali moju Riječ i potpisali je svojom krvlju i svojim patnjama, dati da sudjeluju u slavi Suda? (Ezekijel 10, 9-17).
Ne za života, *nego radi života koji ste živjeli, sudit ću vas 'na granici' života,* to jest tamo gdje će život prestati, da se promijeni u vječnost. Sudit ću svakoga, od prvog do posljednjeg, definitivno, po onome što ste učinili ili niste učinili dobra i, ti si vidjela, pri uskrsnuću svi ćete biti jednaki, jadne rasute kosti, jadni dim koji se sabire u tijelu, nad čime ste sada tako ponosni i oholi, kao da su te kosti i to tijelo takva stvar, koja vas čini većim i od Boga.
Ništa ste kao materija. Ništa. *Samo moj duh uliven u vas čini vas nečim, i samo čuvajući u sebi moj duh, koji je u vama postao duša, zaslužujete da budete obučeni u onu neprolaznu svjetlost, koja će biti haljina vašem tijelu, koje će postati nepokvarljivo kroz svu vječnost.*
Sudit ću vas, a vi ćete između sebe, u sebi, sami sebe suditi, pa i prije mog javljanja, jer tada *ćete se vidjeti.* Pošto za vas umre Zemlja za kojom ste toliko bili požudni, a s njom i sve slasti Zemlje, iziće ćete iz opojnosti kojom se opijate i *vidjet ćete.*

Oh! strašnog li 'vidjela' za onoga koji je živio jedino za Zemlju i za njezine laži! Oh! radosnog li 'vidjeti' za onoga koji je iznad glasova Zemlje 'htio' slušati glasove Neba i ostati im vjeran.
Mrtvi prvi, živi drugi; bit će tama ili svjetlost, već prema načinu života, koji je ili sa Zakonom ili protiv Zakona, ako je njega zamijenio s ljudskim ili đavolskim zakonom; i ići će u strašni zagrljaj Tame vječne ili blaženi zagrljaj trojstvene Svjetlosti, koja gori u očekivanju da vas sjedini sa Sobom, o moji sveti, o vi što me ljubite, kroz svu Vječnost.«
(*Oganj ljubavi*, st. 51-56).

Imala sam jednu prijateljicu, ili, bolje reći, združio nas je zajednički posao u N. Radile smo u jednoj trgovini, jedna pored druge. Potom se Annette udala i više je nisam vidjela. U suštini, od početka su nas više vezivali društveni obziri, nego prijateljstvo. Zbog toga se nisam osjetila mnogo pogođenom kada se ona, poslije udaje, odselila u drugi kraj grada, veoma udaljen od mog stana.

Tokom jeseni 1937, provodila sam odmor na jezeru Garde. Sredinom septembra majka mi je pisala: »Zamisli! Annette je poginula u prometnoj nesreći. Jučer su je sahranili na šumskom groblju, *Waldfriedhof.*« Ta vijest me užasnula. Znala sam da ona nikada nije bila mnogo pobožna. Da li je bila spremna u trenutku kada ju je Bog tako nenadano pozvao?
Slijedećeg jutra prikazala sam za nju Svetu Misu u kapeli sestara kod kojih sam bila odsjela, te sam žarko molila za mir njene duše i pričestila sam se na tu nakanu. Tokom dana osjetih tjeskobu, koja je bila sve veća kako je večer padala. Zaspah vrlo uznemirena. Ali se probudih, kao od nekog žestokog udaraca. Upalih svjetlo. Vidjeh na zidnoj uri da je deset minuta iza ponoći. Nije bilo nikoga. U kući se nije čuo nikakav šum. Samo je voda jezera Garde jednolično udarala o obalu, uz vrt pansiona. Nije se čuo čak ni šum povjetarca. Pa ipak, u trenutku kad sam se probudila, učinilo mi se da sam čula neki šum sličan šumu vjetra, ili poput onog koji je nastajao kada bi mi moj šef grubo bacio neki dopis. Okrenuh se na drugu stranu, izmolih nekoliko Očenaša za duše u čistilištu i ponovo zaspah.
Tada usnih ovaj san. Sanjala sam da sam ustala oko 6 sati izjutra i da idem u kapelu, kad, otvarajući vrata svoje sobe, ugledah svežanj papira. Uzeh ih, prepoznah Annettin rukopis i vrisnuh. Drhtala sam dok sam ih držala u ruci. Shvatih da, u takvom stanju, ne mogu izreći ni Očenaš i osjetih kao da se gušim. Pomislih da je najbolje rješenje da izađem na čisti zrak. Uredih malo kosu, sakrih pismo u tašku i napustih kuću. Kada sam se našla vani, krenuh stazom koja se od Gardesana penje prema planini, kroz maslinjake, vrtove vila i grmlje lovorika.
Jutro je bilo blistavo. Ranije sam se ovdje zaustavljala na svakih sto koraka, i oduševljavala prekrasnim pogledom na jezero i ostrvo Garde — kao iz bajke. Odmarala

me je čarobna plava boja i prozirna voda. I zadivljena bih promatrala bijelu planinu Baldo, koja se, s druge strane, lagano uzdizala, do 2200 metara nadmorske visine. Sada, međutim, sve to nisam primjećivala. Nakon četvrt sata pješačenja, iscrpljena, sjedoh na klupu što se oslanjala na dva čempresa, na kojoj sam prije dva dana s toliko zadovoljstva čitala Federerovu *Junger Therese*. Tada se, po prvi put, sjetih da su čempresi drveće mrtvih. Nikada ranije nisam na to pomišljala, premda sam ih na jugu vidjela toliko puta. Uzeh pismo. Nije bilo potpisa, ali to je sasvim sigurno bio Annettin rukopis. Čak je bilo i onih širokih, ornamentalnih, zavojitih S i T, koja su tako znala naljutiti gospođu G., u našoj radnji. Stil nije bio njen; bolje reći, ona nije pisala na način na koji je obično govorila, tako ljupko, smijući se svojim nebesno plavim očima. Samo kad bismo razgovarale o vjerskim pitanjima, ona je postajala zlobna i počinjala bi govoriti tvrdim tonom ovoga pisma. (Prisjećajući se nje takve, osjetih gorčinu od tog bespoštednog stila.)
Taj rukopis iz prekogrobnog života ovdje doslovno prenosim, onakav kakav sam onda pročitala. Evo što je pisalo:
»Klara, Ne moli više za mene! Ja sam prokleta. Kad ti to kažem, nemoj misliti da to činim iz prijateljstva. Mi, ovdje, nikoga više ne volimo. Ja kao da sam prisiljena da činim ovo dobro, jer sam »pored one sile koja uvijek želi Zlo, a čini Dobro« (to su Mefistofelove riječi, iz Goetheovog *Fausta*). U stvari, ja bih željela da i ti dospiješ ovamo, gdje sam ja svoje sidro zauvijek bacila.

Nemoj da te ovo čudi. Svi mi ovdje tako mislimo. Naša je volja vezana za Zlo, ili bar za ono što vi nazivate zlom. I zato, kada činimo neko »dobro«, kao sada ja, otvarajući ti oči da sagledaš pakao, to ne proizilazi iz neke dobre namjere.
Sjećaš li se kada smo se upoznale, prije četiri godine? Imala si tada 23 godine i već si radila šest mjeseci, kada sam ja došla. Izvlačila si me iz nekih neprijatnosti; iako si i sama bila početnik, davala si mi dobre savjete. Ali, što znači »dobar«? Hvalila sam tada tvoju »ljubav prema bližnjemu«. Smiješno! Mislila sam da mi pomažeš iz pukih društvenih obzira. Ovdje ne priznajemo nikome nikakvo dobro.
Ti moju mladost poznaješ. Popunit ću ti samo neke praznine. Istinu govoreći, prema planu mojih roditelja, uopće nije trebalo da se rodim. Za njih je to bila prava »nesreća«. Kada sam došla na svijet, moje sestre su već imale 14 i 15 godina. Kamo sreće da se nikada nisam ni rodila! Kamo sreće da sam sada ništavilo i da mogu izbjeći ove muke! Najviše bih željela da sam napustila svoj život kao odjeću od pepela, i rasplinula se u ništavilu. Ali, ja moram postojati. Moram postojati, kao što sam i nastala, s promašenom egzistencijom.
Kada su otac i majka, još mladi, napustili selo i otišli u grad, oboje su izgubili vezu s Crkvom i zavoljeli su svijet koji je bio daleko od vjere; tako im je bilo bolje.

Upoznali su se na nekoj igranci, i šest mjeseci poslije toga »morali« su se vjenčati. Od ceremonije vjenčanja ostalo im je taman toliko blagoslovene vode koliko je mami bilo potrebno da ode na nedjeljnu misu, otprilike dva puta godišnje. Ona me nikada nije naučila istinski da molim, i sve je završilo na brigama za svakodnevni život — mada smo dobro živjeli.
Riječi kao: moliti, misa, blagoslovena voda, crkva, pišem s takvom odvratnošću. Užasavam se svega toga, kao što se užasavam i onih koji odlaze u crkvu, i uopće svih ljudi i svih stvari. Sve je to, uistini, izvor naših muka. Svako poznanstvo, svaka uspomena na viđene i znane stvari, nama su uzročnici okrutne vatre. U svakoj od tih stvari mi vidimo ono što je bila Milost, Milost koju smo prezreli. Kakvog li mučenja!
Mi ne jedemo, ne spavamo, mi ne hodamo nogama. Duhovno okovani, mi tupo razmatramo, urlajući i škrgućući zubima, o našem promašenom životu, puni mržnje i u mukama! Razumiješ li me? Mi mržnju pijemo kao vodu; mržnju koja je i među nama.
Najviše od svega, mi mrzimo Boga. Objasnit ću ti to. Blaženi, na nebu, ne mogu da ga ne ljube, jer ga gledaju otkrivena lica, u njegovoj zaslijepljujućoj ljepoti. To ih čini tako sretnim, da to nije moguće opisati. Mi to znamo, i ta nas spoznaja razbješnjuje.
Ljudi na zemlji, koji poznaju Boga po stvaranju i po Objavi, mogu ga ljubiti, ali na to nisu prisiljeni.
Vjernik — to govorim škrgućući zubima — koji razmatrajući kontemplira o Kristu na križu razapetom, na koncu će ga zavoljeti. Ali, onaj na koga se Bog ustremljuje samo kao uragan, kao onaj koji kažnjava, jer je jednoga dana bio odbačen od Njega, kao što se to nama dogodilo; taj Ga može samo mrziti, svom žestinom svoje zle volje, mrziti Ga vječno. Mrziti Ga žestinom slobodne odluke da se od Njega razdvoji — odluke kojom smo, umi-

rući, izgubili našu dušu i koju ni sada ne bismo povukli, niti ćemo je ikada, ikada više povući. Da li sada razumiješ zašto je pakao vječit? To je zato što naša tvrdokornost nikada neće prestati.

Prisiljena na to, moram priznati da je Bog čak i prema nama milosrdan. Kažem »prisiljena«, jer, pišući spontano ovo pismo, ipak mi nije dozvoljeno lagati, što bih najradije učinila. Pišem mnoge stvari protiv svoje volje. Zato moram progutati bujicu uvreda, koje bih inače izbljuvala. Bog je milosrdan prema nama, jer nam nije dopustio da duže širimo po zemlji našu zlu volju — na što smo mi bili spremni. To bi uvećalo naše pogreške, pa prema tome i naše patnje. On određuje da umiremo prije vremena, kao što je sa mnom bio slučaj, ili posreduje nekim drugim ublažujućim okolnostima. Pa i sada je prema nama milosrdan, jer nas ne prisiljava da Mu se približimo više no što smo, u ovom dalekom paklenom mjestu, a to smanjuje naše mučenje. Svaki korak kojim bih bila bliža Bogu pričinio bi mi veću muku, nego tebi kad se približavaš užarenom ugljevlju.

Ti si bila zaprepaštena kada sam ti, dok smo jednom šetale, ispričala kako mi je otac, nekoliko dana prije prve pričesti, rekao: »Mala moja Annette, nastoj naći neku lijepu haljinu, sve ostalo je samo komedija.« Skoro me obuzeo stid zbog tvoje zaprepaštenosti. Sada se tome rugam.

Ja sam smatrala da je razborito što se pričest tada nije primala prije napunjenih deset godina. Tada sam ja već bila obuzeta manijom svjetskih zabava, tako da sam se beskrupulozno rugala vjerskim stvarima i nisam pridavala veliki značaj prvoj Pričesti.

Mi bjesnimo što danas većina djece može primiti svetu hostiju već u sedmoj godini života. Zato i nastojimo svim silama da ljude uvjerimo kako djeca u toj dobi nisu dovoljno svjesna. Trebalo bi da ona prije počine neki smrtni grijeh. Tada bijela čestica ne bi značila tako mnogo, kao kad njihovo srce živi u vjeri, nadi i ljubavi — pih, kakva pomisao! — koju dobijaju na krštenju. Sjećaš li se da sam i na zemlji tako mislila?

Pričat ću ti o svom ocu. Često je bio u svađi s majkom. O tome sam ti nešto napominjala, mada rijetko, jer sam se stidjela da ti o tome govorim. Smiješno je da se stidimo zla! Ovdje nam je svejedno. Moji roditelji nisu čak više spavali u istoj sobi; ja sam bila s majkom, a otac je spavao u obližnjoj sobi, pa se mogao slobodno vraćati kad god je htio. Toliko je pio, da je rasipao sve što smo

imali. Obje sestre su mi radile, ali su zadržavale za sebe sav novac koji bi zaradile, pod izgovorom da im je potreban. Tako je i moja majka počela da radi, da bi makar nešto priskrbila.

U posljednjoj godini svog života, otac je često tukao majku, kad bi ona odbila da mu bilo što da. Naprotiv, prema meni je bio uvijek nježan. Ja sam ti o tome pričala, i tebe su sablaznili moji kaprici. (Uostalom, zar te sve kod mene nije sablažnjavalo?) Jednom je, dakle, moj otac u više navrata vraćao cipele koje mi je kupio, jer im pete i izgled nisu bili dovoljno moderni.

One noći tokom koje je mog oca udarila kap, dogodilo mi se nešto što nikada nisam imala hrabrosti da ti ispričam, u strahu da ćeš to loše protumačiti. Ali, sada to moraš saznati. To je veoma važno, jer me je tada po prvi put obuzeo moj sadašnji mučilački duh.

Spavala sam u sobi s majkom. Po njenom ravnomjernom disanju znala sam da je u dubokom snu. Odjednom začuh da me netko zove po imenu. Nepoznati glas mi reče: »Što će se dogoditi ako ti otac umre?« Nisam više voljela oca, otkako je postao tako grub prema majci, kao što, uostalom, više nikoga nisam voljela; jedino sam osjećala izvjesnu naklonost prema onima koji su bili dobri prema meni. Ljubav, bez ikakvog zemaljskog interesa, postoji samo u dušama koje su u stanju milosti. A ja to nisam bila. I ne znajući otkuda dolazi tajanstveno pitanje, odgovorih: »Ali, on ne umire!«

Poslije kratke stanke, bi jasno ponovljeno isto pitanje. I naglo mi pobježe s usta isti odgovor: »Ali, on ne umire!« Po treći put me upita: »Što će se dogoditi ako tvoj otac umre?« Sjetih se kako se otac često pijan vraćao kući, kako je psovao i mučio majku, i kako nas je doveo u ponižavajući položaj u očima susjeda. Ozlojeđena, povikala sam: »Baš me briga!«

Potom se sve utišalo.

Ujutro, kada je majka htjela pospremiti očevu sobu, naiđe na zaključana vrata. Oko podne, provalismo unutra. Poluodjeven, leš mog oca ležao je na krevetu. Kada je silazio po pivo u podrum, morala mu se dogoditi kakva nesreća. Već je dugo vremena bio u lošem stanju. (Izdavači se na ovom mjestu pitaju: Da li je Bog povezao obraćenje tog čovjeka, u izvjesnom smislu dobrog prema svojoj kćeri, s njenom voljom? *Prim. izd.)*

Ti i Marta ste me uvjerile da uđem u zajednicu mladih. Nikada nisam skrivala kako je ponašanje dviju direktori-

ca prilagođeno župskoj modi. Igre su bile zabavne. Kao što znaš, ja sam odmah preuzela ulogu upraviteljice. To je proizilazilo iz moje urođene sklonosti. I šetnje su mi se dopadale. Čak sam nekoliko puta otišla i na ispovijed i pričest. Istinu govoreći, nisam imala što ispovjediti. Misli i razgovori nisu za mene imali nikakva značenja, a za ozbiljnija djela još nisam bila dovoljno iskvarena.

Jednom si me upozorila: »Anna, ako ne budeš više molila, propast ćeš.« Zaista, malo sam molila, i to vrlo nehajno. Sada znam da si bila u pravu. Svi oni koji gore u paklu nisu se molili, ili su se malo molili. Molitva je prvi korak k Bogu. I ostaje odlučni korak.

Naročito molitva Onoj koja je bila Majka Kristova i čije se ime ovdje nikada ne izgovara. Ta pobožnost otima demonima bezbrojne duše, koje bi grijesi sigurno bacili u njihove ruke.

Nastavljam, izgarajući u srdžbi, jedino zato što moram. Moliti je najlakše što čovjek može činiti na zemlji. I upravo je s tako lakom stvari Bog povezao spas svakog čovjeka. Onome tko ustrajno moli, Bog postepeno daje toliko svjetlosti i snage da se i najtvrdokorniji grešnik može konačno uzdići, čak iako je u blatu do guše.

U poslednjim godinama života, ja više nisam molila koliko je trebalo, i tako sam se lišila milosti, bez koje se nitko ne može spasiti. Mi ovdje ne primamo nikakvu milost; uostalom, i kad bi nam bila data, cinično bismo je odbili. Ovdje prestaju sve promjene zemaljskog života. Vi na zemlji možete prelaziti iz stanja grijeha u stanje milosti, iz milosti upasti u grijeh, često zbog slabosti, a katkada zbog zlobe. Smrću prestaju ove promjene, koje su uslovljene nestalnošću zemaljskog čovjeka. Sada smo u konačnom i nepromjenljivom stanju.

Pa i što više prolaze godine zemaljskog života, ove promjene postaju sve rjeđe. Istina, sve do smrti se čovjek može vratiti k Bogu, ili se okrenuti od Njega. Međutim, ogrezao u navici, čovjek se i pred smrt, posljednjim, mlakim ostacima volje, ponaša onako kako je bio navikao da se ponaša i u životu. Navika postaje druga priroda, i on dopušta da ga ona nadvlada. To se dogodilo i meni. Godinama sam živjela daleko od Boga. Zbog toga sam se, na posljednji poziv milosti, okrenula protiv Boga. Što sam često griješila nije za mene bilo presudno, već to što sam odbijala da se ponovo uzdignem. Ti si me često opominjala da slušam propovijedi i da čitam pobožne knjige. Moj uobičajeni odgovor bio je: »Nemam

vremena.« Ali, to je samo još više povećavalo moj unutrašnji nemir.

Uostalom, moram priznati da je moj put bio jasno zacrtan već onda kada sam napustila zajednicu mladih, da mi je bilo nemoguće promijeniti usmjerenje. Osjećala sam se nesigurnom i nesretnom, ali me je od obraćenja dijelio veliki zid. Ti nisi na to ni pomišljala, i moj povratak k Bogu smatrala si veoma jednostavnim; jednom si mi, zapravo, rekla: »Dobro se ispovjedi, Annette, i poslije će sve ići lako.«

I sama sam osjećala da bi tako moralo biti, ali svijet, đavo i tijelo već su me čvrsto držali u svojim kandžama. Nikada nisam vjerovala u djelovanje đavola. A sada tvrdim da on veoma mnogo utječe na osobe koje se nalaze u stanju u kakvom sam ja onda bila. Jedino su me mogle iščupati iz toga stanja mnoge moje i tuđe molitve, sjedinjene sa žrtvama i patnjama. Pa i to samo postupno. Malo je spoljašnjih i vidljivih posjednuća, ali je zato mnogo više onih unutrašnjih. Demon ne može oteti slobodnu volju onima koji se prepuštaju njegovom utjecaju, ali, kao kaznu za njihovo otpadništvo, da tako kažemo, po Božjoj metodi, Bog dopušta da se »Zli« useli u njih.

Ja mrzim i demona, pa ipak, on mi se sviđa, jer vas nastoji uništiti; on i njegovi pratioci, duhovi koji su pali na početku vremena. Njih je bezbroj; oni riču svijetom; oni igraju poput roja muha, a vi ih i ne primjećujete. Mi, prokleti, vas ne možemo iskušavati; to je dato palim dusima. U stvari, svaki put kad ovdje dovedu neku novu dušu, to samo uvećava njihove muke. Ali, što sve mržnja ne čini!

Ja sam hodala stazama daleko od Boga, a ipak me je Bog slijedio. Pripremala sam putove milosrđa djelima naravne ljubavi, koja sam često vršila iz puke sklonosti. Katkada me je Bog privlačio nekoj crkvi; tada bih osjetila neku čežnju. Dok sam njegovala bolesnu majku, i pored svog dnevnog posla u radnji, ja sam se, u izvjesnom smislu, uistinu žrtvovala — i tada bi me Bog snažnije privlačio. Jednom, u bolničkoj kapeli, kamo si me odvela u vrijeme podnevne pauze, dogodilo se nešto što me je samo jednim korakom dijelilo od obraćenja: plakala sam.

Ali, radosti svijeta, poput bujice, potopiše milost i trnje uguši dobro zrno. Pod izgovorom da je religija stvar osjećanja, kako se često govorilo u kancelariji, ja još jednom odbacih ovaj poziv milosti, kao i sve druge.

Jednom si uočila kako sam, umjesto da kleknem do zemlje, jedva učinila neki nespretni pokret, savijajući koljeno. Ti si pomislila da je to samo izraz lijenosti, a nisi pomišljala da već tada nisam vjerovala u Kristovu prisutnost u Svetom Sakramentu. Sada ja u to vjerujem, ali na jedan potpuno naravni način, kao što se vjeruje u oluju, u čije smo se djelovanje uvjerili.
U međuvremenu, usvojila sam neku svoju religiju. Podržavala sam mišljenje, koje je vladalo među nama u kancelariji, da se duša poslije smrti useljava u neko drugo biće i da tako luta beskonačno. Time je uznemirujuće pitanje onostranog bilo riješeno i učinjeno bezopasnim. Zašto me nisi podsjetila na parabolu o bogatašu i siromašnom Lazaru, u kojoj Krist, odmah nakon njihove smrti, jednoga šalje u pakao, a drugog u raj?... Istina je da ni time ne bi postigla više, nego li tvojim drugim pobožnim pričama.
Malo po malo, ja sam sebi stvorila jednog boga, dovoljno ispunjenog da bih ga mogla nazvati Bogom, isuviše udaljenog od mene da bih morala održavati s njime bilo kakvu vezu, toliko neodređenog da bi mogao ličiti na nekog panteističkog boga ili bi mogao biti opjevan kao neko usamljeno božanstvo. Ovaj bog nije imao raja da bi me nagradio, niti bilo kakvog pakla da bi me kaznio. Ostavljala sam ga na miru. U tome se sastojalo moje obožavanje. Ljudi rado vjeruju u ono što im se sviđa, pa sam tako i ja, s godinama što su prolazile, postajala sve uvjerenija u moju religiju i sve bezbrižnija.
Samo jedna stvar je mogla razbiti moju tvrdokornost: neka duga i teška bol. Ali, nje nije bilo. Da li sada razumiješ što znači kada se kaže: »Bog šalje patnje onima koje voli«?
Jedne julske nedjelje, zajednica mladih organizirala je izlet u ... To bi mi se veoma dopalo, da nije bilo onih otužnih razgovora i pobožnog držanja, koji su me odbijali. Uostalom, na oltaru mog srca stajala je, već neko vrijeme, slika sasvim drugačija od Madoninog lika; bio je to privlačni Max, iz susjedne trgovine. Već smo izlazili zajedno na zabave. Upravo te nedjelje, on me je pozvao u šetnju. Njegova djevojka je bila u bolnici. On je dobro shvatio da mi se dopao. Ipak, ja tada još nisam mislila na udaju. Bez sumnje, bio je veoma bogat, ali suviše ljubazan prema svim djevojkama. A ja sam sve do tada željela čovjeka koji bi samo meni pripadao. Ne samo da mu budem žena, već jedina. Uvijek sam imala izvjesni naravni smisao za pristojnost.

Tokom te nedjeljne šetnje, Max je bio veoma ljubazan. Nismo se trudili da vodimo popovske priče, kao vi. Sutradan si mi predbacila što nisam išla s vama. Ispričala sam ti o mom izlasku. Tvoje prvo pitanje bilo je: »Jesi li bila na misi?« Gluposti! Kako sam mogla, kada je odlazak bio zakazan u šest sati? Uzrujano sam ti odgovorila: »Dobri Bog ne obraća pažnju na te sitnice, kao vaši svećenici!«
Sada moram priznati da Bog, usprkos svojoj beskrajnoj dobroti, mjeri svaku stvar s većom preciznošću, nego svi oni zajedno. Poslije prve šetnje s Maxom, došla sam još jednom u Zajednicu, i to za Božić. Još su me privlačile te ceremonije. Ali, u suštini, ja sam se već osjećala stranom.
Sada su se stalno smjenjivali kina, igranke, šetnje. Nekoliko puta sam se posvađala s Maxom, ali sam ga znala uvijek iznova vezati uza se. Imala sam mnogo muke s njegovom djevojkom, koja se, poslije izlaska iz bolnice, ponašala kao opsjednuta. To je za mene bila prednost, jer je moja otmjena smirenost, nasuprot njoj, učinila dubok dojam na Maxa i on je, konačno, mene izabrao. Znala sam mu je omrznuti, hladno govoreći o njoj; spolja sam bila pristojna, a u nutrini, puna otrova. Ovakva osjećanja i postupci savršeno pripremaju put u Pakao. Ona su dijabolička u pravom smislu te riječi.
Zašto ti sve ovo pričam? Zato da bih ti objasnila kako sam se konačno odvojila od Boga.
Max i ja nismo odlazili daleko u prisnosti. Smatrala sam da bi me ponizilo ako bih mu se potpuno predala prije vremena, pa sam se znala uzdržati. Bila sam spremna na sve, da bih ga osvojila. Nije bilo tih ustupaka koje ne bih učinila. U međuvremenu smo se zavoljeli, jer smo imali vrline koje smo uzajamno cijenili. Ja sam bila vješta i sposobna, a i prijatna u društvu. Tako sam ga uspjela sasvim vezati uz sebe i, nekoliko mjeseci pred svadbu, uklonila sam sve suparnice.
Moje otpadništvo od Boga sastojalo se u tome što sam od stvorenja načinila idola. To se može dogoditi samo u ljubavi prema osobi drugog pola, kada je ljubav zatvorena u čisto zemaljska zadovoljstva; to je ta neuredna ljubav koja opčinjava, opsjeda i truje. To obožavanje sebe same, u Maxovoj ličnosti, postalo je za mene istinska religija. U to sam vrijeme, u uredu, žestoko napadala sve što je u vezi s Crkvom: popove, indulgencije, krunice i slične gluposti. Ti si, s manje ili više duha, nastojala odbra-

niti sve te stvari. Ti nisi shvatila da ja ne tražim argumente protiv istine, već podršku protiv moje savjesti, koja mi je bila potrebna da bih razumno opravdala svoje otpadništvo.

Konačno sam se pobunila protiv Boga. Ti to nisi shvatala, jer sam se još izdavala za katolikinju i željela sam da me takvom smatraju; čak sam plaćala i crkvene takse. Izvjesno osiguranje ne može mi škoditi, pomišljala sam. Ponekad se događalo da me tvoji odgovori pogode, ali oni nisu mogli utjecati na mene, jer ti nisi »morala« biti u pravu. Zbog takvih lažnih odnosa, ni jedna od nas nije mnogo žalila kad smo se rastale, poslije mog vjenčanja.

Prije ceremonije vjenčanja ispovjedila sam se i pričestila još jednom, kako je bilo propisano. I ja i muž smo o tome imali isto mišljenje. Zašto ne obaviti te formalnosti? Mi smo im se pokorili, kao i svim drugima. Vi takvu pričest zovete nedostojnom. Pa neka, ja sam se poslije te »nedostojne« pričesti osjećala mirnije savjesti. Uostalom, to mi je bila posljednja.

Uglavnom, naš bračni život je proticao u slozi. Imali smo isto mišljenje o svim stvarima. Posebno smo bili složni u odluci da se ne opterećujemo djecom. U stvari, moj muž je htio imati jedno, ali sigurno ne više. Ja sam ga i od te želje potpuno odvratila. Odjevanje, luksuzni namještaj, šetnje, putovanja i slične zabave, sve mi je to bilo važnije.

Između mog vjenčanja i iznenadne smrti protekla je jedna godina zemaljskih zadovoljstava. Svake nedjelje smo autom odlazili u šetnju ili u posjete roditeljima moga muža. (Ja sam se odonda stidjela svoje majke). Oni su, kao i mi, živjeli na površini egzistencije. U nutrini, nikada se nisam osjećala sretnom, ali sam pred svijetom izgledala nasmijana. Uvijek me nešto u dubini izjedalo. Željela sam da se sve završi smrću, koja je, naravno, tako daleko od mene.

Dok sam bila dijete, čula sam u jednoj propovijedi, da Bog nagrađuje svako dobro djelo, i, ako mu nije moguće da ga nagradi u budućem životu, on ga nagrađuje na zemlji; to je tako tačno. Sasvim neočekivano, dobih nasljedstvo od tetke, »Lotte«, a moj muž dobi dobru plaću. Tako sam moj dom mogla divno urediti. A vjera se gasila i izdaleka mi slala blijedu, slabu i nesigurnu svjetlost.

Gradske kavane, hoteli u kojima smo odsjedali tokom naših putovanja, svakako nas nisu mogli odvesti k Bogu.

Svi oni koji su posjećivali ta mjesta živjeli su kao i mi, od spoljnjeg ka unutrašnjem, a ne obrnuto. (Spoljnje je potapalo unutarnje, umjesto da bude obrnuto.)

Ako bi se dogodilo da posjetimo neku katedralu, tokom naših putovanja, interesirao nas je samo njen umjetnički sadržaj. Religioznu atmosferu, koju smo udisali osobito u zdanjima srednjeg vijeka, otklanjala sam nekom prigodnom primjedbom: brat koji je vršio službu vodiča imao je loše ponašanje, ili je bio neprilično odjeven; skandal redovnika koji se izdaju za pobožne, a prodaju likere; vječna zvonjava sakralnih ceremonija, tokom kojih se ispoljava briga da se zgrne novac... Tako sam od sebe tjerala Milost, kad god je nailazila. Dopuštala sebi zlovoljne šale, osobito povodom srednjovjekovnih slika, na kojima je prikazan Pakao, po grobljima ili gdjegod drugo, na kojima demon peče duše na nesagorljivom ugljevlju, dok njegovi dugorepi pomoćnici vuku nove žrtve na dugim užadima. Klara! Čovjek se može prevariti slikajući Pakao, ali nikada ne pretjeruje!

Paklenu vatru sam uvijek doživljavala na osobiti način. Ti znaš kako sam, tokom jedne prepirke s tobom u vezi s tom vatrom, upalila palidrvce i podmetnula ti ga pod nos, pitajući te sarkastično: »Miriše li to na Pakao?« Brzo si ugasila plamen. Ovdje ga nitko ne gasi!

Sada ti osobno kažem, vatra ne znači mučenje savjesti. Vatra je vatra. Treba doslovno shvatiti riječi Evanđelja: »Idite od mene, prokleti, u vječni oganj.« Da, doslovno! Kako duh može izgarati od materijalne vatre? — pitat ćeš. Ali, kako na zemlji može patiti duša kada staviš ruku u vatru? U stvari, duša ne izgara; a ipak, kakvo mučenje od toga trpi čitavo biće! Na sličan način smo i mi, ovdje, duhovno vezani za vatru, prema našoj naravi i sposobnosti, a duša je lišena svoje naravne slobode. Mi više ne možemo misliti o onome što želimo, ni kako želimo.

Ne čudi se nad ovim što ti pišem. Ovo stanje, koje vama ne znači ništa, mene peče, a da ne izgaram.

Naše najveće mučenje sastoji se u potpunoj sigurnosti da Boga nećemo nikada vidjeti. Kako nam ovo može pričinjavati takvo mučenje, kada nas na zemlji to ostavlja tako ravnodušnim? Sve dok nož leži na stolu, mi smo ravnodušni. Vidimo da je oštar, ali to ne osjećamo. Ali, ako te probode, ti ćeš vikati od bola. Sada patimo zbog gubitka Boga; ranije smo samo razmišljali o Njemu.

Sve duše ne pate na isti način. Ukoliko je netko pogubnije i sistematičnije griješio, utoliko mu teže pada gu-

bitak Boga i utoliko ga više guši stvorenje koje je iskvario. Katolici u Paklu pate više od osoba iz drugih religija, jer su, najčešće, primili i prezreli više milosti i svjetlosti. Onaj koji više zna, pati teže od onoga koji je znao manje. Oni koji su pali zbog zlobe, okrutnije trpe od onih koji su pali zbog slabosti. Ali, nitko ne trpi više nego što je zaslužio. Oh! Kada samo to ne bila istina! Bar bih imala razloga da mrzim.

Jednom si mi rekla da nitko ne ide u Pakao, a da to ne zna. To je bilo objavljeno jednoj svetici. Ja sam se tome smijala, ali sam se konačno povukla iza tvrdnje, da ću se, »u slučaju potrebe, preokrenuti«, kako sam govorila potajno.

Istina je. Ja stvarno, prije svoje iznenadne smrti, nisam znala kakav je Pakao. Nijedan smrtnik to ne zna. Ali, ja sam imala potpunu svijest o njegovom postojanju. »Ako umreš, otići ćeš na onaj svijet, kao strijela uperena protiv Boga. Snosit ćeš sve posljedice toga postupka.« Kao što sam ti već rekla, ja se zbog toga nisam promijenila. Tjerana silom navike, ja sam pustila da me ona nosi. Što ljudi više stare, sve više vole svoje navike... Tako dođe moja smrt!

Po vašem računanju, tek je sedmica dana kako sam u Paklu, ali, što se tiče muka, slobodno bih mogla reći da sam u njemu deset godina. Dakle, prije sedam dana, ja i moj muž smo otišli u posljednju nedjeljnu šetnju. Dan je bio sunčan. Osjećala sam se bolje nego ikada. Neko čudno osjećanje sreće preplavljivalo me je čitav dan. Iznenada, kada smo se vraćali, zaslijepiše nas farovi kola koja su nam dolazila u susret. Moj muž izgubi kontrolu. »Isuse!«, izletje mi na usta, poput drhtaja; ne kao molitva, nego kao krik. Svu me zahvati strahovita bol. Ali, prema ovoj boli ovdje, to nije bilo ništa. Tada izgubih svijest.

Čudno je da mi je toga istog jutra još jednom došla, na neobjašnjivi način, pomisao: »Možeš još jednom otići na misu.« Ona je u meni odzvanjala poput preklinjanja. Moje jasno i odlučno »ne« prekinulo je nit mojih misli. »Treba konačno svršiti sa svim tim! Pa neka snosim sve posljedice!« Sada ih zaista i snosim.

Ti već znaš što se dogodilo nakon moje smrti. Ono što se dogodilo mom mužu, mojoj majci, što se zbivalo s mojim lešom i tokom moje sahrane, ja znam u svim pojedinostima, i to preko naravne spoznaje koju ovdje imamo. O onome što se događa na zemlji, mi znamo na neki nejasni

način. Ali, ono što nas se, na neki način, pobliže tiče, to sigurno znamo. Tako ja sada vidim mjesto gdje se nalaziš.

Nakon moje smrti, naglo sam se probudila, usred neke buke. Vidjela sam samu sebe preplavljenu zasljepljujućom svjetlošću. Bila sam na mjestu gdje je ležao moj leš. To je bilo kao u teatru, kada se odjednom ugase sva svjetla i bučno podigne zavjesa, otkrivajući osvjetljenu scenu. Preda mnom je bio iznenađujući prizor, obasjan užasnom svjetlošću: scena mog života! Moja duša se pokaza sama sebi, kao u ogledalu; vidjeh sve prezrene milosti, od rane mladosti do onog posljednjeg »ne«, pred Božjim licem.

Osjetih se poput ubice, pred kojeg, tokom sudskog procesa, donose njegovu beživotnu žrtvu. Da se pokajem? Nikada! Da se stidim? Nikada!

Ipak, nisam više mogla izdržati pogled Boga, kojega sam odbacila. Ostajalo mi je jedino da bježim. I kao što je Kain pobjegao od Abelovog leša, tako je i mojoj duši preostalo jedino da pobjegne od ovog strašnog prizora. To je bilo moje osobno suđenje. Nevidljivi Sudac izreče presudu: »Idi od mene!«

Tada se moja duša, poput sjenke, obavijena sumporom, baci u vječne muke!«

Tako se završava pismo iz Pakla. Posljednje riječi su bile jedva čitljive; toliko su bile iskrivljene. U mojim rukama se pismo pretvaralo u pepeo. Poslije surovih i grubih akcenata ovog pisma, u čije sam riječi bila uvjerena, spolja zazvoni jedan blagi zvuk. Probudih se naglo. Bila sam još u krevetu, u svojoj sobi. Kroz prozor je dopirala jutarnja svjetlost i zvuk Angelusa, iz župe. Još nisam mogla obnoviti sve ono što sam doživjela, ali nikada nisam osjetila veću utjehu od Anđeoskog pozdrava. Polako izmolih tri *Ave Maria*. I kao da mi je netko snažno inspirirao riječi: »Za tebe će biti najbolje da se držiš Blagoslovene Majke Gospodinove; kao kćerka moraš poštovati Mariju, ako ne želiš doživjeti sudbinu duše koja nikada neće vidjeti Boga.«

Još drhteći od te strašne noći, ustadoh, obukoh se na brzinu i niz stubište potrčah u kapelu. Srce mi je udaralo skoro u grlu. Oni koji su klečali pored mene, pogledaše me; možda su mislili da sam previše uzbuđena, kada sam se onako sjurila niz stepenice.

Jedna dobra gospođa iz Budimpešte, postarija, ali iskaljena u patnji, sitna kao dijete i kratkovida, ali iskusna

u duhovnim stvarima i revnosna u službi Gospodina, reče mi tog poslijepodneva, u vrtu, smješeći se: »Gospođice, Isus želi da ga se služi u spokoju, a ne s uznemirenošću!« Ali, odmah je shvatila da me je nešto potreslo, i da sam još uznemirena. Umirujući me, reče mi: »Ne uzbuđujte se! Znate li strofe svete Tereze?« I ona mi ih je blago recitirala:

Ne uzbuđujte se/ Ne plašite se/ Sve prolazi/ Samo se Bog ne mijenja/ Strpljenjem se svuda stiže/ Tko Boga ima/ Ništa mu ne nedostaje/ Samo Bog je dovoljan.
I dok je blago izgovarala te riječi, bez želje da podučava, kao da mi je gledala u dušu: »Samo Bog je dovoljan.«

Da, On jedini mi je dovoljan, i u ovom životu i u drugom. Ne želim Ga izgubiti, ma kakve me žrtve to stajalo. Ne želim u Pakao!

Otajstveno putovanje jedne monahinje

Monahinja Evpraksija (+oko 1950), sa ostrva Kalimnos, u Egejskom moru, imala je, prije nego što se zaredila, vizije koje su trajale tri dana. Svi njeni rođaci su mislili da je umrla. Kao mnogi mistici, doživjela je čudesne vizije Raja i Pakla, koje su kasnije zapisane. Arhimandrit Amfilohije Makaris sa Patmosa, koji je prisustvovao kada je ovo zapisano, dao je tekst vizija o. jeromonahu Atanasiju Jevtiću, koji ga je preveo. Donosimo djelove tih vizija, posluživiši se ovim prijevodom:

»Godine 1900, kada sam bdela kraj postelje moga blaženog, teško bolesnog muža, mene savlada lak san, i u snu videh kako nastade veliki zemljotres... ja videh gde se delimično otvori nebo, pojaviše se vrata od Istoka ka Zapadu, i kroz ta vrata ugledah neizrecivu svetlost koja je dolazila od mnogih upaljenih svetiljki... Tada videh iz blizine Hrista živoga, raspetog, sa trnovim vencem na glavi. S desna i leva od Krsta videh mnoge od Svetih...«
Redovnica opisuje kako je dobila vijenac i prsten od Isusa i kako će se obistiniti mnoge stvari koje su joj objavljene u viziji. Jedan Arkanđeo joj reče: »Dušo, iziđi iz tijela« i njena duša, kao golubica u naručju Arkanđela, putovaše prostranstvima. »Okrenuvši se iz naručja, videh moje telo mrtvo, usta poluotvorena, a moju majku i oca gde kukaju«.
»Kada, pak, iziđosmo na visoku goru, videh crnce divljeg izgleda, koji su dugim i crnim konopcima vukli iz mračne

provalije jednu ženu koju poznajem i koja i sada živi na ostrvu Kalimnosu, uvezanu od glave do nogu trulim i okatranjenim konopcem. 'Ona, reče mi Arhanđeo, skriva jedan strašni greh i ako ga ne ispovedi snaći će je još gore muke'.
Na toj gori videh... lestvice, čiji vrh zalazaše za nebesa, i donji kraj njihov ne stajaše na zemlji, nego beše dosta odvojen od zemlje. Ne znam od čega su te lestvice, boja im beše siva, a stepenice uske i na priličnom rastojanju jedna od druge. Mene uhvati veliki strah, kada Arhanđeo, stavši na prvu stepenicu, izazva veliki potres. Ali, on me je neprestano hrabrio. Zatim mi reče da gledam unaokolo. Okrenuvši se nadesno dole, videh beskrajno crno more, koje stvaraše velike i divlje talase. U moru videh ljudska tela u užasnom stanju, vitlana i bacana tamo i amo po vodi, u teškim mukama. Arhanđeo mi reče da su to fariseji-licemeri. Dole, ospod lestvica, videh jedan veliki deo kopna (zemlje) izduženog oblika, na kojem stajahu crni i strašni demoni sa dugim kopljima, trudeći se da me zakače i zgrabe. Zatim, dok Arhanđeo nastavljaše da uzlazi uz lestvice, koje imađahu četrdeset stepenica, videh i druge demone da nas prate u vazduhu, bezbrojni po mnoštvu, vičući i tražeći da me Arhanđeo preda njima... oni sledujući za nama, pokazivahu zapise mojih grehova.«

Potom se opisuju vizije Raja, neopisive raskoši i svjetlosti. Među pravednicima, prepoznala je neke umrle poznanike. »Odbijala sam da gazim po beskrajnim zlatnim ćilimima neizrecive lepote i krasote. 'Nemoj se snebivati, reče mi Arhanđeo, jer je sva ta dobra pripremio Gospod za sva ona srca koja delatno primoravaju sebe da ljube Gospoda i neprekidno ga traže. Ona će živeti u vekove vekova... Preporučujem ti da sve dobro urežeš u umu, jer je potrebno da to popričaš onima u svetu, da znaju da je Hristos i danas i juče isti i doveka'.«
Ova poruka, *da je Krist isti*, je česta. Jer ljudi ovoga svijeta, pod izgovorom da se čovječanstvo mijenja, žele izmijeniti Krista, njegovu Objavu i njegovu Crkvu. Kler i kršćani izmijenjani, »u svijetu koji se mijenja«, ne mogu više prihvatiti ni ovakve vizije Raja i Pakla, smatrajući da je sve to »prevaziđeno«. A te se vizije zapravo ponavljaju, do danas, na Istoku i na Zapadu, sa elementima tradicionalne ikonografije, jer je Krist isti i nepromijenljiv, u vijeke vjekova.
Vidjelica vidje široku ljestvicu. Arkanđeo joj reče da je to »široki put koji vodi u propast«.

»Okrenuh se nadole da vidim zemlju, ali ništa drugo ne videh osim veliki haos i to mračan. I za taj užasni prizor upitah Arhanđela, i on mi reče: 'Sve što je stvorio Bog, beše vrlo dobro, ali ti ljudi potčiniše se grehu tj. smrti, potčiniše njoj zajedno sa vama i svu prirodu, koja uzdišući očekuje svoje oslobođenje'.«

Sa Marijom silazi u Pakao: »Kad zađosmo u duboku tamu, ja se uplaših i rekoh Mariji da je trebalo da uzmem svetiljku, no ona, držeći me stalno za ruku, reče mi: 'Ova tama ne može biti savladana od prolazne svetlosti, jer je bukvalno opipljiva rukama.

Na kraju smo hodili po čvrstome tlu. Meni se učini da je doba oko večeri, kada se pale lampe. Ona najdonja zemlja, pustoš i strahota, beše neravna i haotična. Razređena drveta behu prestarela... zemljište beše blatno... u jednoj velikoj provaliji videh da se prostire tama gušća od one prve i u njoj se čujaše vapaji i užasni jauci. Ne usudih se da se približim provaliji, jer se prepadoh od straha. Ovaj predeo, reče mi Marija, naziva se iščeznuće.

Utom videsmo divlje crne demone, sa strahovitim licima i bednom odećom, blatnjavom i krvavom. Oni udarahu u bubnjeve veoma jako i suludo. Ovaj prizor mi poveća strah te potrčah da se sakrijem iza Marije; ona me malo ohrabri, te na demone gledasmo vlasno i s prezirom. Oni nas posmatrahu mirno i odlažahu u pravcu onog iščeznuća. Zatim, pošavši malo napred, nađosmo se u jednoj udolini, gde zastavši malo, čusmo šum mora. Produžismo k mestu toga šuma i videsmo, o, strašnoga prizora! More od ognja, koje bučno bacaše valove od plamena na divlju i okomitu obalu, preplavljujući u velikoj visini onu tmurnu atmosferu varničavim dimom. Na toj obali, videsmo vojnika koji nam dade znak i ljubazno nas pozva da izbliza vidimo taj strašni prizor. Videsmo da se u kretanjima onih ognjenih talasa prevrću tela ljudi i žena raznoga uzrasta, i jezivo viču zapomažući: 'Avaj, izgoreh!' I zaista beše strašno to gorenje.«

Tada prekinu, za malo, svoje pričanje monahinja Evpraksija, duboko uzdahnuvši, pa nastavi uzdrhtalim glasom: »Videh i druge stvari prepune straha u tom mestu večite osude. Ali, pošto mi sećanje na to muči dušu, potrebno je da kažem da tada napustismo tu tamu i mesto večne, beznadežne osude, uzađosmo uz jedne lestvice i nađosmo se na onome putu gde prethodno videsmo vrtove i sobe« *(Povratak iz onoga života).*

Kada je Dušan Jovanović, 1983, tiskao Vizije Raja i Pakla, ponovo smo bili uvjereni da su obraćenja uvijek moguća, da učenja potvrđena Objavom i tradicijom ne ustupaju pred »novim mentalitetom« i da se nadnaravno tako vehementno otkriva ponekad običnom smrtniku. Dušan Jovanović ovako počinje svoju ispovijest:

»U ovim svojim izlaganjima nastojim da što potpunije iznesem istinite događaje, koje sam doživeo 11. jula 1976. godine, u svojoj četrdeset osmoj godini života. Zahvaljujući ovim duhovnim vizijama, moj život se od tada u potpunosti izmenio.

Kao ratni vojni invalid, odlazim svake godine u neku od naših banja na lečenje. Tako sam i te, 1976. godine, kraj juna i deo jula proveo u Mataruškoj Banji... Privremeno sam prekinuo 9. jula moj boravak u Banji, zbog povratka kući u Kragujevac, da bih narednog dana prisustvovao davanju godišnjeg parastosa mojoj bliskoj rođaki. Po održanom parastosu, krenuo sam sutradan — 11. jula, nešto pre deset časova, svojim kolima iz Kragujevca za Matarušku Banju, da nastavim započeto lečenje. Kada sam stigao na most preko Ibra u Kraljevu, zatekao sam zastoj u saobraćaju... na izlasku s mosta uključio sam se desno... na udaljenosti od nekoliko desetina metara, nalazi se lokalna autobuska stanica... Na stanici je autobus čekalo oko dvadesetak putnika, među kojima su bili jedan kaluđer i jedna kaluđerica, veoma upadljivi svojim lepim izgledom... Dizanjem ruku, pokušavali su da zaustave bilo koje od vozila, ali je sve bilo uzalud. Niko od vozača nije hteo da stane, iako je u mnogim vozilima bilo mesta za još dvoje, pa i više putnika... Prihvatio sam njihov poziv. Kolima sam izašao iz kolone i stao pored puta, da ih prihvatim. U tom trenutku, prišao mi je kaluđer i rekao mi: 'Pomaže Bog!', a ja samo odgovorio: 'Bog vam pomagao'! Nisam imao običaj da se tako pozdravljam, jer nisam verovao u Boga, ali sam tako odgovorio da bih mu udovoljio... Oni su ušli u kola. Pošto sam bio izvan kolone vozila... čekao sam da me neko propusti, da nastavim put sa mojim putnicima. Dok sam ovu priliku iščekivao, kaluđer me upita: 'Dušane, ideš iz Kragujevca, sa parastosa?' Postavio je pitanje, i na njega je sam odgovorio. Iznenadilo me, otkuda zna moje ime i odakle dolazim. Zbunjen, nisam imao vremena da se priberem, pa mu odgovorih: 'Da, iz Kragujevca. Juče smo davali godišnji parastos mojoj rođaki'. Kaluđer me sasluša, pa

nastavi: 'A, sada ideš u Banju, a ne kupaš se?' Kaluđerica me zapita: 'Dušane, odakle si rodom? Iz Zakute!', tako je i ona jednovremeno pitala i sama odgovarala. Potom je nastavila: 'Dušane, tvoji su svi živi i zdravi: otac Dimitrije, majka Darinka, sestra Dušanka, brat Dragoljub. Oni veruju u Boga... ali su nepostojani. Kada se malo naljute, mnogo psuju Božanstvo. Tvoj brat Milovan ima velike škole, veliki je stručnjak, ali je veliki bezbožnik'. Kada je ona zaćutala, nastavio je kaluđer ovim rečima: 'A, ti, Dušane, više veruješ da je Bog stvorio čoveka. Nisi pristalica onog učenja da je čovek postao od majmuna, ali se Bogu ne moliš, samo imaš meko srce i voliš poštenje. Mogao si u tri povoljne prilike da se obogatiš, ali nisi hteo nepošteno. Sažaljiv si prema starima i bednima. Tvoja plemenitost navela te je da staneš, i blago tebi što si danas stao... i povezao nas, a oni koje smo zaustavljali da nas povezu, koji su okretali glave od nas i pljuvali nas, bolje da se nisu rodili, nego što su tako postupali.'

Ja još nisam razumeo značenje ovih reči, ali sam od straha zadrhtao... Morao sam da vozim polako i oprezno. Ovakva situacija me obavezivala da proverim i saobraćaj iza sebe... pa sam pogledao u ogledalo u kolima i ugledao neočekivan prizor: kaluđer i kaluđerica koji su sedeli na zadnjem sedištu, imalu su veoma svetla lica i oko glave oreole oslepljujuće svetlosti. Od uzbuđenja sam zadrhtao i pomislio da ovo nisu obični ljudi. Od mnogih iznenađenja koje sam doživeo od ovih putnika, moja pažnja počela je naglo da slabi... i počeo sam da vozim još sporije nego što su mi saobraćajni uslovi dozvoljavali. U toku lagane vožnje, kaluđer i kaluđerica počeše naizmenično da mi iznose moj život, od kada pamtim za sebe pa sve do ovog dana. Pominjali su sve što sam učinio — dobro i zlo, pa i one moje planove, za koje niko nije znao, a od kojih sam iz mnogih razloga svojevremeno odustao. Na moje čuđenje, izlagali su potpuno tačno, kao da moj život čitaju i iz neke knjige. Za dobro su me pohvalili, a za moj nedoličan život su me ukorevali blagim glasom. Od straha i stida nisam znao šta ću sa sobom. Zaželeo sam da propadnem u zemlju... O svim prekorima, koje su mi uputili, ne mogu ovde da govorim, jer se odnose na moj intimni život. Kasnije sam sve to ispovedio i pokajao se... Kolima sam prišao do samog manastirskog zida. Izišao sam iz kola da otvorim vrata, da bi mogli da izađu... Kada sam pogledao u kola, u njima više nije bilo nikoga. Opet sam zadrhtao od straha... Nisam mogao

da verujem svojim očima... Bio sam potpuno smušen i izlomljen od silnog umora... Otišao sam u sobu da legnem... Ne skidajući ništa sa sebe, legao sam na krevet... Ubrzo sam osetio žiganje po sredini grudi, a, zatim, usledi nešto, kao dubok i jak ubod iglom u samo srce«.

Uslijediše vizije. Jedan svijetli anđeo daje mu osnovna uputstva o vjeri: »Dušane, smrt nije kraj života, nego je smrt kapija i stanica kroz koju svaki čovek mora da prođe...« Anđeo ga uvede u jedan gusti oblak koji ga uzdiže u visine. Objašnjeno mu je: »Dušane, tvojim plemenitim srcem, koje voli pravdu i poštenje, našao si veliku milost pred Gospodom, da ti pokaže pravi put spasenja.« Potom mu Anđeo reče: »Pogledaj Zemlju!« On sluša uputstva Anđela, koji ga upita: »Šta vidiš?« Odgovori: »Vidim celu zemaljsku kuglu; države, gradove, sela, reke, mora, životinje, ljude i likove dobro raspoznajem!« Okrenu s k Anđelu, iza koga ugleda tri reda anđela s trubama u rukama. Blještali su od neobično velikog sjaja.

»Moj Anđeo-voditelj tada mi reče: 'Dušane, pogledaj ka Zemlji i na znak truba Arhanđela, videćeš kakvo će biti vaskrsenje mrtvih, kada Gospod Isus Hristos bude došao na Zemlju da sudi živima i mrtvima!' Kada sam pogledao prema Zemlji, Arhanđeli zatrubiše u trube i toga časa širom zemljine kugle počeše da se otvaraju grobovi i mrtvi da izlaze iz njih. Bio sam začuđen, ali mojem iznenađenju nije bilo kraja, kada sam ugledao ljude, žene i decu kako izlaze iz reka, mora, jezera, vatre, iz životinjskih usta i na još mnoge druge načine, na koje behu otišli iz zemaljskog života. Zanemeo sam od ovog čuda, ali mi Anđeo-voditelj odmah jasno objasni: 'Dušane, što se čudiš! Kako je ko završio život na zemlji, na znak trube, vratiće se istim putem u život, bez obzira da li ga je voda progutala, vatra izgorela, zveri pojele... kod Boga je sve moguće, jer kod Njega nema mrtvih; kod Njega su svi živi!'«

Anđelova objašnjenja o čovjeku, čovječjoj duši, o smrti, uskrsnuću tijela, o posebnom i o općem sudu, o Raju i o Paklu, u skladu su s kršćanskim učenjem. Uz vizije, koje su slijedile, on od svog Anđela voditelja dobija potpunu pouku. Kao u tradicionalnoj ikonografiji, on u svojoj viziji vidi uzan i prav put, koji vodi u Raj. »Desno i levo od ivice puta, celom njegovom dužinom, zjapi strašan ambis veoma strm i dubok u nedogled. Takvi su svi međuprostori između ovih stanica, sama je staza, kako se ide od jedne prema drugoj stanici sve uža a pred poslednjom kapijom jedva da ima širinu ljudskog stopala.« Svaka nova postaja je sve ljepša i sjajnija. Svuda vidi duše i njihove anđele čuvare i pratioce. Ali i nakazne demone koji sve žešće nastoje spriječiti duše da prođu kroz spasonosne kapije; dušama, kojima je to određeno, ne smetaju više demonske napasti. Prošavši uskom stazom, u pratnji Anđela-voditelja i Arkanđela Gabriela, uđe u Raj:

»Moj Anđeo-voditelj i ja prošli smo kroz sve kapije... nađosmo se u ogromnoj svetlosti...« Slijede raskošne vizije, koje se samo blijedim upoređenjima zemaljskih slika i predstava mogu porediti s rajskim krasotama, čudesnog sjaja, bilinstva i arhitekture. »Razlika između ove nove svetlosti i obične zemaljske toliko je velika, kao razlika između najsunčanijeg dana i najtamnije noći... sve je blistalo i iskrilo od neobičnog sjaja... Pod utiskom ovog prizora, osetih neko treperenje u mojoj duši, koje me ispuni takvim ushićenjem da mi se ruke nesvesno ispružiše u tom pravcu... Tlo u Raju beše kao stakleno i čisto kao kristal... Oko nas na različitim udaljenostima, behu mnoge velelepne kuće različitih veličina i oblika. Svaka od njih tako je kitnjasto ukrašena da je ta ukrašenost na njima delovala kao najfiniji nakit...

Na mestu gde me moj Anđeo-voditelj izvede, dočeka nas oblak u koji uđosmo, i on nas ponese nekuda na zapad. Ovoga puta, iz oblaka nisam video kuda se krećemo. Imao sam utisak da nismo dugo putovali u tom pravcu, jer oblak iznenada promeni pravac kretanja i poče vrtoglavom brzinom da nas spušta u neku provaliju. Negde daleko u tom ambisu, oblak se zaustavi i Anđeo-voditelj me uvede u neku pomrčinu. Već na prvim koracima, mrak postade tako gust, tako crn, da mu nikakvo crnilo ne beše ravno. Iz dubine ove tmine zapahnu nas užasan smrad od koga sam jedva disao. Imao sam osećaj da s nalazimo pred nečim strašnim, ali nisam znao šta bi to moglo da bude. Strah i drhtanje uveliko me obuzeše i ja se pribih uz moga Anđela-voditelja, da me štiti i čuva na ovom strašnom putu. Moje slutnje se ubrzo obistiniše, je nam se u daljini ukaza nepregledno more koje je gorelo zastrašujućim plamenom. Za kratko vreme stigosmo do tog mesta, ispred koga se zaustavismo. Kasnije primetih da stojimo na nekom visokom i po dužini nepreglednom zidu koji je ograđivao ovo mesto večite vatre i neprekidnih užasa.

Prizor koji se svom žestinom beše ispoljio pred našim očima odjednom mi pomuti mozak, i moji već obamrli udovi od prethodnog straha, sada se potpuno ukočiše. Oči se same zgrčiše, a hladna jeza koja prostruja kroz odzeto telo beše jedini znak da sam još u životu.

Kada ponovo pogledah, videh da ispred nas, kao u grotlu pobesnelog vulkana, ključa smrdljiva sumporna voda i šiklja strašan plamen. 'Ovo more nije svuda podjednake dubine. Tamo gde je plamen visok četrdeset metara, tu je more najdublje', reče mi moj Anđeo-voditelj.

U ovoj nepojmljivoj strahoti, videh bezbroj najgroznijih životinja, stvorenih da budu najjeziviji mučitelji. Ogromne zmijurine, sa jednom i više glava, koprcaju se, propinju i u čeličnim zagrljajima odvlače grešnike u užasne dubine ovog ognjenog mora. Tu su i neke druge životinje još strašnjeg izgleda, iz čijih krvavih usta štrče ruke, noge i drugi delovi ljudskih tela. Među njima kao u osinjaku: crvi, skorpije i neka druga odvratna gamad, podsticana nekom eruptivnom energijom, neprekidno kao sumanuta skače, baca se i besomučno nasrće na grešne duše u ovom mučilištu.

Čuje se piska, vriska, plač i vapaj mnogih ljudskih glasova. U ovom ognjenom moru, ljudske duše su bespomoć ne kao ribe u plitkoj vodi. Njih sa svih strana u nepreglednim rojevima napadaju ove bestije, koje ih grizu, kidaju, čupaju, i rastržu do poslednjeg komada. Ova raskomadana i unakažena tela se ponovo uobličavaju u cele ljudske figure.

Gledajući ovaj užas, umalo od straha ne padoh u vatru, ali me moj Anđeo-voditelj zadrža i reče: 'Ne boj se, Dušane! Sada smo u paklu! Ove zmije i ostala gamad što plivaju po ovoj ključaloj sumpornoj vodi Bog je stvorio tako da im vatra i vrela voda ne mogu da naškode. Oni će, kao što vidiš, večito da grizu, da ujedaju i da sišu krv svim grešnicima...'

Prizor mučenja ovih grešnika beše neizdrživ, pa sam više puta zatvarao oči da sve to ne gledam. Jednog časa ne izdržah i okrenuh glavu u pomrčinu, ali me iz nje dočekaše strašne crne nakaze plamenih očiju i razjapljenih čeljusti. Urlajući, počeše oko nas da lete zastrašujućom brzinom, a od njihove dreke prolamao se pakao kao od najstrašnije grmljavine. Osećajući moje kritično stanje, Anđeo-voditelj mi reče: 'Ne boj se! To su demoni, kojima mi smetamo ! Oni ne podnose naše prisustvo, ali nam se ne smeju približiti.' Zatim Anđeo nastavi dalje da govori: 'Video si, Dušane, kako se sada muče, a tako će i ubuduće biti mučeni: svi oni koji ne veruju u Boga; svi oni koji se odriču imena Božjeg; svi oni koji se mole lažnom i izmišljenom bogu, jer oni svoga boga vole i gledaju u svom kapitalu, kućama, vilama, kolima, nakitu, raskalašnom životu, u svojim stomacima. Sa njima će biti mučeni i oni koji veruju u Boga, ali se plaše da to javno kažu, ako ih neko pita. Večnih muka dopašće i oni koji ne poštuju oca, majku i bližnje svoje. Pored ovih grešnika, naći će se u ovom ognju i oni kojima je greh

bio miliji od poštenog života, a to su: lažovi, krivokletnici, prevaranti, podsmevači, zlobnici, pakosnici, zavidljivci, razbojnici, zlikovci, preljubnici, srebroljupci i mnogi drugi slični njima. Da ti ovo ne bi doživeo, potrebno je da se pokaješ i da ispovediš svoje grehe kada se budeš vratio na Zemlju.'

Posle ovih reči, Anđeo-voditelj me uhvati za ruku i munjevito me *izvede iz pakla*. Na samom izlasku, oblak nas opet dočeka i odnese na isto mesto odakle sam posmatrao vaskrsenje mrtvih. Ovoga puta bio sam bliže Zemlji.

Sav onaj vaskrsli svet, koji sam video ranije, sada je bio svrstan u *tri velike grupe*. *U prvoj* grupi, na desnoj strani, bio je narod svetla i nasmejana lica. Levo od njih, u *drugoj* grupi, stajali su ljudi snuždenih i potamnelih lica. Njih beše mnogo više nego sveta u prethodnoj grupi. Sasvim levo u *trećoj* grupi, bila je nepregledna masa ljudi, veoma crnih i zlobnih lica. Kada sagledah ovaj narod, Anđeo-voditelj poče da mi objašnjava: 'Ovi, na desnoj strani sa svetlim i radosnim licima, to su pravednici. Njih čeka nebeska nagrada, jer su je zaslužitili čestitim životom na zemlji. A, ovi, u srednjoj grupi, sa tamnim licima, to su naivni grešnici, sve sa sitnim gresima. Za takve se treba moliti Gospodu i činiti dobra dela u njihovo ime, da bi im gresi bili oprošteni. Pred Bogom su molitva i dobročinstva najdraži. Ovi što vidiš, sasvim na levoj strani, sada su izobličeni prema njihovim gresima i zbog njih će biti bačeni u večni oganj.'

Strahota je bilo videti kako izgledaju teški grešnici. Celo telo im je otečeno i u strahovitim je ranama. Iz otvorenih živih rana curi prljavi gnoj, a po ranama kao u leglima, zmije i crvi grizu ova raspadnuta tela. Iz otvorenih usta vise im otečeni jezici, koje više ne mogu da uvuku u usta. Svi oni drže po nešto u rukama, zavisno od toga čime se ko bavio u životu. Pekari drže hleb, kasapi satare, razbojnici kame i pištolje i potpuno su krvavi. Mlinari i trgovci drže vage i druga merila i pokazuju kako krivo mere. Vidi se da su zakidali na meri i bogatili se na nepošten način. Tu su i lekari, koji su od bolesnika tražili mito da bi ih lečili, pa kada od njih to nisu mogli da dobiju, oni su ih ostavljali da umiru u mukama. Kazna je zadesila i one koji su tražili novac da bi nekog zaposlili, ili kada su bile u pitanju žene ili devojke koje su im se dopadale, primoravali su ih ucenama da bludno žive sa njima, pa su im posle davali posao ili neko bolje radno mesto. Takođe sam video vračare

i gatare kako spravljaju mađije, gase ugljevlje, kako gledaju u šolje, u dlanove, u karte, — sve u nameri da razdvoje brakove, da rastave milo od dragog, a da sastave drago i nedrago. Sve ovo što rade čine za novac, a pored njihovih rekvizita za vračanje stoje gomile novaca. U grupi ovih grešnika naiđoh na bludnike i bludnice i one žene koje su svoju rođenu decu ubijale na razne načine, obično trovanjem, samo da bi provodile blud sa drugim muškarcima. One su, kao i svi bludnici, unakažene velikim oteklinama i živim ranama... po njima u gnoju gmižu zmije i crvi. Jezici su im takođe isplaženi i otečeni. Tu su i slučajevi teškog rodoskrvnavljenja... To su strahovito užasni prizori!

Posebno me začudilo, kada sam video one koji su svoj zemaljski vek proveli po crkvama i manastirima. Tu behu svrstani vladike, sveštenici, đakoni, kaluđeri i kaluđerice, koji se po užasnom izgledu ne razlikovahu od razbojnika, srebroljubaca, bludnika, varalica, krivokletnika i ostalih grešnika. Proničući u moje misli, Anđeo-voditelj mi reče: 'Nemoj se čuditi, Dušane, što se i oni nalaze u redu najvećih grešnika. Oni su se dobrovoljno zakleli pred Krstom i Jevanđeljem da će verno služiti Bogu i slediti put Gospoda Isusa Hrista, da će propovedanjem i svojim primerom, kao sveti apostoli, voditi narod za sobom putem Gospodnjim, da bi bile pune crkve, da bi se ljudi spasavali. Ali, oni su radili suprotno. Svojim ponašanjem, svojim životom, trebalo je da posluže kao primer za ugledanje narodu, ali su oni jedno govorili, a drugo radili. Skraćivali su bogosluženje... Postali su srebroljupci. Sirotinji i vernicima naplaćivali su mnogo više nego imućnima i uglednima u društvu. Voleli su preljubu, psovke, pijančenje, gurmanluk, kockanje, vile i kola. Bili su licemerni i zavidljivi. Omalovažavali su jedni druge da bi sebe popularisali. Takvim svojim postupcima, kao sveštenoslužitelji Gospoda, oni su odvraćali mnoge dobronamerne ljude, koji su dolazili na molitve, ili su hteli doći, ali, pošto bi videli odvratno ponašanje ovih sveštenih lica, ti ljudi su napuštali svoju veru... Upamti, Dušane, odvratiti čoveka od vere ravno je telesnom ubistvu! Da su ovi sveštenoslužitelji imali lice za ugled, ljudi bi prišli Bogu i bili bi sigurno spaseni. Zato su ova sveštena lica, pored svojih grehova, primila i mnoštvo grehova onih koji su se zbog njih udaljili od vere, pa sada, pored svojih grehova, ispaštaju i njihove. A onome koji pokaže pravi put vere jednom grešniku, pa se ovaj

pokaje i postane pravi hrišćanin, oprostiće se i pokriti mnogi raniji gresi. Ovi grešni sveštenoslužitelji mnoge su duše upropastili, pa ih zato Bog svrstava među najveće razbojnike, hulnike, preljubočince, srebroljupce i druge krvopije...'«

Vizije Pakla A.K. Emmerich

(Slavna vidjelica Anna Katharina Emmerich u svojim Vizijama, *opisuje silazak Isusa Krista nad Pakao; iz Limba oslobađa duše koje su očekivale Spasitelja. Ona vidi kako anđeli nose dušu dobrog razbojnika u Abrahamovo krilo, i kako zli razbojnik pada u Pakao, tjeran demonima. Zadržat ćemo se na opisu Pakla).*

Vidjeh Isusa kao strogog suca, kako se približava Paklu koji je bio u dnu ponora. Pakao mi se ukaza kao ogromni svod uklesan u stijeni, zastrašujućeg izgleda: svuda je vladala tama; samo se mogla nazrijeti slaba svjetlost, kao odbljesak s metala. Na ulazu su se opažala ogromna crna vrata, čiji izgled izazivaše trepet. Vrata su bila provaljena: čuli su se užasavajući krikovi strave i ukaza se jezivi svijet tame.

Boravište blaženih mi se obično ukazivalo u obliku nebeskog Jeruzalema, kao grad sazdan od veličanstvenih zamkova, u vrtovima punih cvijeća i čudesnog voća; ljepota zamkova razlikovala se s obzirom na stupanj blaženstva onih koji ih nastanjuju. I Pakao vidjeh kao ljudsku skupinu u boravištima... Ali, dok su boravišta blaženih sva uređena po zakonima savršenog blaženstva, vječne harmonije i beskrajnog mira, u Paklu je, suprotno tome, sve u neredu, jer vlada nesloga, mržnja i očajanje U Raju su divna i prozirna zdanja, boravišta sreće i adoracije, s vrtovima punih čudesnog voća, koje je hrana izabranih. U Paklu su strašne pećine gdje vlada mrak; tu su očajanje i prokletstvo; to su pustare i močvare pune svega onoga što izaziva gađenje i stravu. U Raju je blaženo jedinstvo svetih. U Paklu su sva izopačenost i laž kažnjeni bezbrojnim mučenjima; sve je tu očajanje, osim misli da tu svatko treba da po Božjoj pravednosti žnje ono što je sijao svojim grijesima; tu se ukazuje paklena suština raskrivenog grijeha, zmije koja proždire one koji su je hranili u svom krilu. Sve se to može razumjeti, ali je to nemoguće izraziti, sa svim potankostima.

Kada anđeli otvoriše dveri, ugledah kaos i začuh plač,

preklinjanje, urlanje i kletve. Anđeli pokoriše čitave armije demona. Svi bijahu prisiljeni da priznaju i časte Isusa i to bijaše za demone okrutno mučenje. Veliki broj ih bijaše svezan. U središtu Pakla je ponor tmine. Lucifer tu bješe bačen i okovan lancima i crna para prostiraše se oko njega. Saznah da će Lucifer biti pušten jedno vrijeme, podeset ili šezdeset godina prije 2000. godine, ako se ne varam. Neke demone će puštati s vremena na vrijeme, da bi iskušavali i kaznili svijet. Neki to čine već sada, a neki će tek mnogo kasnije. *(Vizije, Tequi).*

Sv. Toma Akvinski o Kristovom silasku nad Pakao

Sašao nad pakao, treći dan uskrsnuo od mrtvih. Smrt se Isusova zbila, kao što je rečeno, odjeljenjem duše od tijela, kako to biva i u ostalih ljudi. Ali je Božanstvo bilo tako neraskidivo združeno s čovjekom Kristom da je — unatoč odjeljenju duše od tijela — Božanstvo uvijek ostalo na najsavršeniji način združeno i s dušom i s tijelom. Zato je Sin Božji u grobu bio s tijelom, a s dušom je sišao »nad pakao« (u carstvo smrti).

Četiri su razloga zašto je s dušom sašao nad pakao.

1. — Da *podnese cijelu kaznu za grijeh* i tako okaje čitavu krivicu. Kazna za grijeh čovjeka nije samo tjelesna smrt nego se odnosi i na dušu jer se grijeh tiče i duše; zato je ona bila lišena gledanja Boga. Da bi se ta kazna oprostila, još nije bila dana Bogu zadovoljština. Stoga su poslije smrti — u vrijeme prije Kristova dolaska — svi, pa i sveti oci, silazili u carstvo smrti. Da u potpunosti podnese kaznu što su je grešnici zaslužili, Krist htjede ne samo umrijeti nego i dušom svojom sići »nad pakao«. Zbog toga se kaže u *Psalmu* 87,5: »Broje me k onima što u grob silaze, postadoh sličan nemoćniku, slobodan između mrtvih« (po Vulg.). Drugi su to bili kao sluge, a Krist kao slobodan.

2. — Da na savršen način *priteče u pomoć svojim prijateljima.* Imao je, doista, svojih prijatelja ne samo na svijetu nego i u carstvu smrti. Naime, po tom je netko Kristov prijatelj što živi u ljubavi. U carstvu mrtvih bilo je mnogo onih koji su preminuli s ljubavlju i vjerom u da Isus bijaše već pohodio svoje na svijetu i svojom smrću im pritekao u pomoć, htjede također posjetiti i svoje u carstvu mrtvih i donijeti im pomoć sišavši k njima. To se slaže s *Knjigom Sirahovom* 24,45: »Prodrijet ću u ci-

jelo podzemlje, vidjet ću sve koji spavaju i prosvijetlit ću sve koji se uzdaju u Gospodina«.

3. — Da *potpuno pobijedi đavla.* Tada neki kralj potpuno pobijedi drugoga kad ga ne samo svlada na bojnom polju nego ga napadne i u vlastitom domu te osvoji njegovu prijestolnicu i kuću. Krist pak bijaše đavla pobijedio i savladao na križu. Zato i kaže u *Evanđelju po Ivanu* 12,31: »Sada je sud ovome svijetu, sada će knez ovoga svijeta (tj. đavao) biti izbačen«. Stoga, da ga *potpuno* pobijedi, htjede mu oteti sjedište njegova kraljevstva i vezati ga u vlastitoj kući, a to je pakao. Sađe, dakle, nad pakao, razori sve njegovo, sveže ga i oplijeni... Kao što je Krist primio u posjed nebo i zemlju, htjede primiti u posjed i Podzemlje, da se tako — prema *Poslanici Filipljanima* 2,10 — »na ime Isusovo prigne svako koljeno nebesnika, zemnika i podzemnika«. A i u *Evanđelju po Marku* 16, 16: »U ime će moje izganjati zloduhe«.

4. — Konačno, da *oslobodi svete koji su bili u carstvu mrtvih.* Krist je htio pretrpjeti smrt da žive oslobodi od smrti; slično je htio sići nad pakao, u carstvo mrtvih... No, mada je Krist potpuno uništio smrt, nije i Podzemlje, nego samo one koji su bili bez smrtnog grijeha i uz to bez iskonskog (istočnog) grijeha... On, dakle, ostavi tamo one koji su umrli u smrtnom grijehu... Tako se obistinilo što je rečeno: »Bit će ujed tvoj. Podzemlje!«

Na taj je način, dakle, pojašnjeno da je Krist sašao nad pakao i zašto je to učinio.

Iz toga možemo izvući *četiri* zaključka za našu kršćansku izgradnju:

1. — Moramo imati *čvrstu nadu u Boga...* 2. — Moramo *probuditi strah,* a kloniti se preuzetnosti. Premda je Krist trpio za grešnike i sašao nad pakao, nije ipak oslobodio sve, nego samo one koji su bili bez smrtnog grijeha, kako rekoh. A one koji su umrli u smrtnom grijehu, ostavio je (u paklu). Zbog toga neka se nitko ne nada oproštenju koji je tamo sišao u smrtnom grijehu. I tako će dugo ostati u paklu koliko sveti oci u raju, kao što stoji napisano u *Evanđelju po Mateju 25,46:* »Otići će ovi u muku vječnu, a pravednici u život vječni«.

3. — Moramo *biti brižljivi.* Budući da je Krist radi našega spasenja sašao nad pakao, i mi moramo češće duhom tamo silaziti da promotrimo one kazne...

Potrebno je da čovjek spozna dvije stvarnosti: slavu Božju i paklenu kaznu. Ljudi, slavom privučeni i kaznama prestrašeni, čuvaju se grijeha i od njih se odvraćaju. *(Izlaganje o Apostolskom vjerovanju)*

KNJIŽNICA DUGAVE

Knjižnica Dugave
23
GLA
p
070039833 / 07o-27.950

U ovo naše vrijeme, kada se Nebo obraća zemlji, ljudi osjećaju i veliku potrebu za nadnaravnim. Oni žele upoznati poruke Neba, naslutiti tajne zagrobnog života, spoznati prisustvo i djela sotone i moć anđela...

Ovom knjigom odgovaramo na neka pitanja koja se tjeskobno postavljaju i čiji se odgovori teško nalaze.